

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

ŠÁRKA KREUZOVÁ

**POLOHA TEXTU NA OSE MLUVENOST-PSANOST PŘI SIMULTÁNNÍM
TLUMOČENÍ DO JAZYKA A, RESP. JAZYKA B**

**POSITION OF A TEXT ON THE ORAL-LITERATE CONTINUUM IN
SIMULTANEOUS INTERPRETATION INTO LANGUAGE A AND B**

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

PRAHA 2009

Diplomant: **Šárka Kreuzová**

Studijní kombinace: **PTA – IT**

Diplomový studijní obor: **PTA**

Vedoucí práce: **PhDr. Jana Rejšková**

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu. Zároveň dávám souhlas k tomu, aby byla tato diplomová práce používána ke studijním účelům.

V Praze dne 30. 6. 2009

Šárka Kreuzová

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc., Doc. PhDr. Janě Hoffmannové, DrSc. a Richardu Piggottovi za jejich pomoc při psaní této práce. Zvláštní poděkování pak patří PhDr. Janě Rejškové za její rady, vstřícnost a ochotu, s níž tuto práci vedla.

Obsah:

ÚVOD	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	4
1. MLUVENOST VS. PSANOST	4
1.1 Pojmy mluvenost a psanost	4
1.2 Texty mluvené / psané a texty s vysokou mírou mluvenosti / psanosti	7
1.3 Charakteristika textů s vysokou mírou mluvenosti / psanosti	8
2. TLUMOČENÍ DO JAZYKA A VS. TLUMOČENÍ DO JAZYKA B	19
2.1 Definice pracovních jazyků	19
2.2 Protikladné názory na tlumočení do jazyka B: západní a východní model	20
2.3 Argumenty pro a proti tlumočení do jazyka B	21
2.4 Směr tlumočení z hlediska tlumočnicka a z hlediska příjemce	26
II. EMPIRICKÁ ČÁST	27
1. NÁVRH EXPERIMENTU	27
2. PODMÍNKY EXPERIMENTU	28
3. CHARAKTERISTIKA VÝCHOZÍCH TEXTŮ	29
3.1 Podmínky produkce a recepce	29
3.2 Analýza výchozích textů na rovině textové, syntaktické a lexikální	30
4. ANALÝZA CÍLOVÝCH TEXTŮ	37
4.1 Analýza cílových textů tlumočených do jazyka B	38
4.2 Analýza cílových textů tlumočených do jazyka A	51
5. VÝSLEDKY EXPERIMENTU	63
5.1 Zjištění Miriam Shlesingerové	63
5.2 Diskuze výsledků analýzy – text s vysokou mírou psanosti (text 1)	64
5.3 Diskuze výsledků analýzy – text s vysokou mírou mluvenosti (text 2)	65
III. ZÁVĚR	67
RÉSUMÉ	68
SUMMARY	69
BIBLIOGRAFIE	71
PŘÍLOHY	76

Úvod

Proces simultánního tlumočení se za posledních několik desetiletí stal námětem celé řady odborných prací. Vzhledem ke své komplexnosti poskytuje tato oblast mnoho podnětů ke zkoumání a stále nabízí velký prostor pro získávání nových poznatků. Autoři prací se věnují procesu simultánního tlumočení z různých hledisek a zkoumání provádějí na různých jazykových kombinacích.

My se v této teoreticko-empirické práci pokusíme zjistit, zda a případně jak se mění poloha textu na ose mluvenost-psanost v procesu simultánního tlumočení. Ve své práci navážeme na podobné zkoumání, které bylo předmětem magisterské diplomové práce Miriam Shlesingerové, a budeme vycházet z jedné z jejích tří hypotéz uvedených tamtéž. Naše zkoumání bude však provedeno na jiném jazykovém materiálu (výchozím jazykem bude čeština, cílovým jazykem angličtina) a navíc budeme také zkoumat otázku, zda se tato případná změna polohy textu na ose mluvenost-psanost liší v závislosti na směru tlumočení, tedy na tom, zda tlumočnick pracuje do jazyka A, či do jazyka B.

První část této práce je teoretická; ta bude rozdělena do dvou oddílů. V prvním oddílu se budeme věnovat mluvenosti a psanosti. Tato otázka byla v odborné literatuře zpracována z různých hledisek; v centru zájmu odborníků je zhruba od 60. let 20. století. My zde shrneme poznatky, které byly k této problematice v české i zahraniční odborné literatuře dosud publikovány. Nejprve se pojmy mluvenost a psanost pokusíme definovat a představíme si také různé přístupy odborníků k těmto pojmům. Následně poukážeme na rozdíl mezi texty psanými a mluvenými a texty s vysokou mírou psanosti a vysokou mírou mluvenosti. Pohovoříme také o výše zmíněné ose mluvenost-psanost. V závěrečné části prvního oddílu provedeme syntézu poznatků různých autorů a pokusíme se popsat rysy typické pro texty s vysokou mírou psanosti a rysy typické pro texty s vysokou mírou mluvenosti.

Ve druhém oddílu teoretické části se budeme věnovat problematice z oblasti teorie tlumočení, konkrétně rozdílům mezi tlumočením do jazyka A a tlumočením do jazyka B. Ačkoli je teorie tlumočení velmi mladá disciplína, vzniklo v tomto oboru velké množství prací zabývajících se rozličnými tématy. Mnohé práce jsou interdisciplinární a využívají poznatky z lingvistiky, psycholingvistiky, teorie komunikace atd. Někteří autoři se věnují teoretickým otázkám, jiní dávají přednost empirickému výzkumu provedenému na konkrétním jazykovém materiálu. Problematice tlumočení do jazyka B byla věnována například celá konference v rámci EMCI (European Masters in Conference Interpreting),

nazvaná “Teaching Simultaneous Interpretation Into a “B” Language”, která se konala v roce 2002. Tlumočení do jazyka A, resp. jazyka B, byl také věnován sborník *Directionality in interpreting. The ‘Retour’ or the Native?* z roku 2005. Vznikly i další práce, které se věnují této problematice a ze kterých budeme při svém bádání vycházet.

V úvodu druhého oddílu teoretické části uvedeme definice pracovních jazyků dle AIIC. Poté si představíme dva protikladné pohledy na tlumočení do jazyka B, reprezentované tzv. modelem západním a modelem východním. V následující části shrneme argumenty odborníků pro a proti tlumočení do jazyka B. Na závěr se zaměříme na to, jak na otázku směru tlumočení pohlížejí sami tlumočníci a jejich posluchači.

Druhá část této práce je empirická. Jejím základem bude tlumočnický experiment, ve kterém dva výchozí české autentické texty necháme přetlumočit celkem šesti profesionálními tlumočníky; tři z nich budou tlumočit z jazyka A do jazyka B, tři z nich budou tlumočit z jazyka C do jazyka A. Následně všechny nahrávky převedeme do písemné podoby a provedeme analýzy výchozích i cílových textů na rovině textové, rovině syntaktické a rovině lexikální. Získané výsledky porovnáme a pokusíme se zjistit, zda v procesu simultánního tlumočení došlo k posunu daných textů na ose mluvenost-psanost a zda je tento posun závislý na směru tlumočení.

Naše práce bude prací kvalitativní, nikoli kvantitativní. Jsme si vědomi toho, že naše zkoumání nepovede k zobecnitelným závěrům a že pro získání takových závěrů by bylo třeba provést další zkoumání s jinými tlumočníky za stejných podmínek. Nutno však podotknout, že ve svém experimentu jsme byli omezeni situací na trhu, konkrétně velmi nízkým počtem tlumočnicků s jazykovou kombinací angličtina (A) a čeština (B či C).

I. Teoretická část

1. Mluvenost vs. psanost

1.1 Pojmy *mluvenost* a *psanost*

Mluvenost a psanost jsou protikladné pojmy, jimiž se z různých hledisek zabývá mnoho odborných prací. V anglicky psané literatuře se navíc setkáváme s dichotomií pojmů *speaking/writing* a *orality/literacy*. Podle Čmejrkové (2006) odpovídají českým termínům *mluvenost* a *psanost* anglické termíny *speaking* a *writing*, avšak „častějšími pojmenováními mířícími k obdobnému rozlišení je [...] dvojice termínů *orality and literacy* [...]; česky bychom řekli *ústnost a písemnost*, případně v některých kontextech *písemnictví* nebo i *gramotnost* (jako protiklad předpísemné kultury).“ (Čmejrková, 2006, s. 56).

Mluvenost a psanost jsou termíny, které se v odborné literatuře vyskytují v několika různých významech, v pojetí různých teoretiků mohou mít tyto pojmy různý rozsah a obsah. Dle Čmejrkové (2006, s. 56) lze psanost a mluvenost považovat za:

1. dvě rozdílné kulturní techniky a sociální aktivity (ústnost a gramotnost);
2. dva autonomní jazyky;
3. dva různé existenční mody téhož jazyka.

1.1.1 Mluvenost a psanost jako dvě rozdílné kulturní techniky a sociální aktivity

Někteří autoři, jako např. Havelock, Olson, Ong a další, se věnují mluvenosti a psanosti z hlediska kulturněhistorického.

Sémiotici kultury dělí kulturní historii řeči a písma do několika fází. První fází byl vynález písma předpísemnými společenstvími, druhou fází vynález knihtisku a třetí fází lze chápat jako částečné nahrazení písma audiovizuálními médii (Čmejrková, 2006, s. 51). Lidstvo v současnosti žije ve třetí fází; je dokonce možné, že v souvislosti s rozvojem počítačové gramotnosti se posouváme do fáze čtvrté.

Z kulturněhistorického hlediska tedy mluvenost předcházela psanosti. Lidstvo v dějinách zpočátku spravovalo všechny své záležitosti prostřednictvím ústní komunikace, a základním rysem společnosti tak byla mluvenost: “They behaved, thought, and reacted

orally.” (Havelock, 1991, s. 21). Termín mluvenost (orality) se tedy v tomto kontextu vztahuje k popisu společnosti, která nepoužívá písmo a spoléhá výhradně na ústní komunikaci. V takové společnosti není mluvená podoba jazyka pouze prostředkem, který se využívá k běžné komunikaci, ale slouží zejména k uchovávání a předávání doposud získaných znalostí. Charakteristickými rysy jazyka těchto společností jsou, jak uvádí Ong (1991, s. 36), “heavy patterning and communal fixed formulas”, jelikož usnadňují uchovávání informací v paměti. Podle Havelocka (1991) musí jazyk v této situaci splňovat dva základní požadavky: “It must be rhythmic and it must be narrativized.” (Havelock, 1991, s. 24).

Vznik písma posouvá společnost do další fáze a přináší s sebou výrazné změny. Olson (1991) upozorňuje na vztah mezi psaností (psanou gramotností) a modernitou. Domnívá se také, že kontrast mezi texty a jejich interpretacemi poskytl základy pro moderní vědu (Olson, 1991, s. 152). Jedním výrazným rozdílem mezi kulturou mluvenou a psanou je způsob předávání vědomostí mezi jednotlivými členy společnosti. Zatímco předpísemné společnosti využívaly k předávání existujících znalostí mluvenou řeč, a pro uchování těchto znalostí bylo důležité jejich časté opakování, vznik písma umožnil tyto znalosti zapsat; písmo se tedy stalo jakýmsi vnějším způsobem uchovávání a předávání informací. Změnil se i přístup k dějinám – zatímco předpísemné pojetí historie má znaky cykličnosti, „teprve písmo dovolilo zaznamenávat historické události diskrétně, zachycovat jejich lineární časový sled“ (Čmejková, 2006, s. 58). Čmejková (2006, s. 56) také připomíná, že s nástupem psanosti je spojován i vznik logické argumentace.

1.1.2 Mluvenost a psanost jako dva autonomní jazyky či dva různé existenční módy téhož jazyka?

Někteří lingvisté se domnívají, že psaná a mluvená řeč jsou dva autonomní jazyky, a tvrdí například, že psaní je autonomní systém, který lze studovat bez reference k mluvené řeči (viz Čmejková, 2006, s. 60). Čmejková (2006) ale poukazuje na vzájemnou závislost psané a mluvené řeči, která jakoukoliv hypotézu autonomnosti vylučuje (zejména z diachronního hlediska). Hypotéza autonomnosti je podle ní vyloučena i z hlediska definice, neboť „vymezení psaní se vždy děje s odkazem na mluvenou podobu jazyka“ (Čmejková, 2006, s. 62).

Většina teoretiků se shodne na tom, že psanost a mluvenost jsou dva módy téhož jazyka. Už dlouhou dobu se ovšem vedou diskuze o tom, zda je primární podobou jazyka psaná, či mluvená řeč. Příklady toho, jak se názory na tuto otázku v dějinách měnily, uvádí

např. Biber (1991). Původně byla za primární podobu považována řeč psaná a všechny, i mluvené texty, byly zkoumány v psané podobě; tento přístup kritizuje ve své práci Ong (1991). Ovšem v průběhu 19. století došlo ke změně a do popředí zájmu se dostala řeč mluvená; tomuto obratu napomohl také rozvoj fonetiky v této době. Od začátku 20. století je mezi lingvisty považován za primární formu jazyka jazyk mluvený: “By the early twentieth century, linguists uniformly regarded speech as primary and writing as a secondary form of language derived from speech...” (Biber, 1991, s. 6). S tímto názorem souhlasí také Čmejrková (2006, s. 60): „V lingvistice je takřka všeobecně rozšířen názor, že psaní je vůči mluvené řeči sekundární. Má charakter substitutivního a heteronomního sémiotického systému, odvozeného od primárního systému mluveného jazyka...“. Na primárnost řeči mluvené ve své práci několikrát upozorňuje také Ong (1991): “The basic orality of language is permanent. [...] Wherever human beings exist they have a language, and in every instance a language that exists basically as spoken and heard...” (Ong, 1991, s. 7). Tvrdí také, že mluvená řeč může existovat nezávisle na psaní, řeč psaná ale bez mluvenosti existovat nemůže. Podobný názor jako Ong sdílí i Havelock (1991); výše jsme uvedli jeho názor týkající se primárnosti mluveného jazyka z hlediska chronologického. Ovšem tato primárnost není pouze chronologická – týká se i dalších základních rysů mluvenosti / psanosti (Havelock, 1991, s. 26):

“First, there is the historical priority of orality over literacy in human experience; second, the priority of the storage function of language over the casual use thereof; third, the priority of the poetic experience over the prosaic in our psychological makeup; and fourth, the priority of memory and the act of memorization over invention or what we loosely call creativity.”

Crystal (1995, s. 96) vyjadřuje v této souvislosti svůj podiv nad tím, že ačkoliv je mluvená řeč už dlouho považována za primární formu jazyka, byla tato varianta v anglickém jazyce velmi málo prozkoumána.

Biber (1991) také upozorňuje na skutečnost, že ačkoliv lingvisté ve 20. století věnovali větší pozornost řeči mluvené, mimo lingvistiku se stále klade větší důraz na psanou formu jazyka: “In fact, the historical view that written, literary language is true language continues as the dominant lay perception to the present time.” (Biber, 1991, s. 6).

Diskuze o tom, která podoba jazyka je primární, tedy trvá už staletí. Mnozí odborníci se ale v současnosti kloní k názoru, že tato otázka není relevantní a že bychom měli stejnou pozornost věnovat zkoumání mluvenosti i psanosti. Čmejrková (2006, s. 65) se domnívá, že

„mluvení a psaní jsou dva rovnocenné systémy“. Upozorňuje také na skutečnost, že zrekonstruovat mluvenost a psanost v čisté podobě je nemožné vzhledem k tomu, že tyto dvě formy nejsou na sobě nezávislé, ale naopak jsou ve vzájemném vztahu. Také Biber (1991) podotýká, že bychom neměli zkoumat jen jednu formu, ale naším cílem by mělo být lingvistické srovnání obou forem.

1.2 Texty mluvené / psané a texty s vysokou mírou mluvenosti / psanosti

Mluvenost a psanost jsou tedy dva různé módy téhož jazyka, a jako takové jsou ve vzájemném vztahu a jsou na sobě vzájemně závislé. V této souvislosti Müllerová (1994) podotýká, že provádíme-li analýzu mluvených textů, „nemůžeme se odpoutat od představy, jakou máme o charakteristických vlastnostech textu písemného. Vždy provádíme (vědomě či mimoděk) srovnání obou druhů textů...“ (Müllerová, 1994, s. 24).

Mezi mluvenými a psanými projevy neexistuje tudíž ostrá hranice. Deborah Tannenová hovoří raději o dvou pólech – pólu mluvenosti a pólu psanosti, mezi nimiž se nachází kontinuum, kde se obě polaridy kříží (viz Hoffmannová, 1997, s. 79). Toto pojetí přijali za své i další teoretici; ve své práci jej využívá i M. Shlesingerová (1989). Pól mluvenosti tohoto kontinua bývá reprezentován spontánním dialogem, zatímco pól psanosti je reprezentován vysoce odbornými texty.

Jen velmi málo textů se nachází na jednom z těchto pólů; většina reálných textů se bude nacházet na ose mezi těmito póly a rysy mluvenosti a psanosti se v nich budou prolínat. Crystal (1995) poznamenává, že texty, které se nacházejí na jednom ze zmíněných pólů, jsou z výzkumného hlediska relativně nezajímavé, neboť jejich vlastnosti jsou vysoce prediktabilní, a dodává: “It is the area between the extremes which is in need of study...” (Crystal, 1995, s. 63).

Existují rysy, které jsou typické pro texty s vysokou mírou psanosti, a rysy, které jsou typické pro texty s vysokou mírou mluvenosti. Poloha textu na ose mluvenost-psanost bude záviset na tom, jaké množství takových rysů bude daný text obsahovat – čím více rysů typických pro texty s vysokou mírou psanosti v daném textu nalezneme, tím blíže bude daný text pólu psanosti. A naopak, čím více rysů typických pro texty s vysokou mírou mluvenosti v daném textu nalezneme, tím blíže bude daný text pólu mluvenosti.

Vedle osy mluvenost-psanost můžeme hovořit i o ose mluvených a psaných textů. První osu jsme popsali výše; druhá osa popisuje kanál (médiu) dané komunikace.

Shlesingerová (1989) dává těmto osám názvy orality/literacy a speaking/writing. Jelikož v češtině je obtížné nalézt termíny, které by odpovídaly kontrastu *oral – spoken* a *literate – written* tak, jak je používá Shlesingerová, budeme v naší práci používat termíny *texty s vysokou mírou psanosti / mluvenosti* ve vztahu k první ose, tedy pro texty, které se blíží pólu psanosti, resp. mluvenosti, a *texty psané / mluvené* ve vztahu k ose druhé, tedy k médiu.

Čmejrková (2006) rozlišuje v tomto kontextu tzv. mluvenost / psanost mediální (substanciální) a konceptuální. Mluvenost / psanost mediální odkazuje, jak je patrné už z názvu, k použitému médiu, mluvenost / psanost konceptuální se vztahuje k pozici textu na ose mluvenost-psanost.

Výše zmíněné osy, jak upozorňuje Shlesingerová (1989), jsou vzájemně nezávislé. Je sice pravda, že velké množství mluvených textů se bude vyznačovat vysokou mírou mluvenosti a pro mnoho psaných textů bude charakteristická vysoká míra psanosti, ale tento vztah v žádném případě není pravidlem. Existují psané texty s vysokou mírou mluvenosti (neboli, použijeme-li terminologii Čmejrkové, texty, v nichž se mediální psanost pojí s konceptuální mluveností), a existují i mluvené texty s vysokou mírou psanosti (neboli texty, v nichž se mediální mluvenost pojí s konceptuální psaností). Příkladem prvního typu textů jsou například spontánní poznámky, vzkazy či dopisy, příkladem druhého typu mohou být mluvené projevy předem připravené či dokonce čtené, jako např. odborné referáty či proslovy.

1.3 Charakteristika textů s vysokou mírou mluvenosti / psanosti

Otázkou, jakými rysy se vyznačují texty s vysokou mírou mluvenosti, resp. psanosti, se zabývalo mnoho odborných prací. V následující části se pokusíme provést syntézu názorů různých autorů (a to ve vztahu k českému i k anglickému jazyku) a dospět k souboru rysů charakteristických pro mluvenost, resp. psanost v obou zkoumaných jazycích. Tyto závěry poté využijeme v experimentální části této práce pro analýzu výchozích a cílových textů a pro jejich srovnání z hlediska postavení na ose mluvenost-psanost.

Jednotlivé charakteristiky rozdělíme do tří skupin podle toho, na které rovině textu se daný rys projevuje – na rovině textové, na rovině syntaktické, či na rovině lexikální, a na závěr se stručně zmíníme o nonverbálních prostředcích. Nejprve se však budeme věnovat rozdílům v produkci textů mluvených a psaných, neboť rozdílné podmínky produkce (a

recepce) těchto komunikátů mají zásadní vliv na jejich specifickou výstavbu a charakteristické rysy.

1.3.1 Rozdíly v produkci textů mluvených a psaných

Mluvené a psané texty se z hlediska produkce výrazně odlišují. Autorovo rozhodnutí o tom, zda bude komunikaci realizovat písemnou nebo mluvenou formou, zásadně ovlivňuje výběr a podobu užitých výrazových prostředků, a to na všech úrovních textu. Jak uvádí Müllerová (1994), „podstatný vliv (na výslednou podobu mluveného komunikátu – pozn. autorky) mají faktory spjaté s mluveností, především plynutí v čase, s ním spjatá linearita, převažující následnost, nemožnost plánovat přesně výpovědní linii [...], vlastnosti krátkodobé paměti“ (Müllerová, 1994, s. 71).

Mluvené komunikáty obvykle vznikají v situaci, kdy se mluvčí a příjemce (případně příjemci) nacházejí ve stejné chvíli na stejném místě. Jak uvádí Hoffmannová (1997, s. 76), mluvená komunikace je obvykle vázána na přímý kontakt komunikačních partnerů a jejich vzájemné vztahy. Existují samozřejmě i výjimky – např. komunikace prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, telefonu atd. Z hlediska časového je produkce a recepce mluvených komunikátů simultánní. Produkce (a recepce) psaných textů je odlišná – autor vytváří text bez přímého vztahu k příjemci a mezi produkcí a recepcí textu bývá často velká časová i prostorová vzdálenost. Bezprostřední vztah komunikačních partnerů nehraje v této situaci významnou roli.

Mluvená komunikace je tedy vázána na přímý kontakt mluvčího a adresáta. Podstatnou roli v mluvené komunikaci hraje společná zásoba všeobecných znalostí partnerů a speciálních znalostí o předmětu rozhovoru. Proto také, jak upozorňuje Ong (1991), jsou slova vyřčená v mluvené komunikaci vázána na širší situační kontext. Význam psaného textu musí příjemce naproti tomu odvodit pouze z textu samého: “...written words are isolated from the fuller context in which spoken words come into being. [...] Spoken words never occur alone, in a context simply of words. Yet words are alone in a text.” (Ong, 1991, s. 101). Ovšem situační kontext nechybí podle Onga jen příjemci, ale i autorovi psaného textu, neboť autor nemá žádnou zpětnou vazbu, nevidí, a obvykle ani nezná příjemce svého textu a může si ho jen představovat. Podmínky produkce a recepce tedy znemožňují autorovi psaného textu sledovat okamžitou reakci příjemce.

Autor mluveného textu je v přímém kontaktu se svým příjemcem, a proto může provést bezprostřední opravu, pokud se domnívá, že jeho projev nemá na posluchače žádaný

efekt nebo že není pro příjemce přijatelný. Narozdíl od autora psaného textu má mluvčí při produkci svého komunikátu k dispozici také různé paralingvistické prostředky, které mohou výrazně ovlivnit význam produkovaného textu: “Armed with these he can always override the effect of the words he speaks.” (Brown, 1989, s. 4).

Přesto se podmínky produkce mluveného textu obvykle považují za náročnější než podmínky produkce textu psaného. Mluvčí musí neustále sledovat, co pronesl, a hodnotit, zda jeho slova jsou v souladu s jeho komunikačním záměrem. Zároveň musí během produkce promluvy plánovat její pokračování. Mimoto musí kontrolovat přijetí projevu posluchačem a sledovat jeho reakce. Bývá také pod tlakem přiděleného času.

Náročnost produkce mluveného textu bývá označována jako jeden z důvodů pro vyšší míru redundance, kterou se vyznačují mluvené komunikáty oproti komunikátům psaným. Obtížné podmínky a vysoká rychlost produkce s sebou přinášejí i další charakteristické rysy mluvených textů: “The more negative consequences of the rapid rate of speaking are the numerous disfluencies in spoken language: false starts, afterthoughts, repetitions, corrections, and fumbings...” (Chafe, 1985, s. 113). Ovšem opakování již vyřčené informace může být vhodnou strategií pro uvolnění myšlenkové kapacity mluvčího, který se rozhoduje, jak pokračovat v dané promluvě: “...it is better to repeat something, artfully if possible, rather than simply to stop speaking while fishing for the next idea.” (Ong, 1991, s. 40).

Autor psaného textu má narozdíl od mluvčího obvykle téměř neomezené množství času, které může produkci textu věnovat. Může proto volit slova pomalu a s rozvahou, může se vracet k již napsanému textu a provádět libovolné množství oprav: “Corrections in oral performance tend to be counterproductive, to render the speaker unconvincing. [...] In writing, corrections can be tremendously productive.” (Ong, 1991, s. 104).

Z gramatického hlediska, jak uvádí Müllerová (1994), je písemný text autorem vytvářen jako sled jednotlivých vět. Obsah, který má vysílatel na mysli, je strukturován do větých celků „na základě znalosti syntaktických a morfologických pravidel jazyka“ (Müllerová, 1994, s. 23). Obsahová a formální stránka textu jsou tedy v tomto případě v souladu. Při produkci mluveného textu sice autor vychází ze znalosti gramatických pravidel, ale řada faktorů způsobuje, že se syntaktická pravidla nedodržují, jsou narušována působením psychologických faktorů, jako jsou např. momentální pocity a stavy mluvčího, jeho osobní vlastnosti, jeho vyjadřovací schopnosti, komunikační zkušenosti, prostředí atd.

Všechny výše zmíněné rozdíly v produkci psaných a mluvených textů mají zásadní vliv na výslednou podobu těchto komunikátů. Brownová (1989) shrnuje tyto základní rysy následovně: “The overall effect is to produce speech that is less richly organised than written

language, containing less densely packed information, but containing more interactive markers and planning ‘fillers’.” (Brown, 1989, s. 15).

1.3.2 Charakteristické rysy mluvenosti a psanosti na rovině textové, syntaktické a lexikální

V odborné literatuře, která se věnuje tomuto tématu, nalezneme různě rozsáhlé klasifikace rysů, jež charakterizují mluvenost a psanost. Například Shlesingerová (1989) rozlišuje pět základních parametrů mluvenosti, které nazývá ‘degree of planning’, ‘shared knowledge’, ‘lexis’, ‘degree of involvement’ a ‘the role of nonverbal features’, a dodává: “It is the cumulative effect of all five parameters that shapes the text and determines its position along the oral-literate continuum.” (Shlesinger, 1989, s. 14). Hoffmannová (1997) vyjmenovává celkem dvanáct základních charakteristik psaných a mluvených projevů. Müllerová (1994) se soustřeďuje na rozdíly na syntaktické rovině. Charakteristické rysy anglických textů zkoumali např. Crystal (1995) či Brownová (1989). Mluveností a psaností v angličtině se zabýval mimo jiné Chafe (1985), jenž pracuje s termíny *involvement*, *detachment*, *fragmentation* a *integration* (viz níže).

My se v následující části pokusíme o syntézu různých přístupů. Budeme postupovat od roviny textové přes rovinu syntaktickou až k rovině lexikální a závěrečnou část věnujeme několika postřehům týkajícím se nonverbálních prostředků.

1.3.2.1 Rovina textová

Na rovině textové se za nejvýraznější rysy charakterizující psanost, resp. mluvenost, považují následující tři kategorie: 1. připravenost vs. nepřipravenost, 2. dekontextualizace vs. kontextualizace, 3. míra osobního zaujetí.

1.3.2.1.1 Připravenost / nepřipravenost

Připravenost je jedním ze základních rysů psaných projevů, potažmo projevů s vysokou mírou psanosti, zatímco texty s vysokou mírou mluvenosti jsou obvykle spontánní, nepřipravené. Tento rozdíl souvisí s rozdílnými podmínkami produkce, které byly popsány výše. Spontánní mluvený projev nese stopy časového tlaku, v němž vzniká. Naproti tomu autor psaného komunikátu má dostatek času důkladně si promyslet, co a jakým způsobem chce sdělit, případně má možnost text opravit, znovu zformulovat, vylepšit.

S připraveností souvisí i vyšší míra kondenzace a uspořádanosti textů psaných; pro mluvenost je typická neuspořádanost, volné strukturování, asociativní spojování motivů. Shlesingerová (1989) všechny tyto rysy zahrnuje pod pojem *disfluencies*, Crystal (1995) je nazývá *normal non-fluencies*. Oba zmiňují například opakování, negramatické pauzy, hezitaci, přeřeknutí či tzv. chybné začátky. Čím vyšší je výskyt těchto prvků v textu, tím blíže bude daný text ležet k pólu mluvenosti; naopak čím nižší je výskyt těchto prvků v textu, tím blíže bude daný text ležet k pólu psanosti.

Hoffmannová (1997, s. 76) dále podotýká, že „v běžně mluveném textu se také daleko méně vyskytují metakomunikační a metatextová vyjádření, která jsou právě projevem uvědomělé organizace produkovaného textu“.

Texty s vysokou mírou psanosti se budou vyznačovat vyšší mírou komplexnosti, explicitnosti, stylistické propracovanosti a textové integrace, zatímco pro mluvenost je charakteristická fragmentárnost a implicitnost. Všechny tyto charakteristiky jsou opět spojené s podmínkami produkce mluvených, resp. psaných textů. Mluvené texty mohou být implicitní, neboť, jak jsme uvedli výše, komunikační partneři sdílejí společné znalosti a mnoho informací vyplývá z konkrétního situačního kontextu, který je oběma stranám známý. Explicitnost psaných textů je způsobena jednak skutečností, že autor a příjemce nesdílejí společný situační kontext, jednak faktem, že autor své příjemce nezná, a nedokáže proto přesně určit míru jejich znalostí.

Termíny *integrace* (integration) a *fragmentárnost* (fragmentation) používá ve svých pracích Chafe (např. Chafe, 1985, s. 105):

“The fact that writing is a slow, deliberate, editable process, whereas speaking is done on the fly, leads to a difference that I called the integrated quality of written language as opposed to the fragmented quality of spoken.”

Fragmentárnost je tedy typickým znakem mluvenosti a je způsobena časovým tlakem, který pociťuje autor mluveného textu. Projevuje se tím, že jednotlivé myšlenky jsou produkovány nárazově: “Idea units are emitted in spurts...” (Shlesinger, 1989, s. 16). Tyto „myšlenkové jednotky“ jsou také v textu s vysokou mírou mluvenosti kratší než v textu s vysokou mírou psanosti (6-7 slov oproti 11 slovům). Obvykle jsou spojeny pouze volně, bez spojovacích výrazů; pokud se spojovací výrazy vyskytnou, jedná se spíše o výrazy koordinační, zejména o spojku *a*.

Integrace je naopak spojována s psaností. Prohlásíme-li o textu, že má vysokou míru integrace, znamená to, že velké množství informací je vyjádřeno relativně málo slovy. Míra textové integrace tedy závisí na hustotě daného textu. Shlesingerová (1989) definuje hustotu textu jako „množství informací obsažených v jedné myšlenkové jednotce“ (Shlesinger, 1989, s. 15). Mezi prostředky, které zvyšují hustotu textu, se řadí např. nominalizace, participia, premodifikace a postmodifikace, atributivní adjektiva, dlouhé sekvence předložkových výrazů, vztahné věty či podřadicí spojky (a subordinace vůbec). Čím vyšší je podíl těchto prostředků v textu, tím blíže je daný text pólu psanosti; naopak čím nižší je podíl těchto prostředků v textu, tím blíže je daný text pólu mluvenosti.

Míra textové integrace závisí také na množství a typu prostředků, které se užívají k vyjádření větných a mezivětných vztahů; souvisí tedy s textovou kohezí. Existence kohezních vztahů v rámci vět a mezi větami je základním předpokladem pro to, aby tyto věty dohromady tvořily text: “A text has texture, and this is what distinguishes it from something that is not a text. [...] The texture is provided by the cohesive RELATION...” (Halliday, 1994, s. 2). Bez koheze neexistuje text, a je tedy zřejmé, že koheze je vlastností textů mluvených i psaných, resp. textů s vysokou mírou mluvenosti i psanosti.

Ovšem tyto dva typy textů obvykle obsahují odlišné typy kohezních vztahů. Kohezní vztahy v rámci textu vznikají tehdy, je-li interpretace jednoho prvku tohoto textu závislá na prvku jiném: “Cohesion occurs where the INTERPRETATION of some element in the discourse is dependent on that of another. The one PRESUPPOSES the other, in the sense that it cannot be effectively decoded except by recourse to it. When this happens, a relation of cohesion is set up...” (Halliday, 1994, s. 4). Kohezní vztahy mohou být endoforické a exoforické: tam, kde interpretace určitého prvku z textu leží mimo text, je odvoditelná ze situačního kontextu, jedná se o vztah exoforický; pokud můžeme význam určitého prvku interpretovat jen za pomoci jiného prvku z daného textu, jedná se o vztah endoforický.

Shlesingerová (1989, s. 18) dochází k závěru, že kohezní vztahy v textech s vysokou mírou psanosti jsou především (či výhradně) endoforické. Tato skutečnost opět vyplývá z podmínek produkce a recepce psaných textů – mezi autorem a příjemcem je časová i prostorová vzdálenost, význam nelze odvodit ze společného situačního kontextu, a proto musí být obsažen v textu samotném. Naopak kohezní vztahy v textech s vysokou mírou mluvenosti jsou především exoforické, „whether based on shared knowledge or co-presence” (Shlesinger, 1989, s. 19). Texty s vysokou mírou mluvenosti hojně využívají deiktických výrazů (jako např. *tady, tam, nyní, dnes, minulý týden...*).

1.3.2.1.2 Kontextualizace / dekontextualizace

Závislost textu na kontextu a situaci je jedním ze základních faktorů, které ovlivňují polohu tohoto textu na ose mluvenost-psanost.

Jak už jsme uvedli výše, mluvené texty (a potažmo i texty s vysokou mírou mluvenosti) jsou silně závislé na situaci. Mohou být relativně neúplné, neboť jejich smysl je dotvářen situací. Hoffmannová (1997, s. 77) upozorňuje, že „bez situačních a kontextových faktorů by byly někdy zcela nesrozumitelné“. V tomto smyslu se tedy hovoří o jejich kontextualizaci. Tato zakotvenost v situaci je i výrazným rysem kultur založených na mluvenosti, jak uvádí Ong (1991).

Autor mluveného projevu se často odvolává k aktuální situaci, kterou sdílí společně se svým komunikačním partnerem. Používá také hodně ukazovacích zájmen a příslovcí, jimiž k dané situaci poukazuje. Na jeho sdělení se podílejí i neverbální rysy, jako jsou prozodické a paraverbální prostředky. Mluvčí se může více spoléhat na situaci i z toho důvodu, že jeho příjemce (narozdíl od příjemce psaného textu) má v kterémkoliv okamžiku možnost požádat o vysvětlení či zopakování konkrétní informace.

Naopak texty psané jsou obvykle odtržené od situace a od kontextu, a proto hovoříme o jejich dekontextualizaci. Mezi autorem psaného textu a čtenářem bývá vzdálenost místní i časová a jediné, co má čtenář k dispozici, je psaný text. Z něj tedy musí sdělení vyvodit, text dešifrovat. Ong (1991) či Denny (1991) uvádí, že dekontextualizace se objevila v okamžiku, kdy se původní kultura založená na mluvenosti změnila v kulturu psanou.

Z výše uvedených poznatků tedy vyplývá, že čím více je text závislý na kontextu (a blízkém vztahu autora a adresáta), tím blíže je na ose mluvenost-psanost pólu mluvenosti; čím méně je závislý na kontextu a čím větší je distance autora a adresáta, tím blíže je pólu psanosti.

1.3.2.1.3 Míra osobního zaujetí

Psané a mluvené texty (a také texty s vysokou mírou psanosti / mluvenosti) se liší také mírou osobního zaujetí autora, která je v textu patrná. Chafe (1985) v tomto kontextu zavádí termíny *involvement* (vysoká míra osobního zaujetí) a *detachment* (nízká míra osobního zaujetí). Vysoká míra osobního zaujetí (*involvement*) je typická pro jazyk mluvený. Tato skutečnost je opět dána podmínkami produkce mluvených textů: “The fact that writing is a lonely activity whereas speaking typically takes place in an environment of social interaction causes written

language to have a detached quality that contrasts with the involvement of spoken language.” (Chafe, 1985, s. 105). Jelikož mluvčí a posluchač jsou v přímém kontaktu, mluvčí se často na příjemce obrací přímo (k tomuto účelu používá druhou osobu, otázky, popř. rozkazovací způsob). Mluvčí také častěji než autor psaného textu vyjadřuje své osobní názory a pocity; využívá často první osobu, různé prostředky pro zesílení významu či kognitivní slovesa typu *myslet si*.

Naopak psané texty vykazují nízkou míru osobního zaujetí, zejména proto, že mezi autorem a příjemcem je místní i časová vzdálenost. Typické je zde například užívání pasivních konstrukcí (nejčastěji bez vyjádření činitele) či nominalizací. Omezené je použití první osoby, odkazování k autorovi a jeho názorům a myšlenkovým procesům či používání hodnotících výrazů.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že čím vyšší míru osobního zaujetí autora (*involvement*) text vykazuje, tím blíže je na ose mluvenost-psanost pólu mluvenosti; čím nižší míru osobního zaujetí autora text vykazuje (tedy čím patrnější je *detachment*), tím blíže je tento text pólu psanosti.

1.3.2.2 Rovina syntaktická

Mluvené a psané texty (a potažmo i texty s vysokou mírou mluvenosti / psanosti) se výrazně odlišují svojí syntaktickou stavbou. Psané texty (a texty blízko pólu psanosti na ose mluvenost-psanost), jak už jsme uvedli, jsou obvykle komplexní, úplné, stylisticky propracované, kondenzované, explicitní a sevřené, a proto jsou budovány z gramaticky úplných výpovědí. Naopak mluvené texty (i texty nacházející se blízko pólu mluvenosti na ose mluvenost-psanost) jsou obvykle neúplné, neurovnané, fragmentární a implicitní.

Rysy charakteristické pro syntax psaných textů vyjmenovává např. Hoffmannová (1997, s. 78-79): „komplexní syntaktické struktury, rozsáhlá složitá souvětí s velkým množstvím vedlejších vět různého druhu a stupně závislosti, široký repertoár spojovacích prostředků, které přesně vyjadřují vztahy mezi jednotlivými syntaktickými strukturami“. Velmi typické jsou vztahy hypotaxe a subordinace. Jmenné fráze jsou charakteristické vysokou mírou premodifikace, běžná je také apozice. Často se vyskytují pasivní konstrukce (s implikovaným všeobecným konatelem, pasivum bezagentní, časté je i pasivum autorské). Tyto rysy platí i pro syntax anglických textů (viz např. Chafe, 1985, Brown, 1989 či Crystal, 1995). Zejména v anglických textech se pak užívají polovětné nefinitní vazby.

Syntax mluvených textů je obvykle mnohem méně komplexní. Ong (1991, s. 38) to přičítá i faktu, že význam mluvených komunikátů lze do značné míry odvodit ze situace, zatímco význam komunikátů psaných je zcela závislý na jejich jazykové struktuře. Na tomto místě je také třeba upozornit, že hranice syntaktických jednotek v mluvených textech nejsou vždy zřetelné, jelikož zejména ve spontánních projevech nelze spolehlivě identifikovat větu.

Charakteristickými rysy mluvených komunikátů v češtině se zabývala např. Hoffmannová (1997) a především Müllerová (1994). V angličtině se této otázce věnovali např. Crystal (1995), Brownová (1989) a další.

Pro mluvené texty (a potažmo i texty s vysokou mírou mluvenosti) je charakteristická zejména parataxe a volná koordinace. Věty (pokud tedy v tomto kontextu můžeme o větách hovořit) jsou obvykle krátké, jsou kladeny za sebe bez explicitního vyjádření jejich vztahu; to přispívá k neurčitosti a významové nevyhraněnosti mluvených komunikátů. Větné konstrukce jsou často spojené asyndeticky; pokud mluvčí používá spojovací výrazy, vybírá obvykle z velmi omezeného repertoáru (v angličtině jsou např. nejběžnějšími spojovacími výrazy *and*, *but*, *then*, méně často *if*). Časté jsou tzv. chybné začátky, nedokončené výpovědi a anakolutové konstrukce, neboli různé změny započaté syntaktické linie (termín, který v tomto smyslu používá Müllerová (1994)). Běžně se vyskytují konstrukce eliptické; porozumění je umožněno společnými znalostmi partnerů a vysokou redundancí mluvených projevů. Výjimkou nejsou ani různé defektní konstrukce, nalezneme i pasáže, u nichž je obtížné postihnout vůbec nějakou syntaktickou linii. Obvyklé jsou různé aditivní jevy, doplňování informací, dodávání různě rozsáhlých úseků k úsekům již proneseným; tyto „dodané“ informace jsou odděleny pauzou a intonací. Mluvčí se často uchylují i k rozličným opravám, vyjadřují jedno sdělení dvakrát, či dokonce vícekrát. Müllerová (1994) rozlišuje: 1. opravy gramatické, ke kterým dochází v případě, že „mluvčí nedokáže odhadnout v okamžiku, kdy zvolí jistou gramatickou formu pro obsah, který chce sdělit, zda bude tato forma vyhovovat“ (Müllerová, 1994, s. 95); 2. opravy významové, tzn. k opakování dojde proto, že si mluvčí vzpomene na výstižnější, přesnější formulaci. Může dojít i k nezáměrnému opakování určitých celků, obvykle tehdy, spojí-li se formulační potíže s nedostatkem výpovědní perspektivy mluvčího.

Slovosled mluvených komunikátů je často příznakový, jádro výpovědi se z obvyklé pozice na konci dostává do jejího středu, někdy dokonce na její začátek. Svou roli zde hraje již zmíněná aditivnost mluveného textu. Brownová (1989) v tomto kontextu uvádí, že narozdíl od psaného textu, kde je v angličtině obvyklý slovosled typu S-V (podmět-přísudek),

se v mluveném textu často vyskytuje tzv. *topic-comment structure* (př.: *the cats / did you let them out*).

V mluvených textech se běžně vyskytují jen aktivní konstrukce. Objevují se také paralelní syntaktické konstrukce; ty se sice vyskytují i mimo oblast spontánních mluvených textů, ale v mluvených textech jsou prostředkem nepříznakovým, zatímco jinde se jich využívá jako prostředku stylistického. Míra premodifikace a postmodifikace v mluvených textech je nízká, jmenné i slovesné fráze jsou obvykle jednoduché. Slovesné tvary se v mluvených komunikátech vyskytují ve všech slovesných časech; angličtina často využívá frázových sloves a sloves s obecným významem typu *get* a v mluveném projevu se hojně vyskytují stažené slovesné tvary.

Jak už jsme zmínili, mluvené projevy se vyznačují vysokou mírou redundance. Ta opět vychází z podmínek produkce (a recepce) mluveného textu. Jedním z důvodů je výše zmíněná náročnost produkce – mluvčí je nucen vykonávat několik úkonů současně a k opakování již vyslovené informace se často uchýlí tehdy, když přemýšlí o tom, jak v dané promluvě pokračovat. Ong (1991) také připomíná, že vyšší míra redundance v mluvených projevech je vhodná i s ohledem na příjemce, který nemá možnost vrátit se k již vyřčenému (narozdíl od příjemce psaného komunikátu). Může se také stát, že příjemce část sdělení přeslechne, a redundance mu tak umožňuje význam daného sdělení pochopit.

Podle Shlesingerové (1989, s. 48) platí, že čím vyšší je míra redundance v daném textu, tím blíže je tento text pólu mluvenosti na ose mluvenost-psanost; čím nižší je míra redundance v daném textu, tím blíže je tento text pólu psanosti.

1.3.2.3 Rovina lexikální

Pozici textu na ose mluvenost-psanost ovlivňují i jeho lexikální vlastnosti. Chafe (1985) uvádí, že většina anglického lexika je z hlediska mluvenosti / psanosti neutrální, ale existují i výrazy, které se používají především v mluvených, resp. psaných textech. První skupinu označuje jako výrazy hovorové (colloquial) a jako příklad uvádí slova *guy*, *stuff*, *scary* a další; druhá skupina obsahuje výrazy knižní (literary), slova jako *to display*, *to state*. Čím vyšší je v daném textu výskyt výrazů z první skupiny, tím blíže je tento text pólu mluvenosti; čím vyšší je výskyt výrazů z druhé skupiny, tím blíže je daný text pólu psanosti.

Texty s vysokou mírou mluvenosti, resp. psanosti, se ovšem na lexikální rovině odlišují i v dalších aspektech. Crystal (1995) uvádí, že v konverzaci (kterou můžeme považovat za příklad textu s vysokou mírou mluvenosti) se obvykle užívají slova

s jednoduchou strukturou a komunikační partneři se vyhýbají užívání specializované slovní zásoby. Výrazným rysem textů s vysokou mírou mluvenosti je neurčitost, mluvčí užívají vágní a neplnovýznamové výrazy: v češtině například různé částice, citoslovce či konektory jako např. *teda, jaksi, no, žejo*, v angličtině slova s oslabeným významem typu *got, nice* či výrazy jako *now, oh, OK, well, why*. Časté jsou i rozličné vycpávkové výrazy (fillers), které se u jednotlivých mluvčích liší (v češtině výrazy jako *prostě, vlastně, takže*, v angličtině např. *I think, you know, of course*); tyto výrazy mluvčí užívá obvykle tehdy, potřebuje-li získat čas a promyslet si svou další řeč. V mluvených textech se také běžně vyskytují deiktické prostředky, jako jsou příslovce místa a času a ukazovací zájmena, kterými mluvčí poukazují ke kontextu a k situaci. Charakteristické je i nadměrné užívání ukazovacích zájmen; to může signalizovat formulační obtíže mluvčího. Pro mluvené komunikáty jsou typické i kontaktní prostředky různého druhu (různé oslovovací či upoutávací výrazy atd.).

V případě češtiny je v tomto kontextu nutné připomenout také dichotomii spisovnost / nespisovnost. Psané projevy jsou až na výjimky realizovány ve spisovném jazyce, zatímco u mluvených projevů záleží na situaci a na typu mluvčího. V běžné komunikaci se obvykle užívá jazyk nespisovný, zatímco v oficiálních projevech jazyk spisovný.

1.3.2.4 Nonverbální prostředky

Již jsme uvedli, jak se liší podmínky produkce a recepce psaných a mluvených komunikátů i jaké jsou charakteristické rysy těchto komunikátů na rovině textové, syntaktické a lexikální. Zbývá pohovořit o nonverbálních prostředcích, jelikož jejich výskyt v textu také ovlivňuje jeho polohu na ose mluvenost-psanost.

Mluvené texty, narozdíl od textů psaných, obsahují kromě verbálních prostředků i prostředky neverbální. Hoffmannová (1997, s. 79) dělí neverbální prostředky na prostředky vokální (sem patří např. přízvuk, intonace, tempo řeči, rytmus či pauzy, a také smích či různé málo artikulované zvuky) a prostředky nevokální (gesta, mimika, vzájemná pozice a vzdálenost partnerů atd.).

Tyto prostředky jsou důležité pro zpětnou vazbu, ale jsou zásadní i z hlediska významu – v některých případech mohou dokonce převážit propoziční význam sdělení (mluvčí může např. tónem hlasu signalizovat užití ironie).

Shlesingerová (1989) také připomíná, že spontánní mluvené texty (tedy texty blízké pólu mluvenosti) budou obsahovat větší množství „negramatických“ pauz, tj. pauz, které se

neshodují s hranicemi mezi jednotlivými myšlenkovými jednotkami. Tyto pauzy vznikají v těch místech, kde mluvčí uvažuje o tom, jak pokračovat ve své promluvě.

Čím vyšší je tedy výskyt nonverbálních prostředků v textu, tím blíže se tento text na ose mluvenost-psanost nachází pólu mluvenosti; čím nižší je výskyt nonverbálních prostředků v textu, tím blíže se tento text na ose mluvenost-psanost nachází pólu psanosti.

2. Tlumočení do jazyka A vs. tlumočení do jazyka B

2.1 Definice pracovních jazyků

Tlumočení je „zvláštní druh zprostředkované komunikace“ (Čeňková, 1988, s. 9). Při simultánním tlumočení hovoří tlumočnick zároveň s řečníkem, jehož vystoupení převádí do cílového jazyka. Simultánní tlumočení je zřejmě nejobtížnější ze všech druhů tlumočení a klade na tlumočnicka vysoké nároky; jeho nespornou výhodou je však fakt, že umožňuje okamžité dorozumění mezi účastníky komunikace, kteří nehovoří stejným jazykem.

Simultánní tlumočení probíhá vždy mezi dvěma jazyky. Je zřejmé, že tlumočnick musí oba tyto jazyky ovládat na výborné úrovni, přesto se míra jeho kompetence v jednotlivých pracovních jazycích obvykle liší. Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (AIIC) dělí pracovní jazyky do tří skupin a na svých webových stránkách uvádí jejich následující definice:

1. jazyk A

The interpreter's native language (or another language strictly equivalent to a native language), into which the interpreter works from all her or his other languages in both modes of interpretation, simultaneous and consecutive.;

2. jazyk B

A language other than the interpreter's native language, of which she or he has a perfect command and into which she or he works from one or more of her or his other languages. Some interpreters work into a "B" language in only one of the two modes of interpretation.;

3. jazyk C

The language(s) of which the interpreter has a complete understanding and from which she or he works. Interpreters often have several C languages.

2.2 Protikladné názory na tlumočení do jazyka B: západní a východní model

Tlumočník tedy může pracovat jak do jazyka A, tak do jazyka B. O tom, kterému směru tlumočení by měla být v praxi dávána přednost, se v teorii tlumočení vedly četné diskuze a v evropském kontextu se vyhranily dva protikladné přístupy k této otázce – tzv. západní či západoevropský model, a model východní, nazývaný také ruský či sovětský.

Zastánci západoevropského modelu obvykle považují tlumočení do jazyka A za dominantní, a někdy i jediný přípustný směr tlumočení. Jak tvrdí Limová (2003, s. 151), “Under ordinary circumstances in European countries, an interpreter is not required to work into her ‘B’ language.” Zároveň ale dodává, že to je luxus, který je dopřán jen západním tlumočnickům. Tlumočení do mateřského jazyka bylo a je preferováno i ve velkých mezinárodních organizacích, jako je Organizace spojených národů, Evropská unie či NATO; tyto organizace spolupracují s AIIC, která, jak uvádí Szabariová (2002, s. 12), “unequivocally considers translation into the A language to be superior”.

Naopak ve východní Evropě má tlumočení do jazyka B dlouhou tradici. Hlavním argumentem ruské školy byl názor, že klíčovým prvkem v procesu simultánního tlumočení je porozumění. Pro tlumočnicka je samozřejmě snazší převést sdělení, jemuž plně porozuměl, a míra porozumění je nejvyšší v mateřském jazyce.

Ať už jsou názory teoretiků jakékoliv, to, který směr tlumočení bude častější, určují v praxi obvykle požadavky trhu (na tom se shodnou Limová, Szabariová, Donovanová, Pavlovičová a další). Například potřeba tlumočení do jazyka B, tzv. retouru, ve střední a východní Evropě byla dána i situací na trhu. Jak připomínají Rejšková (2002) či Szabariová (2002), tlumočení do jazyka B se používá zejména v komunikaci mezi menšími („minor“) a většími („major“) jazyky, či mezi dvěma menšími jazyky. Pavlovičová (2008) dále dodává, že v zemích, kde se používá „language of limited diffusion“ (s. 90), je tlumočení do jazyka B považováno za samozřejmost. Podle Campbella (1998) se překladů (a logicky i tlumočení) do jazyka B také hojně využívá v zemích s vysokým počtem přistěhovalců a v zemích, kde vedle

oficiálního jazyka se v obchodní či politické komunikaci využívá jazyk další; jako příklad takové země uvádí Finsko. Tato skutečnost se netýká jen evropského trhu, ale i zemí mimoevropských: Limová (2003) zmiňuje ve své práci korejštinu, japonštinu, a dokonce i čínštinu či arabštinu, Campbell (1998) se věnuje situaci v Austrálii.

V poslední době se ale mění i situace na trhu s tlumočnickými službami v západní Evropě. Prvním z důvodů (uvádí jej např. Martinová, 2005) pro tuto změnu je rozrůstání soukromého trhu, kde je tlumočení do jazyka B zpravidla každodenní realitou. Druhým důvodem je rozšiřování Evropské unie v posledních letech – mnoho tlumočnicků z východní Evropy, kteří působí v mezinárodních organizacích, nemá v současnosti jinou možnost než tlumočit do jazyka B, neboť neexistuje dostatek tlumočnicků ze starších členských zemí, kteří by ovládali jazyky nově přistoupivších států na dostačující úrovni. Jak uvádí Szabariová (2002, s. 13), “interpreting from relay has become daily routine in the practice of SCIC and the European Parliament”. Toto zvýšení poptávky po retouře následuje podle Déjean Le Féalové (2005) po každém rozšíření, neboť stávající tlumočníci potřebují čas, aby se naučili jazyky nových členských států. Třetím, neméně závažným důvodem, je stále běžnější používání angličtiny jako lingvy franky. Tlumočníci, zejména na soukromých trzích, musí často pracovat mezi angličtinou a svým mateřským jazykem, a to oběma směry. Tlumočníci v mnoha částech světa jsou na tuto praxi zvyklí, ale v západní Evropě je tento přístup poměrně nový. To potvrzuje i Déjean Le Féalová (2005, s. 167-168): “This pattern is not new in many regions, but it is quite new in Western Europe. It has spread over the last twenty years as a result of the globalization of the European economy, which has prompted the increasing use of English as a lingua franca.”.

Naopak podle průzkumu provedeného FIT a JTP v roce 2002, na nějž odkazuje Szabariová (2002, s. 13), roste ve střední a východní Evropě vliv mezinárodních organizací, a s ním se rozšiřuje i tlumočení do jazyka A.

2.3 Argumenty pro a proti tlumočení do jazyka B

Gile (2005) tvrdí, že oba výše zmíněné protichůdné názory jsou spíše než na výsledcích vědeckého bádání založené na osobní zkušenosti, ideologii a tradici. Zastánci i odpůrci každého z modelů, východního i západního, ale svůj názor podkládali mnoha argumenty. Jaké jsou tedy jejich důvody pro přijímání či odmítání tlumočení do jazyka B?

Proti tlumočení do jiného než mateřského jazyka se silně stavěly např. Danica Seleskovitchová a Marianne Ledererová, které tvrdí následující: "...the interpreter should render the source language message with a total feel for the target language, so that the expressions he uses will sound immediately familiar to the listener, without the listener being forced to "reinterpret" or constantly reformulate the message in a way he would talk about the topic at hand." (Seleskovitch, 1995, s. 113). Toho se podle nich dá dosáhnout jen v mateřském jazyce, neboť tlumočnickova znalost jazyka B nikdy nemůže dosáhnout úrovně znalosti mateřského jazyka. Tento názor opakuje ve své práci také Donovanová (2005). Ovšem Shlesingerová (1997, s. 127) v této souvislosti upozorňuje na jedno možné riziko – idiomatické, přirozeně znějící tlumočení může dát mylný dojem posluchači, který si vůbec nemusí všimnout, že část výchozího sdělení se ztratila či že byl význam převeden nepřesně.

Seleskovitchová a Ledererová se dále obávají, že tlumočnick v jazyce, který není jeho mateřským jazykem, není dostatečně flexibilní, a proto pro něho bude fáze řečové produkce a reformulace výchozího sdělení obtížnější. Tento názor zastává i Campbell (1998, s. 57) – podle něho je největším problémem při tlumočení do jazyka B fakt, že tlumočnick musí produkovat text v jazyce, v němž pro něj kompozice není přirozená. V běžném rozhovoru si mluvčí může cílový text upravit podle svých jazykových dovedností, při simultánním tlumočení toto ovšem možné není.

Naopak co se týče porozumění výchozímu textu, Seleskovitchová a Ledererová argumentují, že „in all areas of language we understand much more than we can express“ (Seleskovitch, 1995, s. 112).

Limová (2003) ale upozorňuje, že tak přísná kritéria, jaká obhájuje Seleskovitchová, může splňovat jen tlumočení v ideálním světě; v reálném světě často můžeme volit jen mezi tlumočením do jazyka B, nebo žádným tlumočením. Seleskovitchová si je také vědoma, že rozšíření EU přinese potřebu učit na školách i tlumočení do jazyka B (ale opět podotýká, že tento směr tlumočení by se měl využívat jen pro ty jazykové kombinace, kde není jiná možnost).

Podobný názor jako Seleskovitchová zastává i Carla Déjean Le Féalová. Domnívá se, že při tlumočení do jazyka B nevyhnutelně dochází ke ztrátě kvality. Proti zástupcům ruské školy, kteří tvrdí, že dokonalé porozumění výchozímu textu přispívá ke kvalitnímu tlumočnickému výkonu, argumentuje následujícím tvrzením: "The interpreter may even be so focused on his own speech production that he fails to listen closely enough to the speaker and paradoxically fails to understand what is being said in his own mother tongue." (Déjean Le Féal, 2005, s. 169). Domnívá se tedy, že problémy ve fázi produkce, pokud tlumočnick pracuje

do jiného než mateřského jazyka, mohou ovlivnit i fázi porozumění, a tím se ztrácí veškerá výhoda tlumočení z mateřského jazyka. Tento názor podporuje i Clare Donovanová (2005), která tvrdí, že výhoda, kterou nám přináší tlumočení z mateřského jazyka ve fázi porozumění, je pouze nepatrná, neboť většina profesionálních tlumočnicků je (nebo by alespoň měla být) “fully proficient in B language understanding” (Donovan, 2005, s. 151).

Zde si ale musíme položit otázku, kterou se žádná z výše zmíněných prací nezabývá – jaká je situace při tlumočení do mateřského jazyka z jazyka C? Mnoho tlumočnicků tímto směrem pracuje, neboť osvojení cizího jazyka na úroveň jazyka B je samozřejmě náročnější než jeho osvojení jako pasivního jazyka. I všichni angličtí tlumočníci, kteří se zúčastnili experimentu k této diplomové práci, mají češtinu jako jazyk C. Platí to, co říká Donovanová o tlumočnickově kompetenci v jazyce B, i pro jazyk C? Odpovědi na tuto otázku by byly jistě zajímavé, ale k jejich získání bude třeba provést další zkoumání.

Simultánní tlumočení je velice komplexní proces, který je obtížný sám o sobě a klade na tlumočnicka vysoké nároky. Podle Seleskovitchové či Donovanové by se tlumočníci měli tlumočení do jazyka B vyhýbat i proto, že při tomto směru tlumočení se musí kromě obvyklých obtíží vypořádat i s dalšími problémy. Donovanová (2005) ve své práci rozlišuje tři hlavní problematické oblasti: 1. problémy s reformulací (expression issues), 2. zpětná kontrola vlastního výkonu (self-monitoring), 3. redundance (redundancy).

Ad 1. Donovanová v tomto kontextu zmiňuje tvrzení Déjean Le Féalové, která se domnívá, že magnetismus mateřského jazyka je silnější než magnetismus jazyka nemateřského. Pracuje-li tlumočnick do jazyka B, musí s těmito silami bojovat na fonetické, syntaktické i lexikální rovině (Donovan, 2005, s. 153), a toto úsilí samozřejmě spotřebovává část jeho procesní kapacity.

Ad 2. Součástí procesu simultánního tlumočení je i tlumočnickova zpětná kontrola vlastního výkonu; tlumočnick monitoruje sdělení, které produkuje, z hlediska prozodie, výslovnosti, koherence a sleduje také, zda cílový text není poznamenán interferencemi z jazyka výchozího sdělení. I v této fázi může být podle Donovanové (2005) tlumočení do jazyka B riskantní: “Monitoring when working into B often provides either negative feedback or uncertainty. [...] The temptation is to lose confidence, to focus on language and to correct supposed language errors to the detriment of listening to the message.” (Donovan, 2005, s. 153-154). Pokud tedy tlumočnick věnuje přílišnou pozornost sdělení, které produkuje, a pro poslech výchozího sdělení už mu nezůstává dostatek kapacity, může nastat situace, kdy tlumočení z jazyka A do jazyka B bude méně přesné než tlumočení z jazyka C do jazyka A.

Ad 3. Podle Donovanové (2005, s. 154) může být při tlumočení do jazyka B jedním z problémů i nedostačující míra redundance cílového sdělení. Důvodem je fakt, že tlumočnick, který pracuje do jazyka B, vynakládá příliš velké úsilí ve fázi řečové produkce a zpětné kontroly vlastního výkonu, a na to, aby příjemci poskytl sdělení s dostatečnou mírou redundance, už mu nezbývá ani kapacita, ani čas.

Ve střední a východní Evropě má tlumočení do jazyka B, jak už jsme zmínili, dlouhou tradici. Tlumočení do nemateřského jazyka bylo běžnou praxí, zástupci ruské (východoevropské) školy tento směr tlumočení podporovali a někteří z nich dokonce retour preferovali před tlumočením do mateřského jazyka. Jejich argument (který uvádí např. Szabariová, 2002; Minns, 2002, a další) vychází z názoru, že klíčovým prvkem v procesu simultánního tlumočení je porozumění, jehož míra je samozřejmě nejvyšší v tlumočnickově mateřském jazyce. Poté, co tlumočnick sdělení plně porozuměl, je pro něj snazší jej převést do cílového jazyka a je pro něj také snazší, jak tvrdí Rejšková (2002), zvolit správnou tlumočnickou strategii. Podle zástupců ruské školy je tlumočnickova kompetence v jazyce B dostatečná na to, aby do tohoto jazyka adekvátně převedl výchozí sdělení.

Tlumočením do jazyka B se zabýval ve své studii i de Bot (2000). Jeho následující tvrzení podporuje argument ruské školy o lepším a hlubším porozumění v mateřském jazyce a o jeho významu v procesu simultánního tlumočení (de Bot, 2000, s. 85):

“The fact that word translation is faster from the weaker language into the dominant language than from the dominant language into the weaker language is an information processing fact. The other fact, that interpreters are more successful when translating from their dominant into their weaker language than the other way round, shows that choice of strategies has a larger impact on the whole process of interpreting than the retrievability of words from the lexicon. In other words: even though it takes more time to find the right words, the advantage of a better and deeper understanding of the incoming speech more than compensates for this.”

Odpůrci tlumočení do jazyka B argumentují mimo jiné tím, že tlumočnickova znalost jazyka B nikdy nemůže dosáhnout úrovně znalosti mateřského jazyka. Zástupci ruské školy uznávají, že rozsah možných řešení, která má tlumočnick k dispozici, je v jazyce B vždy užší, nepovažují to ale za nevýhodu. Tvrdí naopak, že při simultánním tlumočení je výhodnější mít menší počet možných řešení, ze kterých lze vybírat. To tvrdí i Szabariová (2002) – domnívá se, že pro tlumočnicka může být obtížnější vybírat z velkého množství možných řešení, která

má k dispozici, pracuje-li do mateřského jazyka. Podle Szabariové je možná toto důvodem, proč mnoho tlumočnicků preferuje tlumočení do jazyka B (Szabari, 2002, s. 16). Uvádí také, že výkon tlumočnicků, kteří pracují do jazyka B, sice není bezvadný, ale je vyrovnanější než výkon při tlumočení do jazyka A.

Daniel Gile (2005) se zabývá otázkou tlumočení do jazyka B z kognitivního hlediska. Vychází ze svého modelu úsilí, podle kterého sestává proces simultánního tlumočení ze tří základních složek: poslechu a analýzy (listening and analysis effort), řečové produkce (production effort) a krátkodobé paměti (memory effort). Každá z těchto složek vyžaduje určitý podíl tlumočnickovy procesní kapacity, která je ovšem omezená. Část procesní kapacity také spotřebovává koordinace jednotlivých složek (coordination effort). Podle Gila stále není dokázáno, která složka – poslech a analýza, či produkce – vyžaduje více procesní kapacity. Je ale zřejmé, že při tlumočení do mateřského jazyka je míra automatizace fáze řečové produkce vyšší než při směru opačném. Naopak při tlumočení z mateřského jazyka do jazyka B může tlumočnicků věnovat méně úsilí na fázi porozumění, a ušetřenou procesní kapacitu tak může využít ve fázích následujících. S tím souhlasí Padillová (2005), která tvrdí, že kognitivní procesy během tlumočení jsou ovlivněné směrem tlumočení.

Gile dále upozorňuje na skutečnost, že ne vždy označení tlumočnickova pracovního jazyka jako 'A' či 'B' odpovídá jeho skutečné znalosti daného jazyka; jako příklad uvádí tlumočnicků, kteří dlouhodobě žijí v zemi, kde se mluví jejich jazykem B – jejich znalost jazyka A se může natolik zhoršit, a znalost jazyka B natolik zlepšit, že mezi nimi už není výrazný rozdíl (Gile, 2005, s. 18).

Ve výše zmiňované práci dochází Gile k závěru, že z hlediska celkového výkonu tlumočnicka může hrát směr tlumočení menší roli než extralingvistické faktory, jako je znalost tématu, tlumočnickovy kognitivní schopnosti, kapacita tlumočnickovy pracovní paměti, motivace, zdraví atd. Domnívá se také, že nároky na procesní kapacitu se liší při tlumočení z různých jazyků a v závislosti na jazykové kombinaci tlumočnicka (např. tlumočení mezi jazyky, jejichž syntax se výrazně liší, může být náročnější na procesní kapacitu než tlumočení mezi jazyky, jejichž syntax je podobná). Tento názor potvrzuje také Padillová (2005).

2.4 Směr tlumočení z hlediska tlumočnicka a z hlediska příjemce

Z výše uvedených argumentů je patrné, že teoretici mají různé názory na to, kterému směru tlumočení bychom měli dávat přednost. Jejich stanovisko se liší v závislosti na tom, zda je pro ně důležitější perfektní porozumění výchozímu sdělení, nebo bezchybná a přirozená formulace sdělení cílového.

Szabariová ve své práci upozorňuje na skutečnost, že otázka směru tlumočení nebyla dosud dostatečně prozkoumána: “Interestingly enough, translation science has so far given rise to few research projects which address the differences between, and quality-related advantages and disadvantages of translation into the B language and into the A language...” (Szabari, 2002, s. 12). Domnívá se také, že je třeba podrobněji zkoumat, jak přijímají tlumočení do jazyka B sami klienti. Jedna z otázek, které by se podle ní měl výzkum věnovat, je, jak posluchači-rodilí mluvčí přijímají výkon tlumočnicků, kteří nepracují do svého mateřského jazyka. Míra tolerance klientů se podle Szabariové zřejmě bude lišit v závislosti na různých kritériích – vyjmenovává např. otevřenost společnosti, zastoupení nerodilých mluvčích v dané populaci atd. (Szabari, 2002, s. 14). Také upozorňuje na skutečnost, že v případě angličtiny se očekávání jednotlivých příjemců tlumočení mohou zásadně lišit: “In the case of English, there may be a clash of user expectations as native speakers will have different expectations than interpreters in the other booth working from the English relay into their own languages, which again will differ from the expectations of non-English speaker participants with differing levels of mastery of English.” (Szabari, 2002, s. 14).

Názory Danici Seleskovitchové na tlumočení do jazyka B jsme shrnuli výše. Tlumočnick podle ní nikdy nemůže ovládnout jazyk B stejně dokonale, jako ovládá jazyk A. Obává se proto, že pro klienta bude únavné poslouchat výkon tlumočnicka, který pracuje do nemateřského jazyka – důvodem může být tlumočnickův přízvuk, omezené používání idiomatických výrazů nebo interference z jazyka A. Proto by podle ní měli tlumočnicki pracovat výhradně z jazyka B do jazyka A (Seleskovitch, 1995, s. 113).

Jaké jsou ale názory tlumočnicků, kteří jsou nuceni do jazyka B pracovat, a jejich klientů? Bylo provedeno několik průzkumů mezi účastníky konferencí (a tedy příjemci tlumočení) i mezi tlumočnickými samými. Průzkum, který provedla Donovanová v roce 2003 mezi účastníky odborné konference (a na který odkazuje ve své práci), ukazuje, že klientům nevadí cizí přízvuk tlumočnicka či nesprávná gramatika (Donovan, 2005, s. 6). Skutečnost, zda tlumočnick pracuje do jazyka A, nebo do jazyka B, není pro příjemce relevantní. Podle tohoto

průzkumu také z pohledu účastníků konferencí neexistuje závislost mezi kvalitou tlumočnického výkonu a směrem tlumočení.

Průzkum mezi tlumočnickými prováděla např. Limová (2003). Většina dotázaných nepreferuje jeden směr tlumočení před druhým. Ale ti tlumočníci, kteří preferují tlumočení do jazyka B, jako jeden z důvodů uvádějí, že je pro ně snazší porozumět mluvčímu jejich mateřského jazyka. Naopak tlumočníci, kteří preferují tlumočení do jazyka A, jako důvod uvádějí vyšší míru kompetence v tomto jazyce. Z uvedeného průzkumu také vyplynulo, že pro některé tlumočnické není obtížnost tlumočení závislá na směru tlumočení. Tlumočníci, kteří se zúčastnili výše zmíněného průzkumu Donovanové a kteří pravidelně pracovali do jazyka B, uvedli, že tlumočení do jazyka B pro ně bylo namáhavější a více stresující než tlumočení do jazyka A.

II. Empirická část

1. Návrh experimentu

V empirické části této práce volně navážeme na experiment Miriam Shlesingerové, která zkoumala posuny textu na ose mluvenost-psanost v procesu simultánního tlumočení na materiálu anglicko-hebrejském. Ve svém experimentu stanovila tři hypotézy; my přejmeme první z nich, která tvrdí, že texty se v procesu simultánního tlumočení posouvají na ose mluvenost-psanost od pólů směrem ke středu, tedy že mluvenost textů s vysokou mírou mluvenosti se snižuje, stejně jako se snižuje psanost textů s vysokou mírou psanosti (“Simultaneous interpretation exerts an equalizing effect on the position of a text on the oral-literate continuum; i.e., it diminishes the orality of markedly oral texts and the literateness of markedly literate ones.” (Shlesinger, 1989, s. 96)). V důsledku toho se při simultánním tlumočení vzdálenost mezi oběma póly osy mluvenost-psanost zkracuje (“The range of the oral-literate continuum is reduced in simultaneous interpretation.” (Shlesinger, 1989, s. 96)).

Naše zkoumání bude provedeno na materiálu česko-anglickém, přičemž čeština bude ve všech případech výchozím jazykem a angličtina jazykem cílovým. Dva výchozí české texty budou přetlumočeny celkem šesti profesionálními tlumočnickými (tři z nich budou tlumočit

z jazyka A do jazyka B, tři z jazyka C do jazyka A). Poté provedeme analýzu výchozích i cílových textů na základě poznatků uvedených v teoretické části této práce, a to na rovině textové, rovině syntaktické a rovině lexikální. Ačkoli jsme si vědomi toho, že rozdíly na rovině fonetické a nonverbální prvky také ovlivňují polohu textu na ose mluvenost-psanost, v naší analýze tento aspekt vynecháme. Důvody pro toto rozhodnutí jsou praktické – přepisování intonace a prozodických rysů by bylo metodologicky velmi náročné, mimoto kvalita některých nahrávek by mohla ovlivnit výsledky podobné analýzy. Faktem také zůstává, že všechny nonverbální rysy by bylo možno získat jen z videonahrávky.

Následně provedeme syntézu takto získaných poznatků; pokusíme se ověřit výše zmíněnou hypotézu M. Shlesingerové a zjistit, zda a jak se v procesu simultánního tlumočení mění pozice textu na ose mluvenost-psanost. Dále se zaměříme na otázku, jaký vliv na tyto změny má směr tlumočení, tj. zda se výsledky liší v závislosti na tom, pracuje-li tlumočnický do jazyka A, nebo do jazyka B.

2. Podmínky experimentu

Experiment k této práci byl proveden v průběhu prosince 2008 a ledna 2009. Všechny české tlumočnické laboratoře (tj. tlumočnické laboratoře, jejichž jazykem A je čeština) jsme nahráli společně v tlumočnické laboratoři Ústavu translatologie Filozofické fakulty v Praze. Každý z tlumočnicků měl k dispozici vlastní kabinu. Anglické tlumočnické laboratoře (tj. tlumočnické laboratoře, jejichž jazykem A je angličtina) nebylo bohužel možné nahrát ve stejný okamžik na stejném místě. Experiment byl realizován na třech místech: v tlumočnické laboratoři Ústavu translatologie Filozofické fakulty v Praze, v tlumočnické učebně v budově DG SCIC v Bruselu a v jedné z konferenčních místností v Evropském parlamentu v Bruselu.

Experimentu se tedy zúčastnilo celkem šest tlumočnicků, ve všech případech se jednalo o muže. Všichni mají mezi svými pracovními jazyky češtinu i angličtinu. Pro tři z nich je čeština jazykem A a angličtina jazykem B, pro tři z nich je čeština jazykem C a angličtina jazykem A. Všichni jsou zkušenými profesionálními tlumočnickými. Počet subjektů v tomto experimentu byl dán situací na trhu – profesionálních tlumočnicků s jazykovou kombinací angličtina (A) a čeština (C) je velmi malé množství.

Výkony tlumočnicků byly nahrány na audiokazetu, na diktafon, případně pomocí mikrofonu přímo do počítače. Všechny nahrávky jsme poté převedli do formátu .mp3; v této

podobě jsou k dispozici v archivu autorky. Poté byly nahrávky písemně přepsány; tyto přepisy jsou uvedeny v příloze na konci této práce. Jsme si vědomi toho, že při transkripci nutně došlo ke ztrátě určitých informací charakteristických pro mluvený projev, jako je mimika, modulace hlasu či intonace, transkripce nezachycuje ani tempo řeči a pauzy, různé výslovnostní varianty téhož slova (jako např. členu určitého *the* či členu neurčitého *a*) ani individuální výslovnostní odchylky jednotlivých tlumočnicků.

Při našem experimentu byl použit autentický materiál a všichni tlumočníci převáděli stejné projevy. Jednalo se o nahrávky z konference *Magické osmičky v československé historii*, která se konala 8. října 2008 v Evropském parlamentu v Bruselu. Z této konference jsme použili dva různé projevy, oba realizované v češtině českými rodilými mluvčími. Oba mluvčí hovořili na politologicko-historické téma týkající se českých dějin. První projev měl celkovou délku zhruba 40 minut; my zkoumáme přibližně jeho prvních 12 minut. Jednalo se o projev předem připravený a čtený a stejně jako v autentické situaci i během tohoto experimentu tlumočníci pracovali s listem, který obdrželi zhruba 5 minut před začátkem tlumočení. Druhý projev byl spontánní, nepřipravený, a trval zhruba 10 minut. Mezi převodem prvního a druhého projevu měli tlumočníci zhruba desetiminutovou přestávku.

Ačkoli bylo naší snahou přiblížit experiment co možná nejvíce autentické situaci, jsme si vědomi toho, že zcela autentické podmínky v laboratoři není možné vytvořit. Jsme si také vědomi toho, že materiálová omezenost, subjektivní faktory (jako např. individualita tlumočnicků, doba jejich praxe či únava) a do jisté míry i subjektivní charakter jednotlivých řešení vedou k tomu, že výsledky, které jsme získali, nelze zobecnit ani mechanicky aplikovat na jiné jazykové kombinace. Bylo by proto třeba provést další zkoumání s odlišným materiálem, popř. na dalších jazykových kombinacích.

3. Charakteristika výchozích textů

3.1 Podmínky produkce a recepce

Oba české texty, které sloužily jako výchozí texty pro experiment k této práci, pocházejí ze stejné konference a byly určeny pro stejné publikum. Podmínky jejich produkce se ale

zásadně lišily – první text byl předem připravený v písemné formě a poté přečtený. Autor tohoto textu navíc nebyl na konferenci přítomen, jeho projev byl předem nahrán a na konferenci puštěn z videozáznamu. V této situaci tedy nedošlo k přímému kontaktu autora a příjemců a produkce a recepce tohoto textu se neodehrávala simultánně – mezi autorem a příjemci byla časová i prostorová vzdálenost.

Druhý výchozí text byl nepřipravený, spontánní a autor a příjemci byli v bezprostředním kontaktu (v jednom okamžiku se mluvčí dokonce přímo obrací k jednomu z příjemců: to je jedno richarde | oni se tak nazývají že | oni se takhle cítí). Produkce a recepce tohoto komunikátu se tedy odehrávaly simultánně.

3.2 Analýza výchozích textů na rovině textové, syntaktické a lexikální

V následující části provedeme analýzu výchozích textů dle poznatků shrnutých v teoretické části této práce. Budeme se snažit upozornit na ty rysy, které ovlivňují polohu těchto textů na ose mluvenost-psanost, a to na rovině textové, rovině syntaktické a rovině lexikální.

3.2.1 Text 1 - originál

3.2.1.1 Rovina textová

Text 1, vzhledem k podmínkám své produkce, je vysoce uspořádaný, komplexní a kondenzovaný, je pro něj charakteristická vysoká míra integrace. Je také vysoce dekontextualizovaný, což opět logicky vyplývá z podmínek produkce, neboť autor a příjemci nesdíleli společnou situaci, a proto je veškerý význam uložen v textu samém.

V textu nalezneme jen několik příkladů výše zmiňovaných *disfluencies* – jedná se téměř výhradně o přereknutí, z nichž většina nebyla opravena (*samostatni* namísto *samostatnosti*: obnova samostatni se odehrávala | pokojným převratem; *demontrací* namísto *demonstrací*, *průvadu* namísto *průvodu*: jedna z demontrací skončila střelbou četníků do řad protestního průvadu; *mahou*, posléze opraveno na *malou*: podařilo se sjednat s jugoslávií a rumunskem | takzvanou mahou malou dohodu). Chybné začátky ani opakování téže informace v textu nenalezneme.

Zaměříme-li se na míru osobního zaujetí autora, nalezneme jak pasáže, které vykazují vysokou míru osobního zaujetí, tak i pasáže, které jsou z tohoto hlediska neutrální, popř. vykazují nízkou míru autorova osobního zaujetí. Vysoká míra osobního zaujetí je signalizována používáním 1. osoby; zde mluvčí používá 1. osobu singuláru i plurálu (my – míněno Češi, resp. obyvatelé Československa), popř. přivlastňovací zájmena 1. osoby *můj* a *náš*:

pokud budeme mít možnost | budovat svůj stát | v mírových podmínkách alespoň padesát let | můžeme tohoto cíle dosáhnout | sám jsem dítětem masarykovy republiky | prožíval jsem jako školák a student onu atmosféru nadějných perspektiv pokroku | a soudím | že mou generaci | formovala | na celý život;

prvních deset let | provázel naši zemi všestranný rozvoj;

naším představitelem v mezinárodním dění | byl dlouholetý ministr zahraničí beneš;

v mé paměti někdejšího studenta gymnázia v duchcově | utkvěla rychle | narůstající bída | v pohraničním pásmu krušnohoří;

kde padli mrtví i z mé rodné obce | můj otec jako malý řemeslník ztratil zákazníky | což naši rodinu uvrhlo do stejné nouze | jako mnoho dalších.

Autor také používá kognitivní slovesa v 1. osobě singuláru (*soudím, považuji*). V úvodní části svého proslovu se obrací ke svým příjemcům, a používá proto také 2. osobu: dovolte mi poděkovat za tuto čest | a současně omluvit | osobní neúčast mezi vámi | způsobenou zdravotními potížemi | vyslovuji vám touto cestou přátelské pozdravy | a přeji úspěch vašemu jednání.

Tyto pasáže vykazující vysokou míru osobního zaujetí autora se ovšem střídají s pasážemi, ve kterých je míra osobního zaujetí nízká, autor si od tématu udržuje odstup a hovoří především ve 3. osobě. V těchto pasážích např. namísto *naše země* používá neutrální výrazy *český stát* či *Československo*.

3.2.1.2 Rovina syntaktická

Jak už jsme zmínili výše, text 1 je velmi komplexní a uspořádaný. Jelikož se jedná o text primárně psaný, lze i v mluvené podobě rozeznat hranice mezi jednotlivými větami. Syntaktická pravidla jsou dodržována v celém textu, nenalezneme zde žádné defektní konstrukce.

Tento text se také vyznačuje složitou větnou stavbou s velkou mírou subordinace – jako příklad uveďme následující souvětí: jeho představa | sdílená širokými vrstvami naší společnosti | byla rozvíjet československý stát | a miliony občanů několika národností | obdobnou demokratickou cestou | jakou prošlo švýcarsko | abychom žili ve vzájemné pospolitosti | porozumění | a spolupráci | jako lidé svobodní | a plnoprávní.

V textu nalezneme mnoho různých spojovacích výrazů, které přesně vyjadřují vztahy mezi jednotlivými syntaktickými strukturami (např. *byť, třebaže, aniž, nejen ... nýbrž i*).

Velmi výrazným rysem textu 1 je jeho vysoká míra kondenzace, mluvčí velice často užívá kondenzátory adjektivní (*spjatých, vzpomínaných, obývaného, bojujících, neseným, zachvátivší*), méně často pak kondenzátory substantivní (*po třistaletém začlenění, včetně dočasného předsednictví, omezenou ... na zamezení případného návratu Habsburků*). Míra redundance tohoto textu je nízká.

V textu se také několikrát objevují pasivní konstrukce (byl jsem požádán organizátory tohoto setkání; vznikem diktátorských režimů v itálii | španělsku | německu | a dalších zemích | byla činnost ženevské instituce ochromována | a zásada kolektivní bezpečnosti opouštěna) a také apozice (*masaryk | uznávaný národní hrdina | s mimořádnou autoritou myslitele a státníka*).

Výrazným rysem tohoto textu jsou také rozvinuté jmenné fráze jako např.: prožíval jsem jako školák a student onu atmosféru nadějných perspektiv pokroku; uznávaný národní hrdina | s mimořádnou autoritou myslitele a státníka; v diplomacii | spatřoval hlavní | a účinný nástroj řešení problémů | míru a stability; prázdniny jsem trávil doma | kde se stupňovala | znepokojivá dějství životních nejistot | a hrozících konfliktů.

3.2.1.3 Rovina lexikální

Text 1 je realizován jazykem zcela spisovným (jedinou výjimkou je vztažné zájmeno *kerá*, vyslovené jako *kerá*). Co se týče ovlivňování polohy textu na ose mluvenost-psanost, nalezneme v textu výrazy z tohoto hlediska neutrální a poměrně vysoké množství výrazů, které posouvají text směrem k pólu psanosti. Mezi tyto výrazy patří například kondenzační adjektivum *zachvátivší*, které je, stejně jako ostatní kondenzační adjektiva zakončená na *-vší*, silně knižní (Grepl, 2003, s. 760). Dalšími příklady jsou zájmena *onen* (které není běžně užívané) a *jenž*, užívané zde opakovaně, které je typické pro vyšší styl (Grepl, 2003, s. 298). Pokud má autor na výběr mezi dvěma spisovnými variantami, vždy volí variantu typickou pro vyšší styl – to platí v případě slovesných tvarů v 1. osobě singuláru, které mohou mít koncovku *-i / -u* (autor volí *přeji, vyslovuji*), platí to i v případě užívání jmenných tvarů adjektiv v pasivních slovesných tvarech (např. *byl spjat*); v hovorové češtině se v tomto případě spíše používají adjektiva složené deklinace či pasivum zvrátne (Grepl, 2003, s. 282).

Slovní zásoba textu je velmi bohatá, autor neužívá slova s oslabeným významem ani různé částice či citoslovce zvyšující mluvenost, ale naopak užívá velké množství výrazů knižních (např. *zrod, výšin, posléze, spatřovat, přeryv, nýbrž, obchvátila* – všechny tyto výrazy jsou jako knižní označeny i ve Slovníku spisovného jazyka českého). Významnou skutečností je i naprostá absence vycpávkových výrazů.

3.2.2 Text 2 – originál

3.2.2.1 Rovina textová

Text 2, jak jsme již zmínili výše, byl spontánní, nepřipravený, což výrazně ovlivnilo jeho vlastnosti. Míra kondenzace je mnohem nižší než u textu 1 a je také méně uspořádaný. Je však plně koherentní a dekontextualizovaný (snad jen s výjimkou úvodní věty, ve které mluvčí odkazuje na předchozí příspěvek z téže konference, a s výjimkou okamžiku, kdy reaguje na podnět z publika: *to je jedno richarde | oni se tak nazývají že | oni se takhle cítí*).

V textu je také patrná vysoká míra osobního zaujetí autora – to se projevuje častým používáním sloves v 1. osobě (*zkusím taky | mluvit krátce; dneska víme...; já se nedivím že...; byl jsem šokován*), zájmen 1. osoby jednotného i množného čísla

(tou klíčovou ideou | o pro mě | je o lidská důstojnost; ... že nám knihy vycházely taky ve stotisícových nákladech) a používáním kognitivních sloves v 1. osobě (já si myslím...; myslím si že...; ... když | o se budu domnívat | že...).

V poměrně vysokém množství se také vyskytují různé výše zmíněné *disfluencies*, např. přeroknutí (vlastně i události události v československu; ty české elito elity dneška; kancle- kancléře) či opakování (to je | to je bíafra ducha; ale | ale v každém případě | v každém případě tedy...). V celém textu jsme také zaznamenali 51 hezitačních zvuků.

3.2.2.2 Rovina syntaktická

Větná stavba textu 2 je ve srovnání s textem 1 mnohem jednodušší. Text 2 je charakteristický vyšší mírou obecnosti, neurčitosti a naopak nízkou mírou sevřenosti. S tím je spojena i nízká míra nominalizace, nízká míra premodifikace i postmodifikace, užívání aktivních slovesných forem a vyhýbání se nefinitním polovětným konstrukcím.

Mezi větami jsou vztahy parataxe i hypotaxe; používá-li mluvčí spojovací výrazy, volí z omezeného rejstříku (často se objevují spojky *a, že, když, ale, jak*). Zejména spojka *a* je velmi hojně používána (celkem 36krát), objevuje se i tam, kde není nutná, jako prostředek volného navazování vět bez explicitního vyjádření jejich vztahu, a přispívá tak k aditivnosti tohoto textu, která je velmi typická pro mluvené komunikáty:

říkáme jak | jsme byli předhozeni a jak vlastně | o nás | o zlí habsburkové | schlamstli | na dlouhou dobu | a dneška víme | o když jsou k dispozici dokumenty z vestfálské konference | že | o habsburkové byli ochotni jednat;

dneška víme | že to byli naopak protestantští kurfiřti | braniborský a saský | kteří vlastně spustili nářek o ničení milené německé vlasti | a | šli na ruku | o vlastně | tomu požadavku | o uspořádat věci | o podle přání habsburků | a | obvinění které vlastně vnesl komenský na adresu kancle- kancléře oxsenšterny | byla nesprávná;

osmačtyřicátníci byli velice významnou silou | při prosazování programu abolicionismu | byli velmi činní | v době občanské války ve spojených státech a | e je to až tedy překvapující | podíl těch kteří bojovali na straně severu | za prosazení těch abolici- aboli- abolicionistických cílů.

Z důvodu tohoto volného navazování je často také obtížné určit hranice mezi větami.

Jelikož se jedná o text spontánní, mluvčí se nevyhnul ani několika změnám započaté syntaktické linie, např.:

v roce devatenáct set třicet osm | vlastně | e se | málo mluví o plánu zet;

a v souvislosti s tou politickou krizí | jí předcházela krize ekonomická;

v roce devatenáct set | e čtyřicet čty- e v roce devatenáct set padesát osm o tom tady byla řeč;

dnes | jsme svědky toho | že to co říkal | oskar | že | e přichází generace která hledá.

Poměrné časté jsou i stylisticky nepřilíš obratné formulace, které byly zřejmě způsobeny časovým tlakem při produkci tohoto komunikátu:

a v tom plánu zet byly i takové detaily že | vlastně konzervativní politik jako čembrlejn který nikdy nejezdil autem | jezdil drožkou | koňskou | poletí do | německa letadlem;

a dneska víme že byl i vojenský mnichov kdy vlastně od roku třicet šest systematicky | francie s anglií | snižovala v československu svou vojenskou přítomnost.

Z dalších rysů typických pro texty s vysokou mírou mluvenosti můžeme jmenovat adice (jezdil drožkou | koňskou; dokonce to nazýval kapitálem dvacátého století tuto knihu) a různé opravy, ať už gramatické či lexikální (mluví

se o tom | jak | o co to znamenalo pro evropu; československo byl jediný stát který umožnil nebo umožňoval prolomení...; součástí toho uspořádání nebo | tohoto scénáře).

Slovosled textu 2 je na mnoha místech příznakový; i to je typický rys mluvených komunikátů. Obvykle je příznakovost slovosledu způsobena adicemi, tzn. dochází k ní v případech, že si mluvčí dodatečně vzpomene na určitou informaci:

habsburkové byli ochotni jednat stejně jako katoličtí kurfiřtové o tom že by článek tandem omnes | byl zachován zachován | tedy že by bylo zachováno | uspořádání náboženské z roku šestnáct set osmnáct;

čtyři lidé | z britského kabinetu v roce v listopadu třicet sedm se dohodli | že uvolní hitlerovi cestu na východ;

od roku třicet šest systematicky | francie s anglií | snižovala v československu svou vojenskou přítomnost.

3.2.2.3 Rovina lexikální

Také text 2 je realizován ve spisovném jazyce; výjimkou je několik málo případů, kdy mluvčí užívá nespisovných tvarů zájmen (např. imunní vůči tej | té vládnoucí propagandě; jak tedy se někteří ty publicisté domnívají).

Přesto se i na lexikální rovině tento text odlišuje od textu 1, zejména volbou výrazů z roviny stylově nižší než v předchozím případě. Pokud má mluvčí k dispozici variantu stylově vyšší a variantu hovorovou, volí vždy druhou možnost (*dneska* oproti *dnes*, *třeba* oproti *například*, *jenom* oproti *jen*, *taky* oproti *také* atd.). Vyskytují se i další hovorové výrazy, jako například *šli na ruku*, *šlo o to*, a také expresivní sloveso *schlamstli*.

Velmi výrazným rysem je nadměrné užívání ukazovacích zájmen; vyskytují se často i tam, kde pro ně z gramatického hlediska není opodstatnění, neslouží k odkazování k jiným částem textu: bojovali na straně severu | za prosazení těch abolicí-abolici- abolicionistických cílů; umožňoval prolomení vlastně | o toho zbrojního embarga; ta výstava vyústila i v to | že se to promítalo potom do toho každodenního života lidí.

Mluvčí velmi často užívá různých neplnovýznamových výrazů, které jsou v kontextu zcela nadbytečné. Zmínili jsme už četné užívání spojky *a*, dále se vyskytují výrazy *no, tak, že, žejo* a další. Mluvčí také často užívá další vycpávkové výrazy, zejména *vlastně* (26 výskytů) a *tedy* (10 výskytů).

V textu se navíc vyskytují i další výrazy s oslabeným významem (například substantivum *věc*), velmi časté je užívání slovesa *být* namísto sloves nesoucích přesnější význam (no ale byly samozřejmě i další věci...; tady byla ohromná expanze tvořivosti; víme že tam byly čtyři vlastně týmy které připravovaly programově tedy | ə to reformní hnutí).

3.2.3 Shrnutí

Ze všech výše uvedených poznatků je patrné, že text 1 stojí na ose mluvenost-psanost velmi blízko pólu psanosti. Jednalo se o text původně psaný a jeho vlastnosti na rovině textové, syntaktické i lexikální jsou charakteristické pro texty s vysokou mírou psanosti. Mezi rysy typické pro mluvenost patří pouze několik přechnutí a výskyt pasáží s vysokou mírou osobního zaujetí autora.

Oproti tomu text 2 stojí blízko pólu mluvenosti, neboť v něm nalezneme velké množství prvků, které jsou typické pro texty s vysokou mírou mluvenosti. Avšak vyskytují se v něm i prvky, které budou tento text posouvat mírně směrem k pólu psanosti: na lexikální rovině je to fakt, že tento komunikát byl realizován ve spisovném jazyce, na syntaktické rovině skutečnost, že tento text je propracovanější než texty nacházející se přímo na pólu mluvenosti, a na textové rovině například výše zmíněná dekontextualizace.

4. Analýza cílových textů

V následující části provedeme analýzu cílových textů obdobným způsobem, jakým jsme provedli analýzu textů výchozích. Budeme se opět snažit upozornit na ty rysy z roviny textové, z roviny syntaktické a z roviny lexikální, které ovlivňují polohu těchto textů na ose mluvenost-psanost. Získané poznatky vztáhneme k vlastnostem textů výchozích, které jsme popsali výše.

4.1 Analýza cílových textů tlumočených do jazyka B

4.1.1 Tlumočník CZ1

4.1.1.1 Tlumočník CZ1: Text 1

Rovina textová:

Tento text je, stejně jako originál, komplexní a uspořádaný. Je také poměrně kondenzovaný, ačkoli, jak ukážeme níže, je jeho míra kondenzace nižší než u textu ve výchozím jazyce. Míra dekontextualizace výchozího textu byla při převodu zachována.

Byla také zachována stejná míra osobního zaujetí autora. Vysoká míra osobního zaujetí je i zde signalizována užitím kognitivních sloves v 1. osobě a také použitím sloves a zájmen 1. osoby jednotného i množného čísla:

i'm very sorry that i could not come | personally but unfortunately my health | prevented me from doing that | so my greetings | and i wish your meeting every success;

our fate | was always closely linked | with the fate of the entire europe | the twentieth century | in which we have experienced several dramatic | and perhaps even tragic | turning points is no exception || we had been incorporated in the habsburg monarchy | for three centuries though we formally still had our kingdom | and then in nineteen eighteen | our statehood took shape | within czechoslovakia.

Pasáže s nízkou mírou osobního zaujetí autora byly také zachovány; tlumočník, stejně jako autor originálu, užívá 3. osobu a neutrální výrazy jako *Czechoslovakia* či *the Czech state*.

Narozdíl od výchozího textu se v tomto převodu ve vyšší míře objevují *disfluencies* – poměrně vysoké množství hezitačních zvuků, nalezneme také případy opakování (should we perhaps lose | in terms of e | the war but e | but retain our moral high ground) a přecheknutí (splendid iso- isolation).

Rovina syntaktická:

Jak už jsme uvedli výše, tento text je komplexní a uspořádaný. Objevují se sice změny započaté syntaktické linie, ale jde o případy zcela ojedinělé:

the go-back to the medieval ages \ominus | culminated perhaps during the hussite revolution in the fifteenth century \ominus | then were connected with the work and life of comenius in the seventeenth century;

he thought that if we were given a chance to develop our country | for at least fifty years in peace | \ominus that this was indeed | an objective that can be reached.

Délka a komplexnost vět je v tomto textu proměnlivá – nalezneme věty jednoduché i rozsáhlá souvětí, např. the birth of czechoslovakia was made possible | by a deal | among | the powers that prevailed in world war one || as well as the defeat and break-up of austria hungary | to which | dozens of thousands of czech and slovak \ominus | legionnaires contributed | fighting | side by side | with \ominus | the | allied armies | in france italy and russia. Mezi jednotlivými větami jsou vztahy parataxe i hypotaxe.

Oproti originálu se tento text liší mírou kondenzace, která je zde výrazně nižší. V textu se sice vyskytují nefinitní polovětné konstrukce, avšak v menší míře; a je také nutno dodat, že v angličtině jsou obvykle nefinitní slovesné tvary častější než v češtině (Dušková, 2003, s. 542). V originálním textu je, jak jsme ukázali výše, nefinitních konstrukcí velké množství. Některé z nich byly při převodu nahrazeny větami vztažnými (the military potential of the soviet union who was willing | to join | the countries that were fighting fascism namísto sovětského svazu | ochotného připojit se k antifašistické frontě), popř. nefinitní polovětná konstrukce byla nahrazena slovesem finitním (in czechoslovakia | czechs | slovaks | and several ethnic minorities | in particular | german \ominus | germans and hungarians lived namísto v podobě československa | obývaného čechy a slováky | plus několika národnostními menšinami). Rozsáhlé nominální konstrukce byly také při převodu často nahrazeny konstrukcemi slovesnými: do not want to judge those who made the decision not to fight (namísto odmítají

dodatečně soudit tehdejší aktéry osudového rozhodování); france and the uk who created the versailles system (namísto slábla pozice tvůrců takzvaného versajského systému | francie a také británie).

Ke spojování vět užívá tlumočnick pouze omezený rejstřík spojovacích výrazů (zejména *and, that, but, though*). Spojka *and* je v některých případech použita i přesto, že není z gramatického hlediska nutná, a slouží tak k volnému asociativnímu navazování vět.

Oproti originálu v tomto textu nalezneme vyšší množství různých oprav: and several ethnic minorities | in particular | german \emptyset | germans and hungarians; and the new country | was developing \emptyset | in a free thinking humanitarian and cultural in line with its free thinking humanitarian and cultural traditions; the democratic | czech republic or czechoslovakia; the economic crisis at the turn of the twenties \emptyset | twenties and thirty | thirties; power was seized by the militant nationalist country | er party rather.

Rovina lexikální:

Nejvýznamnějším rozdílem mezi tímto textem a textem originálním na rovině lexikální je výrazně nižší míra užívání výrazů vyššího stylu. Většina lexika je z hlediska pozice textu na ose mluvenost-psanost neutrální. Jelikož se jedná o text odborný, vyskytují se v něm samozřejmě i slova se složitější stavbou, nalezneme také výrazy náležející k vyššímu stylu (*prevailed, culminated, reinstatement...*). Zároveň se však vyskytují i výrazy typické pro texty s vysokou mírou mluvenosti, a to zejména frázová slovesa¹ (např. *broke down, ended up, took over, break up, turned out, comes up*) a stažené tvary sloves (*we're, it's, I'm*); jejich použití však není konzistentní, nalezneme i tvary plné (*could not remain, do not want to*). Několikrát se v textu také objevuje slovo *perhaps*, sloužící spíše jako vycpávkový výraz.

¹ termín *frázová slovesa* budeme pro zjednodušení užívat pro všechna víceslovná slovesa (multi-word verbs): phrasal verbs, prepositional verbs a phrasal-prepositional verbs (viz Quirk, 1995, s. 811)

4.1.1.2 Tlumočník CZ1: Text 2

Rovina textová:

Také tento text je uspořádaný a koherentní. Stejně jako originál je tento text dekontextualizovaný a míra kondenzace je zde poměrně nízká. Text výchozí se vyznačoval vysokou mírou osobního zaujetí autora a tento rys byl v procesu tlumočení zachován – tlumočník, stejně jako autor originálu, užívá slovesa a zájmena 1. osoby jednotného i množného čísla a také 2. osobu: when we | think about the years that end with an eight | perhaps we could use this opportunity | to break down some myths | when you look at nineteen forty-eight | we often | or thirty-eight | we often say | how we were the victim; the only | point on which i would | beg to differ | is | that laterna magika was a factor in nineteen fifty-eight; i have to say that the last year ending with an eight namely two thousand and eight is quite interesting to me | ə to me in two thousand and eight we're seeing | that the elites are exhausting themselves || perhaps | our ə | my slovak friends will take no offence when i say that.

V tomto textu se také vyskytují různé výše zmíněné *disfluencies* – nejčastěji hezitanci zvuky, nalezneme ale také několik případů opakování (karel srp | had a very interesting presentation of nineteen ə | nineteen seventy-eight; the press spokeswoman ə | for | one of the political parties who now | who now works for | the czech radio).

Rovina syntaktická:

Jak už jsme uvedli, tento text je komplexní a uspořádaný. Přesto se vyznačuje mnohými rysy mluvenosti – vyskytuje se zde například poměrně velké množství oprav: when you look at nineteen forty-eight | we often | or thirty-eight we often say | how we were the victim | sorry | it was eighteen forty-eight i apologize; ten years | after the coup or the revolution; it was an effort to break away | to break free | from this paradigm of two blocks; this is a great opportunity for them to redefine themselves | to re-establish themselves. Několikrát také dochází ke změně započaté syntaktické linie: when we | think about the years that end with an eight

| perhaps we could use this opportunity | to break down some myths; when you look at nineteen forty-eight | we often | or thirty-eight | we often say | how we were the victim. Nalezneme i jeden případ nedokončené výpovědi: these political elites \emptyset | that we | live with today \emptyset | is || it's really pathetic.

Vztahy mezi větami jsou parataktické i hypotaktické, avšak větná stavba je obecně poměrně jednoduchá, nenalezneme zde příliš rozvětvená souvětí s komplexní stavbou. Mluvčí užívá omezený rejstřík spojovacích výrazů – nejčastěji spojku *and*, dále například *that* či *but*. Věty jsou často spojeny pouze volně, spojka *and* se objevuje i na místech, kde není nutná, pouze jako prostředek volného navazování vět.

Stejně jako pro text výchozí i pro tento komunikát platí, že míra kondenzace je nízká. Mluvčí se vyhýbá užívání polovětných konstrukcí a raději volí vztažné věty: the years that end with an eight; the embargo \emptyset | that was \emptyset | imposed on palestine; there were in fact | three countries \emptyset | that | were able | to | mine | uranium. S touto nízkou mírou sevřenosti je spojena i nízká míra nominalizace, nízká míra premodifikace i postmodifikace. Narozdíl od originálu je však slovosled ve všech případech nepříznakový.

Rovina lexikální:

Na lexikální rovině se tento text vyznačuje nižší mírou obecnosti než originál. Většina užitých výrazů je z hlediska pozice textu na ose mluvenost-psanost neutrální. Vzhledem k povaze textu však nalezneme výrazy se složitější strukturou a výrazy, které bychom dle Chafeova dělení mohli označit jako *literary*. Zároveň se zde však objevují i slova spadající do kategorie *colloquial*, a to zejména výraz *wanna* a různá frázová slovesa (*ended up, found out, keeps up with, bear out*). Časté jsou také stažené tvary sloves, typické pro texty s vysokou mírou mluvenosti (*I'll, we don't, we haven't, it wasn't, that's, we're, it's, wasn't, he's...*). Tlumočník také užívá několik vycpávkových výrazů, zejména *perhaps, now, so* či *in fact*.

4.1.2 Tlumočník CZ2

4.1.2.1 Tlumočník CZ2: Text 1

Rovina textová:

Tento text je (stejně jako text výchozí) uspořádaný, komplexní a dekontextualizovaný. Je však, jak ukážeme níže, méně kondenzovaný než originál. Míra osobního zaujetí autora byla při převodu zachována, tlumočník volí stejné prostředky jako autor originálu, tedy zejména slovesa a zájmena 1. osoby jednotného i množného čísla.

V textu se objevují i výše zmíněné *disfluencies*, a to v míře vyšší než u textu výchozího; nejčastěji se vyskytují hezitační zvuky, dále pak opakování již vyřčené informace (the democracy | in czechoslovakia of the time was || ə very a very good one; the | position of the authors of the | versailles system | post post-war versailles system) a jeden chybný začátek (this | as | this led to a moral devastation of international relations).

Rovina syntaktická:

Výrazným rysem výchozího textu byla vysoká míra nominalizace; ta byla při převodu zachována. Cílový text obsahuje velké množství poměrně rozsáhlých nominálních konstrukcí: the leading personalities | of the resistance against the habsburg monarchy; the first ten years | of the existence of the country. Tlumočník často užívá sloveso s obecným, popř. oslabeným významem, ve spojení se jmennou frází: the creation of czechoslovakia was | made possible...

Míra kondenzace tohoto textu je však ve srovnání s originálem nižší. Vyskytuje se zde výrazně méně nefinitních polovětných konstrukcí; polovětné konstrukce, jež byly užity v textu výchozím, tlumočník často převedl pomocí vedlejší věty vztahné (many were very poor especially in the border | areas which was accompanied by | strikes oproti rychle | narůstající bída | v pohraničním pásmu krušnohoří | provázená zoufalými stávkami) či finitního slovesného tvaru (the first serious | ə milestone in the development of the new country was the depression | at the end of the twenties the beginning of the nineteen thirties | which || started in the united stated and later

|| ə devel- evolved also in europe oproti vážným přerývem | ve vývoji mladého státu | bylo propuknutí hluboké hospodářské krize | na přelomu dvacátých a třicátých let | vyvolané řetězem propadů a krachů | v kapitálové soustavě úesá | a následně zachvátivší také evropu).

Poměrně často se také vyskytují pasivní slovesné tvary, podobně jako v textu výchozím: i was asked by the organizers...; the czech state was formally renewed or restored in nineteen eighteen; czechoslovakia was an industrialized country | that was heavily hit by this | crisis.

Vztahy mezi větami jsou parataktické i hypotaktické. Tlumočník užívá omezený rejstřík spojovacích výrazů, nejčastěji spojku *and*, dále pak *although* a *that*. Spojka *and* v některých případech slouží k volnému navazování vět, a přispívá tak k aditivnosti textu:

one of such demonstrations || ə finished in a bloodshed | and there were many dead | and some of whom i knew from my | home village;

edvard beneš | who became the second czechoslovak president in nineteen thirty-five | was | ə an object of many ə attacks || and the main issue of the day became the so-called | sudeten german question.

V textu se vyskytuje několik oprav (the czech state was formally renewed or restored in nineteen eighteen; the creation of czechoslovakia was | made possible | after the first | second pardon first | world war; later || ə devel- evolved also in europe; it led to the sacrifice | of czechoslovakia | ə due to or as a result of the munich agreement), tlumočník se nevyhnul ani změnám započaté syntaktické linie; ve všech případech se jedná o nedodržení shody v čísle (the leading personalities | of the resistance against the habsburg monarchy was | ə the | ə later president masaryk | beneš and štefánik; that could have enabled us to be the moral | victors if not military | one). Lze také nalézt příklady příznakového slovosledu: the majority or a very important at least part of german citizens; my | ə summer | holidays i spent at home.

Rovina lexikální:

Většina lexika v tomto komunikátu je z hlediska polohy textu na ose mluvenost-psanost neutrální. Jelikož se však jedná o odborný text, lze nalézt i výrazy, které by podle Chafeovy klasifikace spadaly do kategorie *literary*; objevíme zde i výraz vysokého stylu *thus*.

Narozdíl od většiny ostatních převodů se v tomto textu nevyskytují stažené tvary sloves. Nalezneme zde však několik frázových sloves (*took up, break up*).

4.1.2.1 Tlumočnick CZ2: Text 2

Rovina textová:

Tento text je uspořádaný, stejně jako originál je dekontextualizovaný a jeho míra kondenzace, podobně jako u textu výchozího, je poměrně nízká. V textu se také vyskytují *disfluencies* – nejčastěji různé hezitační zvuky (zaznamenali jsme 36 případů) a také opakování (one journalist formerly a | ə formerly a political spokeswoman).

Při převodu byla míra osobního zaujetí autora zachována – tlumočnick užívá slovesa a zájmena 1. osoby jednotného i množného čísla a kognitivní slovesa (*I think, we know, I believe, I hope*). V některých pasážích je míra osobního zaujetí autora dokonce mírně vyšší než u originálu, zejména v případech, kdy tlumočnick užívá sloveso v 1. osobě i tam, kde v originálu nebylo (i think little is said about the | plan z namísto vlastně | ə se | málo mluví o plánu zet; i think there is a natural cycle | of | ə changes | ə of elites namísto ona vlastně ukazuje že je jakýsi přirozený cyklus vyčerpání elit).

Rovina syntaktická:

Jak už jsme zmínili výše, míra kondenzace tohoto textu je poměrně nízká. Tlumočnick sice užívá například polovětné nefinitní konstrukce, ale jen v omezeném množství (např. the embargo imposed on israel); obecně dává přednost slovesným tvarům finitním. Pasivum se vyskytuje také poměrně zřídka, častější jsou konstrukce aktivní.

V textu se nachází poměrně velké množství různých oprav: when we talk about nineteen forty-eight many say that || ə sorry about eighteen forty-

eight; and then a fourteen | a sorry eighteen forty-eight; the british and french capital was replaced by the russian capita- a german capital; helped | a israel | arm- its army; this remained even after czechoslovakia changed | its policy or soviet union changed its policy rather. Najdeme také příklad adice: we could call it a | biafra of the | spirit | or at least many feel that way. Několikrát se tlumočník nevyhnul ani změně započaté syntaktické linie: in nineteen fifty-eight | a this is another date that has been mentioned; and i despair | sometimes that the situation today | it is | we could call it a | biafra of the | spirit.

Stejně jako autor originálu i tlumočník užívá pouze velmi omezený rejstřík spojovacích výrazů, nejčastěji spojky *and*, *that* a *but*. Spojka *and* je opět používána k volnému navazování vět:

there were four teams who | a prepared | the | reform movement || that later on led to the | development in the nineteen sixties || and the nineteen sixties | were | unprecedented in its cultural | development;

nineteen eighty-eight was mentioned by | karel srp | a who spoke about the | his personal experience || and i have one || remark | to correct the | or what we heard about the kinoautomat || and its inception || and we know that despite the lack of | a print paper | a books were widely published and widely read in communist czechoslovakia.

Rovina lexikální:

Většina lexika je z hlediska pozice textu na ose mluvenost-psanost neutrální. Avšak jelikož se jedná o text odborný, vyskytují se v něm i výrazy se složitější strukturou a výrazy, které by v Chafeově klasifikaci spadaly do skupiny *literary* (např. *precursor*). Mluvčí užívá stažené (*didn't*, *that's*) i plné tvary sloves (*could not*, *is not*). Zajímavou skutečností je nízký výskyt frázových sloves, čímž se tento text odlišuje od většiny ostatních zkoumaných převodů.

4.1.3 Tlumočník CZ3

4.1.3.1 Tlumočník CZ3: Text 1

Rovina textová:

Tento text je komplexní, uspořádaný a kondenzovaný, avšak míra kondenzace je nižší než u textu výchozího. Míra osobního zaujetí autora byla při převodu zachována, tlumočník užívá stejné prostředky jako autor originálu – slovesa a zájmena 1. osoby jednotného a množného čísla, 2. osobu (zejména v úvodní pasáži: thank you for giving me this honour and | i'm also sorry | for not being able to be present | with you today | i would like to | e express my friendly greetings to you and i wish you every success in your | deliberations) a kognitivní slovesa v 1. osobě (i think that our generation was formed for their entire lives | by this | period; i think that | the happenings of | the times past including the way of thinking and acting of the then representatives | e are | something that won't change).

V textu se vyskytují i *disfluencies* – velmi časté jsou hezitační zvuky (celkem 103 případů), opakování se objevuje pouze několikrát (so we could live in a commun- | e in a community | of | e of understanding and cooperation; and as a as a result || e poverty followed) a přechytlivostí najdeme jen jedno (the significant part of the german citizens especially social democrats and communists | did not hide their resistance | e and repulsion by niecis- nazism).

Rovina syntaktická:

Jak už jsme zmínili výše, tento text je komplexní a uspořádaný. Vztahy mezi větami jsou parataktické i hypotaktické. V textu se vyskytují dlouhá souvětí s poměrně komplexní strukturou:

after three hundred years in the habsburg | monarchy as one of its provinces | although formally it | had | a form of kingdom | in nineteen eighteen | e the | e state was renewed in the form of

czechoslovakia inhabited by czechs and slovaks | and a couple of nationalities national mino- minorities primarily the germans and the hungarians;

his idea | shared by the wide strata of our society | was to develop the czechoslovak state | e with | citizens | e by nationa- of nationalities | that want to share a democratic future such as switzerland | e so we could live in a commun- | e in a community | of | e of understanding and cooperation as free and full people and people with full rights.

V textu lze nalézt aktivní i pasivní tvary sloves, pasivum se vyskytuje v poměrně vysoké míře.

Zřejmě pod vlivem originálu zachovává tento převod některé rozsáhlejší nominální konstrukce (the czechoslovakia was born as a result of an agreement by the allies of the world war one; i think that | the happenings of | the times past including the way of thinking and acting of the then representatives | e are | something that won't change), avšak celková míra nominalizace je nižší než u textu výchozího.

V textu se také objevuje velké množství oprav: a couple of nationalities national mino- minorities; with regard to the works by jan a komenský in or comenius; he was also a permanent | e he was also a temporary president; the | e fragile democracy of the weimar republic | went or | e shattered; that was followed by | the victim by the sacrifice of czechoslovakia.

Tlumočník se nevyhnul ani několika změnám započaté syntaktické linie: later it appeared | that in the times of | peace | e the mmm || e when you | e enter into treaties they can fail in times of a crisis; as a result | austria was annexed to hitler's third reich | e that nobody protested against; that was limited only to the protection of the post-war arrangement in central europe and | also to prevent the return of the habsburgs of the on the hungarian throne.

Rovina lexikální:

Slovní zásoba užitá v tomto textu je z hlediska jeho polohy na ose mluvenost-psanost neutrální. Jelikož se však jedná o text odborný, najdeme i výrazy se složitější strukturou a výrazy, které by dle Chafeovy klasifikace spadaly do kategorie *literary*. Mimoto se zde vyskytují i výrazy náležející k vysokému stylu (např. *deliberations*).

V textu lze nalézt plné i stažené tvary sloves, plné jsou však častější. Dvakrát se také objevuje vycpávkový výraz *well* (well he thought that diplomacy was a major tool in | e resolving problems).

4.1.3.2 Tlumočník CZ3: Text 2

Rovina textová:

Také tento text je komplexní a dekontextualizovaný. Je poměrně uspořádaný, avšak jak ukážeme níže, poměrně časté jsou i různé nepravidelnosti, jako například opravy a změny započaté syntaktické linie. Běžné jsou i *disfluencies* – nejčastěji hezitační zvuky (celkem 42 případů), několikrát dochází k opakování již vyřčeného (the habsburgs | were | available to | e keep the tandem omnes article that is the | keep keep the religious agreements – v tomto případě je opakování spojeno se změnou započaté syntaktické linie; in in february nineteen forty-eight; this was again about | access to the ura- to the uranium), nalezneme i případy přerěknutí (the religious agreements from sixteen eighteen and nox not from sixteen twenty-four; he later poge- apologized) a chybné začátky (and the country that the person who preserved the air bridge; this appears | there appears to be a | e natural cycle of the exploitation or of the exhaustion of the elites).

Míra osobního zaujetí autora v celém textu je zhruba stejná jako v textu originálním, tlumočník používá stejné prostředky jako autor originálu. Jediným rozdílem je častější užití 2. osoby v přetlumočeném textu, kterou se mluvčí obrací k posluchačům (look at sixteen forty-eight; now look at eighteen forty-eight; often you say talk about what it meant for europe | but | infrequently | you say...).

Rovina syntaktická:

Vztahy mezi větami v tomto textu jsou parataktické i hypotaktické; nenajdeme zde ovšem dlouhá souvětí s komplexní stavbou, věty jsou spíše kratší. Tlumočník užívá aktivní i pasivní tvary sloves. Míra kondenzace je poměrně nízká, například nefinitní slovesné konstrukce se v textu vyskytují zřídka.

Mluvčí opět užívá pouze omezeného rejstříku spojovacích výrazů; nejčastější jsou spojky *and* a *but*, jiné výrazy se objevují zřídka. Spojka *and* v některých případech opět slouží k volnému navazování vět, a přispívá tak k aditivnosti textu:

four people from the british cabinet in november nineteen
thirty-seven agreed | to | ə open the | ə hi- open hitler the way to
the east | sacrifice czechoslovakia | and conservative politicians
such as chamberlain who never took the car | who just | ə took the
the ho- a horse carriage | ə actually flew to munich to do that |
and | this crisis was preceded by the economic munich so to speak;

historian čermák | went through the moscow archives | and |
also tells us something about nineteen forty-eight | and
czechoslovakia was the only state then | that was | useful in
breaking the arms embargo towards palestine.

Jak už jsme zmínili výše, tento text je charakteristický vysokým počtem různých oprav: and the accusation of | ə by comenius | of the chancellor of
scheny | was | incorrect and when komenský found out | when comenius
found out | he later poge- apologized; often you say talk about what
it meant for europe; the person who preserved the air bridge the air
lift; the books being published in editions of one hundred thousands
| ə hundreds of thousands; there appears to be a | ə natural cycle
of the exploitation or of the exhaustion of the elites.

Nalezneme i několik případů změny započaté syntaktické linie:

we know that the habsburgs | were | available to | ə keep the
tandem omnes article that is the | keep keep the religious
agreements from sixteen eighteen;

in the nineteen fifty-eight | this is what we talked about;

what we are seeing | is that what oskar said || that is that a generation e is coming | that is | searching that is immune to the government's | propaganda | presents a major || opportunity.

Rovina lexikální:

Užité lexikum je z hlediska pozice textu na ose mluvenost-psanost ve většině případů neutrální. Jako v předchozích textech, i zde se vzhledem k povaze daného komunikátu vyskytují slova z kategorie *literary*.

Výchozí text byl charakteristický svou vysokou mírou obecnosti. Tato obecnost byla v některých případech při převodu zachována, projevuje se například nadměrným užíváním ukazovacích zájmen: and also | e this was again about | access to the ura- to the uranium; in the nineteen fifty-eight | this is what we talked about...

Mluví se také nevyhnul užívání vycpávkových výrazů; nejčastěji se objevuje *so* (so what i'm interested in is | two thousand oh eight; so the czech political elites | are ab-so-lute-ly | e desperate), dále pak *perhaps* či *well*.

4.2 Analýza cílových textů tlumočených do jazyka A

4.2.1 Tlumočnick ENI

4.2.1.1 Tlumočnick ENI: Text 1

Rovina textová:

Tento text je uspořádaný, integrovaný a sevřený, i když, jak si ukážeme níže, míra kondenzace je nižší než u originálu. Dekontextualizace textu výchozího byla při převodu zachována.

Míra osobního zaujetí autora byla při převodu zachována, tlumočnick také volí stejné prostředky jako autor originálu.

V textu se vyskytují různé *disfluencies* – nejčastěji jsou to hezitační zvuky, poměrně často se také objevuje přechnutí (and the depeat and | ə defeat and break-up of | austro-hungary; in nineteen thirty-fime | thirty-five; the creators of the versailles system france and germany also weaked | ə weakened; a train reac- | chain reaction | following the | ə crack in | ə the capitalist system in the us; we are able to put up with everything and carry on surviding surviving).

Rovina syntaktická:

Vztahy mezi větami v tomto textu jsou parataktické i hypotaktické. Tlumočnick užívá pouze omezený rejstřík spojovacích výrazů, nejčastěji spojku *and*, dále pak *but* a *that*. Spojka *and* v některých pasážích slouží jako prostředek volného navazování a přispívá k aditivnosti textu:

totalitarian regimes grew up in italy | spain germany and other countries | and the activity of | ə the league of nations was paralyzed | and the idea of collective security abandoned | and in democratic countries | peace and progress movements arose under things such as the | popular front | which however didn't have the strength or courage to oppose | energetically | ə the | extensive hegemonic aims of | germany | and then the creators of the versailles system france and germany also weaked | ə weakened.

Jak už jsme zmínili výše, tento text je poměrně sevřený, tlumočnick například používá nefinitní polovětné konstrukce i jiné prostředky kondenzace (czechoslovakia | as a highly developed industrial country | was highly affected by this | economically | with mass unemployment | but also | with | ə a sharpening | of conflicts). Ovšem ve srovnání s originálem je míra kondenzace nižší, větná struktura byla různými způsoby rozvolněna: polovětné konstrukce byly nahrazeny vedlejší větou vztahnou (i remember | ə growing poverty | and the | border zone of the northern mountains called the krušohory in | ə czechoslovakia and that was | accompanied by desperate strikes by miners glassworkers unemployed people oproti v mé paměti někdejšího

studenta gymnázia v duchcově | utkvěla rychle | narůstající bída | v pohraničním pásmu krušnohoří | provázená zoufalými stávkami horníků | sklářů | i houfy nezaměstnaných) či souřadně připojenou větou (leading figures of our | resistance abroad were Masaryk Beneš | Štefánek and they were supported | by the | resistance at home oproti vůdčími osobnostmi | našeho zahraničního odboje | byli tehdy též Masaryk | Eduard Beneš | a Milan Er Štefánek | podporovaní i domácím odbojem), dlouhá souvětí byla v některých případech rozdělena na kratší celky.

Míra nominalizace tohoto textu je poměrně vysoká, tlumočnick často dává přednost jmenné frázi před slovesnou: they || ə fell foul of appeasement | in the interest apparently of peace but because of passivity in the face of war; the betrayal of | ə this | ə particularly | useful ally ə including in military terms | ə by the western powers | was | ə an indication of the moral devastation of international relations | but also a voluntary capital- | capitulation | bec- in front of a very clear | enemy. Některé jmenné fráze z výchozího textu však byly při převodu nahrazeny slovesnou vazbou: he was convinced that the way ahead is negotiations namísto byl přesvědčeným zastáncem jednání a dohod.

V textu se také vyskytuje několik oprav: the | spreading of these ideas | in the renaissance period or post-renaissance; i | he thought that as long as we could do that for fifty years...; and show national | ə pride love of our country | or to win | but to win | at least morally.

Rovina lexikální:

Slovní zásoba je z hlediska pozice textu na ose mluvenost-psanost ve většině případů neutrální. Jako v předchozích textech, i zde se vzhledem k povaze daného komunikátu vyskytují slova s komplikovanější strukturou a výrazy z Chafeovy kategorie *literary*. Nalezneme i slova, která náleží k vysokému stylu, jako např. *arose* či *hegemonic*.

Tlumočnick užívá stažené tvary sloves (*I've, I can't, I'd, couldn't, didn't*) a frázová slovesa (*put forwards, went through, put up with, carry on*). Užívá také obrazná vyjádření: the tentacles of the very aggressive | nazist regime (stejně jako v originálním textu) či passivity in the face of war.

4.2.1.2 Tlumočník EN1: Text2

Rovina textová:

Také tento text je komplexní, uspořádaný, stejně jako originál dekontextualizovaný. Míra osobního zaujetí autora je zhruba stejná jako u textu výchozího a tlumočník užívá pro její vyjádření stejné prostředky – slovesa a zájmena 1. osoby jednotného i množného čísla (i too shall try to be brief | not | quite as brief as richard || i think | perhaps we can get rid of some myths by talking about these | eights | sixteen forty-eight ||| we said | how | the | very | bad habsburgs | overran us and dealt with us badly || but at this || conference perhaps we should say | that...) a kognitivní slovesa v 1. osobě (velmi často se objevuje *I think*, dále pak *we know*, *I believe*).

Stejně jako ve výchozím textu i zde najdeme různé *disfluencies*, ale v mnohem menší míře. Časté jsou hezitační zvuky, ale opakování se objevuje jen jedenkrát (the electoral princes of catholic faith | were | were prepared to...) a přerádnutí v textu nenajdeme.

Rovina syntaktická:

Větná stavba v tomto textu je poměrně jednoduchá, rozsáhlá komplexní souvětí se nevyskytují. Mluvčí preferuje aktivní slovesné tvary, pasivum se objevuje jen zřídka. Míra kondenzace je nízká, nefinitní polovětné konstrukce se v textu vyskytují (what an important role they played in the american civil war helping the north; czechoslovakia wasn't the only country playing a role here; i | was shocked to see that...), ale jen v omezeném množství.

Věty jsou spojovány asyndeticky i pomocí spojovacích výrazů; jejich rejstřík je však velice omezený – nejčastěji se objevuje spojka *and*, dále *but* a *that*, jiné jen výjimečně. Spojka *and* je i zde v mnoha případech užita k volnému navazování vět, a přispívá tak k jeho aditivnosti:

chamberlain was very e conservative and wouldn't even go in a car he always travelled by coach and | despite that he took the

plane all the way to munich | and | e that was also in a context of
| the | economic munich;

mister čermák historian e studied in the | moscow | archives |
and the israeli card | played a major role in nineteen forty-eight.

V textu se také vyskytuje několik oprav (we think of how important people
were | e from that generation for the movement of abolition of
slavery and how what an important role they played...;
czechoslovakia helped with the breakthrough | of the | e breaking up
of the | e armaments embargo; one could call it a kind of biafra of
the spirit or of the mind) a v jednom případě tlumočnick změnil započatou
syntaktickou linii (i think he's right | when he says that in nineteen
sixty-eight | this really is || e an adumbration of something which
is going to come later).

Rovina lexikální:

Většina užití slovní zásoby je z hlediska polohy na ose mluvenost-psanost neutrální, avšak
vzhledem k povaze textu se zde vyskytují i výrazy, které bychom dle Chafeovy klasifikace
mohli zařadit do kategorie *literary*.

Zajímavým rysem tohoto převodu je velmi časté užívání zájmena *one*, které slouží
k odkazování ke všeobecnému lidskému konateli a které je příznakové pro vyšší styl
(Dušková, 2003, s. 396).

Stejně jako text výchozí je i tento převod charakteristický obecným vyjadřováním,
vysokým počtem ukazovacích zájmen a častým užíváním slovesa *be*: so i think it's
one of the | factors which comes into play here; and then there are
| other things; the | exhibition showed that this then had an impact
on | day-to-day life ||| and then there was the reform movement
following after that we know that there were | four groups preparing
that.

Některé formulace jsou také velmi tentativní, mohou signalizovat tlumočnickovu
nejistotu: that was also in a context of | the | economic munich | i
think one would say; i think one could call it a kind of biafra of
the spirit or of the mind.

Tlumočník také několikrát užívá vycpávkový výraz *so*: so one sees also amongst || *journalists the same kind of intellectual poverty; so* i think it's one of the | factors which comes into play here.

V textu se také vyskytují frázová slovesa (*go along with, pointed out, open up*) a stažené tvary sloves (*wouldn't, shouldn't, it's, that's*).

4.2.2 Tlumočník EN2

4.2.2.1 Tlumočník EN2: Text 1

Rovina textová:

Tento text je stejně jako originál uspořádaný, dekontextualizovaný a kondenzovaný. Míra osobního zaujetí autora byla při převodu zachována, tlumočník také užívá stejné prostředky jako autor výchozího textu – 1. osobu jednotného i množného čísla, 2. osobu a kognitivní slovesa v 1. osobě (*I think, I believe*).

V textu najdeme i různé *disfluencies* – nejčastěji hezitační zvuky, dále pak několik chybných začátků (the czech state goes back more than a thousand years | and it's been | *its location* in the heart of europe has meant | it has been at the heart of european events; there were al- there also started to be problems between czech and german | *fellow citizens; at the same time the soviet union* | at the same time || *the western powers* were unwilling to use the political and military potential | of the | ussr), **překnutím** (that what happened then | i- cannot be changed; authoritarian states | from which | ice-cold | winds | blowed).

Rovina syntaktická:

Tento text je, podobně jako originál, vysoce kondenzovaný. Obsahuje poměrně velké množství polovětných konstrukcí: beneš and štefánik were | *key* | *members of our foreign* | resistance | supported by | the | *domestic resistance; the birth of the republic was a* | *peaceful* | event | built on | *humanist and cultural* | traditions | going back to the period of the hussite revolution; and there were | conflicts arising

from | ə the different interests of different | ə ethnic groups; in practice | this was a fall a lapse into passivity | faced with war.

S tím je spojená i velká míra nominalizace, tlumočník často dává přednost jmenné konstrukci před konstrukcí slovesnou. Text tedy obsahuje poměrně rozsáhlé jmenné fráze: in contemporary discussion || on the occasion of the seventieth anniversary of the munich dictate in our country | we | increasingly hear the question put whether we should have | ə defended ourselves militarily; practice has shown | that | ə peace time pacts under the aegis of the league of nations | were in danger of collapse at time of crisis.

Mluvčí užívá omezený rejstřík spojovacích výrazů, nejčastěji spojky *and* a *that*; jiné spojovací výrazy (*albeit, however, though, although, but*) se vyskytují zřídka.

V textu se také vyskytuje několik oprav (he | as did many people believed | in | the development of the czechoslovak state || along a democratic | path | like as was the case in switzerland; he believed in diplomacy | and | conflict resolution || as a means of conflict resolution; i remember the poverty in | the mountain regions of the n- north-west with striking miners | ə glass-works ə workers), tlumočník se nevyhnul ani jedné změně započaté syntaktické linie (in neighbouring germany | where the | ə fragile democratic weimar republic collapsed || ə and | the militant nationalist party led by adolf | hitler | came to power | further worsened the | situation).

Rovina lexikální:

Většina slovní zásoby užitá v tomto textu je z hlediska jeho polohy na ose mluvenost-psanost neutrální. Objevuje se však i několik výrazů náležejících k vyššímu stylu (*aegis, succumbed, albeit*), a jelikož se jedná o text odborný, lze v něm nalézt i další slova, která bychom dle Chafeovy klasifikace mohli zařadit do kategorie *literary*.

Mluvčí také užívá frázová slovesa (*get through, stand up to*), plné i stažené tvary sloves, najdeme i expresivní výraz (*without a squeak of protest*).

4.2.2.2 Tlumočník EN2: Text 2

Rovina textová:

Tento text je komplexní a uspořádaný; je dokonce uspořádanější než text výchozí, jelikož v něm nedochází ke změnám započaté syntaktické linie, nenajdeme ani adice. Zachovává stejnou míru dekontextualizace jako originál.

Míra osobního zaujetí autora je v porovnání s textem výchozím zhruba stejná. Lze nalézt místa, kde se míra osobního zaujetí oproti originálu snižuje (it has to be said that our | preparations in the nineteen sixties were much more elaborate than those | of the soviet union oproti musím říct že | příprava sovětské perestrojky byla velmi | slabá proti tomu co bylo konceptuálně připraveno u nás v šedesátých letech), avšak i místa, kde se míra osobního zaujetí oproti originálu zvyšuje (i think it | was useful to hear about that international dimension oproti ale nepochybně | e je to | důležité že se připomíná ten mezinárodní rozměr).

V převodu se stejně jako v originálu vyskytují různé *disfluencies* – nejčastěji hezitanci zvuky, poměrně často opakování (we | e hear | how | it's all the | it's all the fault of the bad | e habsburgs; a conservative politician like chamberlain | who | e alway- who who | who e never used cars only horse-drawn – v tomto případě spojené s opravou; and i would | just quibble with one thing | and that is || and that is | e that...), nalezneme i chybné začátky (and | what | comeniu- comenius' allegations were | unjustified; they || i can tell you richard || that | czech journalism isn't much better-off) a přetěknutí (there was a | twin air-bridge between | par- prague | and | tel aviv).

Rovina syntaktická:

Tento převod se vyznačuje poměrně nízkou mírou kondenzace; vyskytuje se v něm například málo nefinitních polovětných konstrukcí, tlumočník dává přednost finitním tvarům slovesným. V textu také nalezneme málo tvarů pasivních, mluvčí preferuje tvary aktivní.

Mezi větami jsou vztahy parataktické i hypotaktické. Větná stavba je obvykle poměrně jednoduchá, nevyskytují se zde složitá a dlouhá souvětí. Tlumočník užívá omezený rejstřík

spojovacích výrazů, nejčastěji spojky *and*, *that* a *but*. Spojka *and* opět v některých případech slouží jako prostředek volného navazování syntaktických struktur, a zvyšuje tak aditivnost textu:

i think it | was useful to hear about that international dimension | and on nineteen | eighty-eight karel | srp has mentioned that in his | very interesting contribution | and i would | just quibble with one thing | and that is || and that is | ə that i don't quite | agree with him | ə about the | cinema ||| and on the question of books | obviously books were | ə cheaper | back then ||| and now || coming to the contemporary | period;

a former | civic-democratic alliance spokeswoman | ə who now | runs czech radio | thought that marx was a russian who who died in moscow and wrote in | russian | and she | thinks | that | in | ə london everyone was a conservative | and one key conservative is obviously buried in highgate cemetery.

V textu se také objevuje několik oprav: those | who fought in favour of abolitionist game | ə goals; it was one | of | the | ə one factor to be born in mind.

Rovina lexikální:

Slovní zásoba užitá v tomto textu je z velké části z hlediska polohy textu na ose mluvenost-psanost neutrální. Avšak vzhledem k povaze textu se samozřejmě objevují i výrazy, které bychom v Chafeově klasifikaci mohli zařadit do kategorie *literary*, a několik výrazů náležejících k vysokému stylu (*albeit*, *augured*).

Výrazným rysem tohoto komunikátu je vysoký podíl stažených tvarů slovesných (*I'll*, *it's*, *shouldn't*, *don't*, *we've*, *isn't...*).

4.2.3 Tlumočník EN3

4.2.3.1 Tlumočník EN3: Text 1

Rovina textová:

Tento text je stejně jako originál komplexní, uspořádaný a dekontextualizovaný, avšak míra kondenzace, jak ukážeme níže, je v oproti textu výchozímu nižší. Míra osobního zaujetí autora byla při převodu zachována a tlumočník využívá stejné prostředky jako autor originálu, zejména slovesa a zájmena v 1. osobě jednotného i množného čísla.

V porovnání s ostatními převody je tento text uspořádanější, obsahuje výrazně méně výše zmíněných *disfluencies* – zaznamenali jsme pouze 20 hezitačních zvuků, jeden případ opakování (even | if we if we were going to lose) a jedno přeteknutí (there was a demonstration which | finished with | ⊖ the police shooting at | ⊖ protest protection | sorry procession). Chybné začátky textu nenajdeme.

Rovina syntaktická:

Výše zmíněná uspořádanost textu a jeho přehlednost je spojena i s větnou stavbou – v textu běžně nenajdeme dlouhá komplikovaná souvětí. Vztahy mezi větami jsou parataktické i hypotaktické. Tlumočník užívá omezený rejstřík spojovacích výrazů; nejčastěji je zastoupena spojka *and*, s výrazně nižší frekvencí se objevují i další spojky, např. *although, though, but, that*. Spojka *and* je v některých případech prostředkem volného navazování vět: my | father was a young craftsman and lost | ⊖ customers | and we were | became very poor like many others || and | there were worse relations between | czech and | german citizens || and this worsened by goebbels' propaganda | from across the border.

V textu se objevují slovesné tvary aktivní i pasivní. Jak už jsme zmínili výše, míra sevřenosti tohoto textu je ve srovnání s originálem nižší. Tlumočník sice užívá nefinitní polovětné konstrukce a další prostředky kondenzace, je jich však poměrně málo.

V textu se také nachází velmi málo oprav, výrazně méně než ve většině ostatních převodů (jako příklad uveďme and we were | became very poor; he thought | that we would | that it would be possible to | build this state in peaceful conditions for at least fifty years).

Rovina lexikální:

Většina slovní zásoby, kterou tlumočník užívá, je z hlediska polohy textu na ose mluvenost-psanost neutrální. Jelikož se jedná o text odborný, nalezneme výrazy, které by podle Chafeovy klasifikace spadaly do kategorie *literary*, objevíme i výraz vysokého stylu (*hence*). Zároveň se zde však vyskytují frázová slovesa, např. *go through, turned out, face up to*. Mluvčí užívá stažené (*it's, wasn't*) i plné (*could not, do not*) tvary sloves.

4.2.3.2 Tlumočník EN3: Text 2

Rovina textová:

Tento text je stejně jako originál dekontextualizovaný a uspořádaný. Avšak narozdíl od textu výchozího není zcela koherentní a vyznačuje se výraznou fragmentárností. Důvodem pro nízkou míru koherence v tomto textu je skutečnost, že při převodu bylo velké množství informací z textu výchozího vynecháno. Fragmentárnost je způsobena zejména vysokým podílem pauz; mnoho z nich je delších než 8 sekund (ty jsou v přepisu označeny symbolem |||). Jako příklad toho, že text není koherentní, může sloužit následující pasáž:

there was also | mister | z of public record office ||| and in
nineteen thirty-eight | there were the british ideas about
sacrificing czechoslovakia to hitler | there were | conservative
politicians like | chamberlain || who | ə flew to | ə germany || and
the economic crisis | took place before the | ə political crisis.

V tomto textu se také vyskytují různé *disfluencies* – nejčastěji hezitační zvuky, dále pak opakování (i think that | documents | have | shown || that || documents || ə shown | that || that | in fact the | habsburgs were not | responsible for everything that happened; the || ə the elites are in a desperate state), objevuje se i chybný začátek (this is really a symbol he is really a symbol of human dignity).

Míra osobního zaujetí autora byla v textu zachována. Zde je však nutno připomenout, že jelikož je cílový text výrazně kratší než text výchozí, nalezneme v něm poměrně méně

prostředků, které zvyšují míru osobního zaujetí autora. Tlumočnick volí prostředky stejné jako mluvčí originálu – slovesa a zájmena 1. osoby jednotného i množného čísla a poměrně velké množství kognitivních sloves (*I think, we know, I don't know*).

Rovina syntaktická:

Větná stavba tohoto textu je jednoduchá. Vyskytují se zde věty jednoduché i souvětí, ta ale nebývají ani dlouhá, ani nemívají komplexní strukturu. Tlumočnick také užívá velmi omezený rejstřík spojovacích výrazů – opakovaně se objevují jen spojky *and* a *that*. Stejně jako v předchozích případech, i zde spojka *and* v některých případech slouží k volnému navazování vět, což přispívá k aditivnosti tohoto textu:

there were | conservative politicians like | chamberlain || who
| ə flew to | ə germany || and the economic crisis | took place
before the | ə political crisis;

the | ə israel charter played a | great role in february
nineteen forty-eight || i refer to the embargo against palestine |||
and it's not the | ə only cause we shouldn't | exaggerate this.

Mluvčí dává přednost aktivním tvarům sloves, pasivum se vyskytuje v tomto textu pouze výjimečně. Míra kondenzace tohoto textu je nízká, například nefinitní polovětné konstrukce se vyskytují velmi zřídka.

Tlumočnick se nevyhnul ani různým opravám (who | fought on the side of
the || ə against | segregation and slavery in the united nation- ə
states), v textu nalezneme i nedokončenou výpověď (now | about eighteen forty-
eight we can say | the following |||).

Rovina lexikální:

Většina slovní zásoby užitá v textu je z hlediska pozice na ose mluvenost-psanost neutrální. Jelikož se jedná o text odborný, nalezneme výrazy, které by podle Chafeovy klasifikace spadaly do kategorie *literary* (např. *precursor*), na druhou stranu ale tento text obsahuje

frázová slovesa (*bears out, brings together, gave up*) a velké množství stažených tvarů slovesných (*it's not, shouldn't, there's, that's, he's not*).

Některé pasáže jsou charakteristické vysokou mírou obecnosti – důvodem může být vysoká míra obecnosti textu výchozího, která byla při převodu zachována, mohou jím být i problémy s porozuměním originálu (například v následující větě: `i think that | documents | have | shown || that || documents || e shown | that || that | in fact the | habsburgs were not | responsible for everything that happened`).

5. Výsledky experimentu

5.1 Zjištění Miriam Shlesingerové

V části II.1 jsme uvedli jednu ze tří hypotéz Miriam Shlesingerové, se kterými ve svém experimentu pracovala, a také důsledek této hypotézy. Nyní si shrňme výsledky, ke kterým Shlesingerová během svého zkoumání dospěla.

Závěr týkající se výše zmíněné hypotézy je následující: “...interpretation has a consistent tendency to render a literate text more oral. However, while interpretation does appear to increase the literateness of oral-type Hebrew source texts, the findings for oral-type English source texts are less consistent.” (Shlesinger, 1989, s. 170). Při převodu textů s vysokou mírou psanosti tedy ve všech případech došlo k posunu komunikátu na ose mluvenost-psanost směrem k pólu mluvenosti; při tlumočení textů s vysokou mírou mluvenosti nebyly výsledky zcela jednoznačné. V experimentu M. Shlesingerové se však bezesporu potvrdil výše uvedený důsledek této hypotézy – ve všech případech se v procesu simultánního tlumočení vzdálenost mezi jednotlivými póly kontinua zkrátila (“The corollary to Hypothesis I has been clearly and unequivocally borne out by the present study.” (Shlesinger, 1989, s. 171)).

V následující části si shrneme výsledky vyplývající z analýz výchozích a cílových textů a zjistíme, zda náš experiment uvedenou hypotézu a její důsledek potvrdil, či nikoliv. Zjistíme také, zda se výsledky liší v závislosti na směru tlumočení.

5.2 Diskuze výsledků analýzy – text s vysokou mírou psanosti (text 1)

5.2.1 Rovina textová

Podíváme-li se na analýzy výchozího textu 1 a všech jeho převodů, zjistíme, že originál i všechny texty cílové jsou komplexní, uspořádané a vyznačují se stejnou mírou dekontextualizace. Míra osobního zaujetí autora byla taktéž ve všech případech zachována. Míra kondenzace je však u všech převodů s výjimkou tlumočení EN2 nižší než míra kondenzace výchozího textu. Všechna tlumočení bez výjimky obsahují výrazně vyšší počet *disfluencies* než originál.

Můžeme tedy říci, že všechny převody zaznamenávají na textové rovině posun směrem k pólu mluvenosti, a tento posun je na směr tlumočení nezávislý.

5.2.2 Rovina syntaktická

Na rovině syntaktické můžeme u všech tlumočení pozorovat jednodušší větnou strukturu než u textu originálního. Také míra subordinace je v převodech nižší než u textu výchozího. Jak už jsme zmínili v předchozím oddílu, míra kondenzace se ve všech případech kromě jednoho v procesu simultánního tlumočení snížila. Nižší je obvykle také míra nominalizace – rozdíly oproti textu výchozímu jsou však u jednotlivých převodů různé a beze změny z tohoto hlediska zůstává pouze převod EN2. Všichni tlumočníci, narozdíl od autora výchozího textu, užívají pouze velmi omezený rejstřík spojovacích výrazů. V přetlumočených textech, narozdíl od originálu, také najdeme opravy; jejich množství je mírně vyšší v textech tlumočených do jazyka B. Narozdíl od textu výchozího v překladech také nalezneme změny započaté syntaktické linie; ty jsou opět typičtější pro texty tlumočené do jazyka B.

Všechny výše zmíněné faktory zvyšují mluvenost textu. Můžeme tedy konstatovat, že i na syntaktické rovině dochází při simultánním tlumočení k posunu textu směrem k pólu mluvenosti. Tato skutečnost platí pro oba směry tlumočení, výrazněji se však projevuje u textů tlumočených do jazyka B.

5.2.3 Rovina lexikální

Zatímco výchozí text je charakteristický vysokým počtem výrazů vysokého stylu, ve všech převodech se takových výrazů vyskytuje výrazně méně. Mluvčí originálního textu se také

vyvaroval užívání vycpávkových výrazů; v převodech CZ1 a CZ3 však několik vycpávkových výrazů nalezneme. Ve všech cílových textech se dále objevují frázová slovesa a s výjimkou převodu CZ2 i stažené tvary sloves, které, jak bylo uvedeno výše, jsou typické pro mluvené komunikáty.

Můžeme tedy konstatovat, že i na lexikální rovině dochází v procesu tlumočení k posunu textu směrem k pólu mluvenosti. Tento posun platí pro všechny zkoumané převody, a je tedy na směru tlumočení nezávislý.

5.3 Diskuze výsledků analýzy – text s vysokou mírou mluvenosti (text 2)

5.3.1 Rovina textová

Z analýzy výchozího textu 2 a jeho převodů vyplývá, že všechny tyto texty jsou dekontextualizované a že míra dekontextualizace byla při převodu zachována. Všechny zkoumané texty jsou také uspořádané, avšak texty cílové se obvykle vyznačují vyšší mírou uspořádanosti než originál; nejvýrazněji se tato tendence projevuje u převodu EN2. Výchozí text je plně koherentní. To platí i pro všechny převody s výjimkou převodu EN3, ve kterém lze nalézt pasáže s nízkou mírou soudržnosti; tento převod je také velmi fragmentární. Míra osobního zaujetí autora byla při tlumočení ve všech případech zachována. Z analýzy je také patrné, že výchozí text obsahuje vysoké množství různých *disfluencies*. V textech cílových je *disfluencies* zhruba stejně či méně než v originálu – množství hezitačních zvuků zůstává zhruba stejné, autor originálu ani tlumočníci se nevyhnuli opravám (jejich počet se ale v jednotlivých převodech liší), tlumočníci CZ3, EN2 a EN3 se nevyvarovali ani chybných začátků. Z hlediska *disfluencies* můžeme nejvýraznější posun směrem k pólu psanosti pozorovat u převodu EN1.

Na rovině textové tedy všechny přetlumočené texty s výjimkou textu EN3 zaznamenávají oproti textu originálnímu mírný posun směrem k pólu psanosti. Převod EN3, zejména kvůli své fragmentárnosti, leží blíže pólu mluvenosti než text výchozí.

5.3.2 Rovina syntaktická

Na rovině syntaktické je pro text výchozí typická jednoduchá větná stavba a nízká míra kondenzace a nominalizace. Ke spojování vět užívá autor pouze omezený rejstřík spojovacích

výrazů. Preferuje také aktivní tvary slovesné před tvary pasivními. Tyto charakteristiky platí i pro všechny zkoumané převody. Ve výchozím textu také můžeme nalézt několik změn započaté syntaktické linie; ty se objevují i v některých textech cílových, konkrétně CZ1, CZ2, CZ3, jeden případ nalezneme také v textu EN1. V originálu najdeme také různé opravy; ty se vyskytují i v přetlumočených textech. Množství oprav je vyšší v textech tlumočených do jazyka B. Mluvčí originálního textu, narozdíl od tlumočnicků (s výjimkou jednoho případu), užívá také adice. Lze nalézt i příklady příznakového slovosledu; v převodech je slovosled vždy nepříznakový.

Z tohoto výčtu je tedy patrné, že i na rovině syntaktické dochází při simultánním tlumočení k mírnému posunu textu směrem k pólu psanosti (zejména díky nižšímu výskytu změn započaté syntaktické linie a absenci adic a příznakového slovosledu). Tento posun je výraznější u textů tlumočených do jazyka A.

5.3.3 *Rovina lexikální*

Autor originálního textu 2 užívá ve svém projevu spisovný jazyk, avšak volí obvykle výrazy nižšího stylu než autor textu 1. Typická pro tento text je vysoká míra obecnosti, nadměrné užívání ukazovacích zájmen a výskyt vycpávkových výrazů. V překladech výše zmíněná obecnost buď zcela mizí, nebo je zachována jen částečně (v textech CZ3, EN1 a EN3). Vycpávkové výrazy se v některých převodech také vyskytují, avšak nikdy ve stejné míře jako v textu výchozím. Všichni tlumočníci užívají frázová slovesa a většina z nich užívá i stažené tvary sloves, typické pro mluvené komunikáty. Zajímavým faktem je užívání zájmena *one* při odkazování k všeobecnému lidskému konateli tlumočnickem EN1; tento rys způsobuje výraznější posun daného převodu směrem k pólu psanosti.

I na rovině lexikální zaznamenává tento text v procesu tlumočení mírný posun směrem k pólu psanosti. Důvodem je zejména nižší míra obecnosti a výrazně řidší užívání neplnovýznamových výrazů a vycpávkových výrazů. Tento posun platí pro všechny převody, bez ohledu na směr tlumočení.

III. Závěr

Cílem experimentální části této práce bylo ověřit výše zmíněnou hypotézu M. Shlesingerové a její důsledek – zjistit tedy, zda při simultánním tlumočení dochází k posunu textů na ose mluvenost-psanost a zda se při převodu zkracuje vzdálenost mezi póly této osy. Druhou otázkou, kterou jsme si kladli, bylo, zda je tento případný posun závislý na směru tlumočení, tedy zda se liší při tlumočení do jazyka A a do jazyka B.

Z výsledků všech provedených analýz, které jsme shrnuli v předchozí části, vyplývá, že hypotéza Miriam Shlesingerové se při našem experimentu potvrdila. Text 1, tedy text s vysokou mírou psanosti, zaznamenal v procesu simultánního tlumočení posun směrem k pólu mluvenosti na všech zkoumaných rovinách, tedy na rovině textové, rovině syntaktické i rovině lexikální. Tento posun jsme zaznamenali při tlumočení do jazyka A i do jazyka B; na rovině textové a rovině lexikální byla tato tendence zhruba stejně silná u obou směrů tlumočení, na rovině syntaktické se silněji projevila u textů tlumočených do jazyka B.

Text 2, tedy text s vysokou mírou mluvenosti, zaznamenal v procesu simultánního tlumočení posun směrem k pólu psanosti. Tento posun jsme zaznamenali u všech textů bez výjimky na rovině syntaktické a na rovině lexikální; na rovině syntaktické byla však tato tendence výraznější u textů tlumočených do jazyka A. Na rovině textové jsme posun směrem k pólu psanosti zaznamenali u všech cílových textů s výjimkou tlumočení EN3, které bylo velmi fragmentární; v tomto případě došlo při převodu ke zvýšení míry mluvenosti. Tento fakt byl však podle našeho názoru způsoben tlumočnickovými problémy s porozuměním originálu.

Je tedy zřejmé, že oba výchozí texty zaznamenaly v procesu simultánního tlumočení posun směrem k pomyslnému středu osy mluvenost-psanost. Z výše uvedené analýzy je však také patrné, že posun textu 1, tedy textu s vysokou mírou psanosti, byl znatelně výraznější než posun textu 2, tedy textu s vysokou mírou mluvenosti.

Bezvýhradně se však při našem zkoumání potvrdil důsledek výše zmíněné hypotézy – vzdálenost mezi oběma póly osy mluvenost-psanost se v procesu simultánního tlumočení zkrátila.

Z našeho zkoumání dále také vyplynulo, že ačkoliv při jednotlivých převodech došlo k různě výraznému posunu textů na ose mluvenost-psanost, závislost posunu textu na ose mluvenost-psanost na směru tlumočení se při tomto experimentu nepotvrdila.

Résumé

Cílem této teoreticko-empirické práce bylo zkoumat, zda a případně jak se mění poloha textu na ose mluvenost-psanost v procesu simultánního tlumočení a zda je tato změna podmíněna směrem tlumočení, tj. zda se liší při tlumočení do jazyka A a do jazyka B. V této práci jsme navázali na podobný experiment, který byl obsahem magisterské diplomové práce Miriam Shlesingerové (1989). Naše zkoumání však bylo provedeno na odlišném jazykovém materiálu (výchozím jazykem byla vždy čeština, cílovým jazykem angličtina) a oproti původní práci rozšířeno o výše zmíněný aspekt směru tlumočení.

V teoretické části této práce jsme se zaměřili na dvojí problematiku. První oddíl byl věnován otázce mluvenosti a psanosti a v něm jsme se pokusili o syntézu dosavadních poznatků o této problematice. Definovali jsme pojmy mluvenost a psanost z různých hledisek a také jsme se věnovali rozdílům mezi texty psanými a mluvenými na jedné straně, a texty s vysokou mírou psanosti a s vysokou mírou mluvenosti na straně druhé. Závěr tohoto oddílu byl věnován charakteristickým rysům textů s vysokou mírou psanosti a textů s vysokou mírou mluvenosti.

Druhý oddíl teoretické části se zabýval problematikou tlumočení do jazyka A a jazyka B. Představili jsme si protikladné pohledy na tlumočení do jazyka B (označované jako model západní a model východní) a shrnuli jsme argumenty odborníků pro a proti tlumočení do nemateřského jazyka.

Základem empirické části byl experiment provedený se dvěma autentickými českými texty a šesti profesionálními tlumočníky s jazykovou kombinací čeština-angličtina. Pro tři z nich je čeština jazykem A a angličtina jazykem B, pro zbývající tři je jazykem A angličtina a čeština je jazykem C. Výchozí texty byly simultánně přetlumočeny do angličtiny. Pořídili jsme nahrávky těchto převodů a tyto nahrávky, stejně jako nahrávky textů výchozích, jsme převedli do písemné podoby. Poté jsme provedli kvalitativní analýzu textů výchozích i cílových na rovině textové, rovině syntaktické a rovině lexikální.

Po srovnání výsledků provedených analýz jsme došli k následujícím závěrům: text s vysokou mírou psanosti zaznamenal v procesu simultánního tlumočení na všech zkoumaných rovinách posun směrem k pólu mluvenosti, zatímco text s vysokou mírou mluvenosti zaznamenal posun směrem k pólu psanosti. Ve druhém případě se však jednalo o posun mnohem méně výrazný než v případě prvním. Bezvýhradně se potvrdila domněnka, že vzdálenost mezi oběma póly osy mluvenost-psanost se v procesu simultánního tlumočení

zkracuje. Z našeho zkoumání dále vyplynulo, že ačkoliv se míra posunu mezi jednotlivými překlady liší, závislost posunu textu na ose mluvenost-psanost na směru tlumočení se nepotvrdila.

Summary

The aim of this theoretical/empirical study was to observe whether and how the position of a text on the oral-literate continuum changes in simultaneous interpretation and to find out whether this change is dependent on the direction of interpreting, i.e. whether it is different when interpreting into language A and language B.

The study was inspired by a similar experiment, presented as an M.A. thesis by Miriam Shlesinger in 1989. However, this study was carried out using a different language combination (Czech being the source and English being the target language in all cases). Compared to Shlesinger's study, the above-mentioned aspect of directionality of interpreting was also incorporated.

In the theoretical part, attention was focused on two main areas. The first one was the area of orality and literacy. In this section, an attempt was made to synthesize the existing information about this subject. The terms 'orality' and 'literacy' were defined from different points of view and the differences between spoken and written texts on the one hand, and oral and literate text on the other hand, were described. At the end of this section the characteristic features of literate and oral texts were discussed.

The second section of the theoretical part was focused on interpreting into language A and language B. Two contrasting views of interpreting into language B (known as the Western model and the Eastern model) were outlined. Experts' arguments for and against return interpreting were also explored.

The core of the empirical part was an experiment carried out using two authentic Czech texts and six professional interpreters, with Czech and English as their working languages. For three of these interpreters, Czech is language A and English is language B; for the other three,

English is language A and Czech is language C. The source texts were interpreted into English. Recordings of these interpretations were made and then, together with the source texts, transcribed. An analysis of both source and target texts on the textual, syntactical and lexical levels followed.

A comparison of the results of all the analyses led to the following conclusions: the literate text changed its position in the process of simultaneous interpretation towards the oral pole of the oral-literate continuum; the oral text changed its position in the process of simultaneous interpretation towards the literate pole of the oral-literate continuum. The latter change of position was, however, much less prominent than the former one. In addition, the hypothesis that the range of the oral-literate continuum is reduced in simultaneous interpretation has been clearly and unequivocally borne out by our study. Our experiment has also shown that even though the change of position varies for different interpretations, there is no clear link between the change of the position of a text on the oral-literate continuum and the direction of interpreting.

Bibliografie

- AIIC – Professional Conference Interpreters Worldwide. [cit. 2008-0910]. Dostupný z WWW: <<http://www.aiic.net/glossary/popup.cfm?ID=94>>
- BIBER, D. 1991. *Variation across speech and writing*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991.
- BROWN, G.; YULE, G. 1989. *Discourse Analysis*. Cambridge : Cambridge University Press, 1989.
- CAMPBELL, S. 1998. *Translation Into the Second Language*. London / New York : Longman, 1998.
- CRYSTAL, D.; DAVY, D. 1995. *Investigating English Style*. New York : Longman, 1995.
- ČEŇKOVÁ, I. 1988. *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*. Praha : Univerzita Karlova, 1988.
- ČMEJRKOVÁ, S. 1993. Slovo psané a mluvené. *Slovo a slovesnost*. 1993, roč. 54, č.1, s. 51-58.
- ČMEJRKOVÁ, S. 2006. *Mluvenost a psanost*. In: ULIČNÝ, O. (ed). *Přednášky z doktorandských dnů I*. Praha : Univerzita Karlova, 2006, s. 55-79.
- DE BOT, K. 2000. *Simultaneous Interpreting as Language Production*. In: DIMITROVA, B. E.; HYLSTENSTAM, K. (eds). *Language processing and simultaneous interpreting: interdisciplinary perspectives*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2000, s. 65-88.
- DÉJEAN LE FÉAL, K. 2005. *Can and should interpretation into a second language be taught?* In: GODIJNS, R.; HINDERDAEL, M. (eds). 2005. *Directionality in interpreting. The 'Retour' or the Native?* Ghent : Communication and Cognition, 2005, s. 167-192.

- DENNY, J. P. 1991. *Rational thought in oral culture*. In: OLSON, D. R.; TORRANCE, N. (eds). *Literacy and Orality*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991, s. 66-89.

- DONOVAN, C. 2002. *Survey of Users' Expectations and Needs*. In: EMCI, European Masters in Conference Interpreting. *Teaching Simultaneous Interpretation Into a "B" Language*. Workshop proceedings. EMCI Workshop, 20-21st September 2002, s. 2-11.

- DONOVAN, C. 2005. *Teaching Simultaneous Interpretation into B: A Challenge for Responsible Interpreter Training*. In: GODIJNS, R.; HINDERDAEL, M. (eds). 2005. *Directionality in interpreting. The 'Retour' or the Native?* Ghent : Communication and Cognition, 2005, pp 147-165.

- DUŠKOVÁ, L. 2003. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 2003.

- FILIPEC, J., et al. 2006. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha : Academia, 2006.

- GILE, D., et al. 2001. *Getting started in interpreting research*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 2001.

- GILE, D. 2005. *Directionality in Conference Interpreting: A Cognitive View*. In: GODIJNS, R.; HINDERDAEL, M. (eds). *Directionality in interpreting. The 'Retour' or the Native?* Ghent : Communication and Cognition, 2005, s. 9-26.

- GODIJNS, R.; HINDERDAEL, M. (eds). 2005. *Directionality in interpreting. The 'Retour' or the Native?* Ghent : Communication and Cognition, 2005.

- GREPL, M., et al. 2003. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

- HALLIDAY, M. A. K.; HASAN, R. 1994. *Cohesion in English*. London : Longman, 1994.

- HAVELOCK, E. 1991. *The oral-literate equation: a formula for the modern mind*. In: OLSON, D. R.; TORRANCE, N. (eds). *Literacy and Orality*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991, s. 11-27.

- HAVRÁNEK, B., et al. 1989. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha : Academia, 1989.

- HOFFMANNOVÁ, J. 1997. *Stylistika a...* Praha : Trizonia, 1997.

- CHAFE, W. L. 1985. *Linguistic differences produced by differences between speaking and writing*. In: OLSON, D.; TORRANCE, N.; HILDYARD, A. (eds). *Literacy, Language, and Learning: The Nature and Consequences of Reading and Writing*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985.

- LIM, Hyank-Ok. 2003. Interpreting into B: To B or not to B? *Forum*, 2003, no.1(2), s. 151-161.

- MARTIN, A. 2005. *Interpreting from A to B: A Spanish case study*. In: GODIJNS, R.; HINDERDAEL, M. (eds). *Directionality in interpreting. The 'Retour' or the Native?* Ghent : Communication and Cognition, 2005, s. 83-99.

- MINNS, P. 2002. *Language Interpreting into B. Some conclusion gathered from experience*. In: EMCI, European Masters in Conference Interpreting. *Teaching Simultaneous Interpretation Into a "B" Language*. Workshop proceedings. EMCI Workshop, 20-21st September 2002, s. 35-37.

- MÜLLEROVÁ, O. 1994. *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha : Academia, 1994.

- OLSON, D. R. 1991. *Literacy and objectivity: the rise of modern science*. In: OLSON, D. R.; TORRANCE, N. (eds). *Literacy and Orality*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991, s. 149-164.

- OLSON, D. R.; TORRANCE, N. (eds). 1991. *Literacy and Orality*. Cambridge : Cambridge University Press, 1991.

- ONG, W. J. 1991. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. London / New York : Routledge, 1991.

- PADILLA, P. 2005. *Cognitive implications of the English-Spanish direction for the quality and the training of simultaneous interpreting*. In: GODIJNS, R.; HINDERDAEL, M. (eds). *Directionality in interpreting. The 'Retour' or the Native?* Ghent : Communication and Cognition, 2005, s. 47-62.

- PAVLOVIĆ, N. 2008. *Directionality in translation and interpreting practice. Report on a questionnaire survey in Croatia*. In: PYM, A.; PEREKRESTENKO, A. (eds). *Translation research projects 1*. Tarragona : Universitat Rovira i Virgili, 2008, s. 79-98. Dostupný také z WWW: < <http://isg.urv.es/library/papers/PavlovicDirectionality.pdf>>

- QUIRK, R.; GREENBAUM, S.; LEECH, G.; SVARTVIK, J. 1995. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London / New York : Longman, 1995.

- REJŠKOVÁ, J. 2002. *Teaching experience of simultaneous into B*. In: EMCI, European Masters in Conference Interpreting. *Teaching Simultaneous Interpretation Into a "B" Language*. Workshop proceedings. EMCI Workshop, 20-21st September 2002, s. 30-34.

- SELESKOVITCH, D.; LEDERER, M. 1995. *A Systematic Approach to Teaching Interpretation*. Přel. Jacolyn Harmer. The Registry of Interpreters for the Deaf, 1995.

- SHLESINGER, M. 1989. *Simultaneous Interpretation as a Factor in Effecting Shifts in the Position of Texts on the Oral-Literate Continuum*. Tel Aviv, 1989. Nепublikovaná diplomová práce (M.A.). Tel Aviv University, Faculty of the Humanities, Department of Poetics and Comparative Literature.

- SHLESINGER, M. 1997. *Quality in Simultaneous Interpreting*. In: GAMBIER, Y.; GILE, D.; TAYLOR, C. (eds). *Conference Interpreting: Current Trends in Research*. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins, 1997, s. 123-131.

- SZABARI, K. 2002. *Interpreting into the B Language*. In: EMCI, European Masters in Conference Interpreting. *Teaching Simultaneous Interpretation Into a “B” Language*. Workshop proceedings. EMCI Workshop, 20-21st September 2002, s. 12-19.

Přílohy:

Text 1 - originál:

byl jsem požádán organizátory tohoto setkání | abych přednesl svou úvahu | o významných přelomech v dějinách dvacátého století | spjatých s osudy českého národa | a vzpomínaných | letos jubilejními výročími | dovoluji mi poděkovat za tuto čest | a současně omluvit | osobní neúčast mezi vámi | způsobenou zdravotními potížemi | vyslovuji vám touto cestou přátelské pozdravy | a přeji úspěch vašemu jednání || dámy a pánové | český stát má více než tisíciletou tradici | a svou polohou v srdci našeho kontinentu | byl vždy těsně spjat s osudy celé evropy | bylo tomu tak i ve dvacátém století | kdy prošel | několika dramatickými i tragickými zvraty | po třistaletém začlenění do habsburské monarchie | jako jedna z jejích provincií | byť s formálně zachovaným královským majestátem | byl v roce devatenáct set osmnáct obnoven | v podobě československa | obývaného čechy a slováky | plus několika národnostními menšinami | předně německou | a maďarskou | zrod československa umožnilo vítězství dohodových mocností | v první světové válce | porážka a rozpad rakouskouherska | k čemuž přispěly | i desetitisíce českých a slovenských legionářů | bojujících po boku dohodových armád | na území francie | itálie | a zejména ruska | vůdčími osobnostmi | našeho zahraničního odboje | byli tehdy též masaryk ((míněno T. G. Masaryk)) | eduard beneš | a milan er štefánik ((míněno Milan R. Štefánik)) | podporovaní i domácím odbojem | neseným demokratickými | a socialistickými vlastenci | obnova samostatni se odehrávala | pokojným převratem | a nová republika se od počátku rozvíjela | v duchu | svobodomyšlných | humanitních | a kulturních tradic | ty sahaly až do dávného středověku | a dosahovaly výšin | v období husitské revoluce v patnáctém století | následně v šíření novodobé vzdělanosti | spjaté s dílem jana á komenského ((míněno Jana A. Komenského)) | v sedmnáctém století | posléze ve vlně národního obrození | v devatenáctém století kdy také u nás | působil duch evropského procesu | pod heslem liberté | égalité | fraternité | prvním prezidentem republiky se stal masaryk | uznávaný národní hrdina | s mimořádnou autoritou myslitele a státníka | jeho představa | sdílená širokými vrstvami naší společnosti | byla rozvíjet československý stát | a miliony občanů několika národností | obdobnou demokratickou cestou | jakou prošlo švýcarsko | abychom žili ve vzájemné pospolitosti | porozumění | a spolupráci | jako lidé svobodní | a plnoprávní | domníval se | že pokud budeme mít možnost | budovat svůj stát | v mírových podmínkách alespoň padesát let | můžeme tohoto cíle dosáhnout

| sám jsem dítětem masarykovy republiky | prožíval jsem jako školák a student onu atmosféru nadějných perspektiv pokroku | a soudím | že mou generaci | formovala | na celý život | a pomáhala jí procházet časy dobrými | i horšími || prvních deset let | provázel naši zemi všestranný rozvoj veřejného života | hospodářství i kultury | třebaže se neobešel | bez běžných jevů soutěže | a škorpení politických stran | sporů mezi podnikateli a odboráři | zájmových požadavků | občanů různých národností | v podstatě vyvrátila demokratická republika | v přínosného člena evropského společenství | naším představitelem v mezinárodním dění | byl dlouholetý ministr zahraničí beneš | který hrál v tehdejší společnosti národů se sídlem v ženevě | vysoce aktivní úlohu | včetně dočasného předsednictví | byl přesvědčeným zastáncem jednání a dohod | a v diplomacii | spatřoval hlavní | a účinný nástroj řešení problémů | míru a stability | prvním vážným přerovem | ve vývoji mladého státu | bylo propuknutí hluboké hospodářské krize | na přelomu dvacátých a třicátých let | vyvolané řetězem propadů a krachů | v kapitálové soustavě úesá ((míněno USA)) | a následně zachvátivší také evropu | československo | jako vyspělá průmyslová země | bylo krizí | těžce postiženo | nejen ekonomickým úpadkem | s masovou nezaměstnaností | nýbrž i zostřením vnitřních rozporů | třídních | a národnostních | situaci dále zhoršil zvrát poměrů v sousedním německu | kde se zhroutila křehká demokracie takzvané výmarské republiky | a k moci nastoupila militantní | nacionalistická strana vedená | adolfem hitlerem | chapadla výbojného nacismu | nakonec obchvátila takřka celý náš kontinent | v mé paměti někdejšího studenta gymnázia v duchcově | utkvěla rychle | narůstající bída | v pohraničním pásmu krušnohoří | provázená zoufalými stávkami horníků | sklářů | i houfy nezaměstnaných | jedna z demontrací skončila střílbou četníků do řad protestního průvodu | u takzvaného duchcovského viaduktu | kde padli mrtví i z mé rodné obce | můj otec jako malý řemeslník ztratil zákazníky | což naši rodinu uvrhlo do stejné nouze | jako mnoho dalších | záhy se narušilo i soužití českých a německých spoluobčanů | kteří společně | sdíleli důsledky krize | ala vpadala mezi ně geblsovská ((míněno goebbelsovská)) propaganda zpoza hranic | vyzývající k protičeskému odporu | je však třeba dodat | že významná část nemeckých občanů | zejména sociálních demokratů a komunistů | se netajila svým odporem k nacismu | a stála po boku svých českých kamarádů || na podzim devatenáct set třičet třicet šest | jsem jako | stipendista přešel na lysé karno ((míněno Lycée Carnot)) v dižonu ((míněno Dijonu)) | ale prázdniny jsem trávil doma | kde se stupňovala | znepokojivá dějství životních nejistot | a hrozících konfliktů | demokratická | československá republika | byla tehdy obklíčena | autoritářskými režimy v sousedních státech | odtud na nás vanuly | věru mrazivé větry | beneš | který se po masarykovi stal

v roce devatenáct set třicet pět | druhým prezidentem | byl předmětem stále hrubějších útoků | jimž kraloval | nenávistný | hitler | jeho hlavním tématem se stala takzvaná sudetoněmecká otázka | která pak přerostla v mezinárodní problém | a posloužila | k rozbití československa || jako malá země | nemohla naše republika zůstat | v nějaké splendid izolaci ((míněno splendid isolation)) | ani spoléhat na společnost národů | ostatně v třicátých letech až příliš oslabenou | masaryk i beneš věděli | že bez spojenců a přátel | se nemůžeme obejít | získat je | nebylo v rozrůzněné evropě snadné | podařilo se sjednat s jugoslávií a rumunskem | takzvanou malou dohodu | omezenou však na ochranu poválečného uspořádání ve střední evropě | a na zamezení případného návratu habsburků | na uherský trůn | hlavní váhu | v bezpečnosti československa měla mít spojenecká smlouva s francií | k níž se od roku devatenáct set třicet pět | pojila také smlouva se sovětským svazem || praxe ukázala | že pakty uzavírané v časech míru | a pod záštitou společnosti národů | podléhaly vlivu měnících se mocenských zájmů | a byly tak vystaveny | případnému selhání | vznikem diktátorských režimů v itálii | španělsku | německu | a dalších zemích | byla činnost ženevské instituce ochromována | a zásada kolektivní bezpečnosti opouštěna | v demokratických státech se sice rozvíjela mírová a pokroková hnutí | a vznikly i vlády takzvané lidové fronty | které však nenabývaly také síly a odvahy | aby se energicky vzepřely především | nacistické rozpínavosti | naopak slábla pozice tvůrců takzvaného versajského ((míněno Versailleského)) systému | francie a také británie | kde se dokonce zrodila myšlenka epizmentu ((míněno appeasementu)) | jakéhosi ústupu a smířování | údajně v zájmu míru | pádem | fakticky pádem do pasivity vůči nebezpečí války | k tomu nutno připomenout nevlídnost západních mocností | využít politického a vojenského potenciálu sovětského svazu | ochotného připojit se k antifašistické frontě | důsledkům toho všeho bylo uvolnění cesty ambicím nacismu a fašismu směrem na východ | což vedlo k anexi rakouska k hitlerově třetí říši | aniž se proti tomu ozval žádoucí protest | a brzy nato k obětování československa | hanebným mnichovským diktátem v září devatenáct set třicet osm | zrada vlastního a vojensky kvalitního spojence | byla svědectvím nejen morální devastace mezinárodních vztahů | nýbrž i dobrovolnou kapitulací | před očividným nepřítelem | čous- v současných diskusích | při sedmdesátém výročí mnichovského diktátu v naší zemi | ze často objevuje otázka | zda jsme se měli | i v beznadějném osamocení vojensky bránit | prokázat národní hrdost | lásku k vlasti | vojensky možná prohrát | ale morálně zvítězit | líbivě vyznívají hlasy | žel historicky opožděné | a nikým dnes neohrožované | měli jsme bojovat | národ byl připraven umírat | naopak druzí | střízliví realisté | odmítají dodatečně soudit tehdejší aktéry

osudového rozhodování | jako zbabělce či viníky údajné | a dokonce podnes
trvajících morální škody | způsobené národní cti | jako nezaujatý historik a
sociolog | považují chod minulých dějin | včetně myšlení a konání
tehdejších odpovědných činitelů | za neměnitelnou skutečnost | že e | za
pravdu byť tragickou | kterou určilo těžce zraněné svědomí po zradě
spojenců a přátel | spolu s odvěkou důvěrou v národ | schopných | jak se
zpívá v prodané | v libuši | všechny bědy překonat a trvale žít

Text 2 - originál:

zkusím taky | mluvit krátce ale ne tak krátce jako | richard || já bych řekl že | ə úvaha nad osmičkami by taky mohla být příležitostí | jak bourat některé mýty || třeba když se vezme rok šestnáct set čtyřicet osm tak vždycky | říkáme jak | jsme byli předhozeni a jak vlastně | ə nás | ə zlí habsburkové | schlamstli | na dlouhou dobu | a dneska víme | ə když jsou k dispozici dokumenty z vestfálské konference | že | ə habsburkové byli ochotni jednat stejně jako katoličtí kurfiřtové o tom že by článek tandem omnes | byl zachován | tedy že by bylo zachováno | uspořádání náboženské z roku šestnáct set osmnáct | a ne z roku šestnáct set dvacet čtyři || dneska víme | že to byli naopak protestantští kurfiřti | braniborský a saský | kteří vlastně spustili nářek o ničení milené německé vlasti | a | šli na ruku | ə vlastně | tomu požadavku | ə uspořádat věci | ə podle přání habsburků | a | obvinění které vlastně vnesl komenský na adresu kancléře oxenšterny ((míněno Oxenstierny)) | byla nesprávná | nepodložená | a sám komenský když zjistil stav věcí | tak se | kancléři oxenšternovi ((míněno Oxenstiernovi)) omluvil || další věc je třeba | ə rok osmnáct set čtyřicet osm | mluví se o tom | jak | ə co to znamenalo pro evropu | ale málo se mluví o tom | že osmačtyřicátníci byli velice významnou silou | při prosazování programu abolicionismu | byli velmi činní | v době občanské války ve spojených státech a | ə je to až tedy překvapující | podíl těch kteří bojovali na straně severu | za prosazení těch abolicionistických cílů || ə o roce devatenáct set osmnáct | ə jsme tady slyšeli | v roce devatenáct set třicet osm | vlastně | ə se | málo mluví o plánu zet | plán zet | který vlastně byl objeven v publik rikord ofis ((míněno Public Record Office)) | podle kterého vlastně čtyři lidé | z britského kabinetu v roce v listopadu třicet sedm se dohodli | že uvolní hitlerovi cestu na východ | obětují československo | a v tom plánu zet byly i takové detaily že | vlastně konzervativní politik jako čembrlejn ((míněno Chamberlain)) který nikdy nejezdil autem | jezdil drožkou | koňskou | poletí do | německa letadlem aby dal najevo jak je ohrožen světový mír | a v souvislosti s tou politickou krizí | jí předcházela krize ekonomická | takzvaný ekonomický mnichov | kdy se stahoval vlastně francouzský | a britský kapitál na jejich místo přicházel kapitál německý | a dneska víme že byl i vojenský mnichov kdy vlastně od roku třicet šest systematicky | francie s anglií | snižovala v československu svou vojenskou přítomnost | v roce třicet osm v červnu už tady zůstal jenom jeden | vojenský představitel francie | který tu chtěl zůstat vlastně na všesokolský slet | protože měl rád sokoly | a i toho stáhli || takže | dneska víme o té věci víc stejně rok devatenáct set čtyřicet osm | ə historik čermák | ə pátral

v moskevských archivech | a zjistil | že | velkou roli při prosazení února | hrála izraelská charta | československo byl jediný stát který umožnil nebo umožňoval prolomení vlastně | a toho zbrojního embarga vůči palestíně | a | a vlastně | a součástí toho uspořádání nebo | tohoto scénáře | byl i únor | není to samozřejmě příčina jediná | nedá se přeceňovat | ale faktem je že tady existovala | existoval dvojí letecký most mezi prahou a tel avivem | a ten vlastně ta pomoc zůstala i poté co sovětský svaz změnil svoji | pozici vůči státu izrael | a | a ten který tu | a ten most zachoval | to znamená slánský | na to těžce dopratil vlastně v projevech byl to jeden z faktorů který vlastně zpečetil jeho osud | no ale byly samozřejmě i další věci jako to že například byly jenom tři země které tehdy měly přístup k uranu | v té | v tom souboji o to | jak to bude s atomovou zbraní | tak samozřejmě sovětský svaz nedosáhl ani na kongo | ani na kanadu | ale na československo dosáhnout mohl | tady vlastně byly pozoruhodné zásoby uranové rudy a | a hrálo to svou roli || v roce devatenáct set | a čtyřicet čty- a v roce devatenáct set padesát osm o tom tady byla řeč nedávno jsme měli v praze krásnou vý- výstavu | bruselský sen která ukázala | že deset let poté co vlastně byl byl únorový | zvrát | únorová revoluce tak vlastně | tady byla ohromná expanze tvořivosti | v podstatě se tedy ta | avantgardistická estetická koncepce tajgeho ((míněno Teigehe)) realizovala | a na konci padesátých let | a co je nejdůležitější ta výstava vyústila i v to | že se to promítalo potom do toho každodenního života lidí | a právě reformy šedesátých let nestály na vodě | víme že tam byly čtyři vlastně týmy které připravovaly programově tedy | a to reformní hnutí | a | i když to vzniklo už za novotného | tak | musím říct že | příprava sovětské perestrojky byla velmi | slabá proti tomu co bylo konceptuálně připraveno u nás v šedesátých letech | no a já bych řekl | že osip kárl flechthajm ((míněno Ossip Karl Flechtheim)) | a který je zakladatel futurologie | tak osip kárl flechthajm | si velmi považoval právě richtovy | a kolektivní knihy | a civilizace na rozcestí která vyšla v řadě jazyků a dokonce to nazýval kapitálem dvacátého století tuto knihu || a stejně tak | a práce | a imanuela vólstýna ((míněno Immanuela Wallersteina)) | amerického sociologa který byl také v české republice na návštěvě | jsou důležité tím že ukazují mezinárodní rozměr | toho šedesátého osmého roku | říká že to byla celosvětová revoluce | pro která byla proti | té zvrácené logice bloků | a | vlastně i události události v československu lze chápat jako pokus se vymanit právě z té logiky bloků | a | a vytvořit jakousi třetí nebo jakoukoliv | může to být klidně sto padesátá šestá cesta ale šlo o to | a o to aby se vlastně | to blokové uspořádání | zlomilo | myslím si že | a má vólstýn ((míněno Wallerstein)) pravdu když říká | že ten rok devatenáct set šedesát osm | je předzvěstí něčeho co teprve přijde | já se nedivím že u

nás právě tyhle ty jeho studie nikde nejsou připomínány | ale nepochybně | a je to | důležité že se připomíná ten mezinárodní rozměr || no | a rok devatenáct set | a osmdesát osm tady zmiňoval karel | a srp | ve svém | velice svěžím příspěvku | a | já | a bych měl jenom jedinou drobnou výhradu a sice to | že | a ten kinoautomat byl až v roce šedesát sedm | že tam byla laterna magika v padesátém osmém | a | navíc tedy | když tedy nebyl ten papír tak pak se dá těžko vysvětlit že nám knihy vycházely taky ve stotisícových nákladech | a je pravda | že taky byly cenově dostupnější než dnes || já jenom chci říct že | mě nejvíc teď zajímá rok dva tisíce osm | ta poslední osmička | a | ona vlastně ukazuje že je jakýsi přirozený cyklus vyčerpání elit | ty české elity dneška | naši slovenští přátelé se nebudou zlobit když | a se budu domnívat | že situace na slovensku není o nic lepší než u nás || a tyto české politické takzvané elity jsou prostě | a naprosté zoufalství | to je | to je bíafra ducha jak se kdysi svého času říkalo || to je jedno richarde | oni se tak nazývají že | oni se takhle cítí | já mohu říci že | a sekunduje jim samozřejmě česká žurnalistika | byl jsem šokován když jsem zjistil že jedna bývalá tedy tisková mluvčí ódáá ((míněno ODA)) | takzvané elity národa | a dnes redaktorka českého rozhlasu se domnívá | že marx byl rus | a zemřel v moskvě | a psal své práce rusky || a domnívá se že tedy | v londýně tam žijí sami konzervativci | a | a jeden z nich asi leží na hřbitově hajgejt ((míněno Highgate)) | ale | ale v každém případě | v každém případě tedy | dnes | jsme svědky toho | že to co říkal | oskar | že | a přichází generace která hledá | která už je i trochu imunní vůči tej | té vládnoucí propagandě | já si myslím | že to je veliká příležitost | veliká příležitost pro to | aby levice | která dlouhou dobu ztrácela | která | byla v defenzivě aby opět našla sama sebe | a samozřejmě tou klíčovou hodnotou | tou klíčovou ideou | a pro mě | je a lidská důstojnost | jestliže hledáme něco co integruje ty tři vlastně ideje | francouzské revoluce | tak je to lidská důstojnost | proto taky třeba | a i če gevara ((míněno Che Guevara)) | který patří k těm osmičkám | narodil se v roce devatenáct set dvacet osm || osmého října | ale roku šedesát sedm | žejo | a tak | a je třeba říci že | a vzdoruje vlastně | veškerým proměnám času a není jenom nějaká postmoderní ikona | jak tedy se někteří ty publicisté domnívají | ale je to právě | symbol | té lidské důstojnosti | člověk který vlastně na vrcholu kariéry odešel | a bojovat za druhé | já si myslím že | si zaslouží naši úctu | takže to je všechno

CZ1 (T1):

i have been asked by the organizers of this meeting | to share my thoughts
| about the important turning points | in the twentieth century |
particularly as regards | the fate of the czech | nation | and in
connection | with the anniversaries that we're celebrating this year | it's
a great honour | thank you | i'm very sorry that i could not come |
personally but unfortunately my health | prevented me from doing that | so
my greetings | and i wish your meeting every success | ladies and gentlemen
|| czech statehood goes back | more than a millennium | given the position
of our country | in the middle of the continent | our fate | was always
closely linked | with the fate of the entire europe | the twentieth century
| in which we have experienced several dramatic | and perhaps even tragic |
turning points is no exception || we had been incorporated in the habsburg
monarchy | for three centuries though we formally still had our kingdom |
and then in nineteen eighteen | our statehood took shape | within
czechoslovakia | in czechoslovakia | czechs | slovak | and several ethnic
minorities | in particular | german ə | germans and hungarians lived | the
birth of czechoslovakia was made possible | by a deal | among | the powers
that prevailed in world war one || as well as the defeat and break-up of
austria hungary | to which | dozens of thousands of czech and slovak ə |
legionnaires contributed | fighting | side by side | with ə | the | allied
armies | in france italy and russia || t g masaryk | e beneš and m r
štefánik ə | were among the key figures | of our resistance abroad | and
they of course were supported | by | the local resistance || the
independence ə | was achieved peacefully | and the new country | was
developing ə | in a free thinking humanitarian and cultural in line with
its free thinking humanitarian and cultural traditions | the go-back to the
medieval ages ə | culminated perhaps during the hussite revolution in the
fifteenth century ə | then were connected with the work and life of
comenius in the seventeenth century | and then | through national revivals
in the nineteenth century ə | where the spirit | of the ə | european
process ə | expressed very well in the slogan liberté légalité ((míněno
l'égalité)) fraternité | was also operating | the first president | was
masaryk | a national hero | a statesman || ə he wanted to develop | the
czechoslovak | nation ə | living on the same territory | with several |
other | ethnic minorities | very much in the way ə | as was done in
switzerland | so that we could live | as a community | in understanding and
cooperation as | free | people | he thought that if we were given a chance
to develop our country | for at least fifty years in peace | ə that this
was indeed | an objective that can be reached | i myself was actually |

born and raised during the | masaryk | times and | i was a student at that
time ə | when these things were unfolding | and i think this was a time
that shaped | us | as a generation and helped us | through ə | the thick
and thin || during the first | ten years | our country | and its social
life | cultural life | and economy were blossoming | though of course | we
could still experience ə | regular competition among political | parties or
perhaps conflicts and controversies among | or between ə employers and
employees | and | the ə nations living on our territory || basically | the
democratic | czech republic or czechoslovakia ə | was developing into | a
full-fledged member of the european community || as for the international ə
| scene | we were represented by the minister of foreign affairs | beneš |
who ə | was very active | in the community of nations based in geneva back
then ə | he was | very much in favour of always | achieving an agreement or
consensus ə | and dealing with conflicts through diplomatic means || the
first | basic | the first important turning point ə | in the development of
our young country | was the economic crisis at the turn of the twenties ə |
twenties and thirty | thirties | ə czechoslovakia was a | industrial
country and was hit very hard by the crisis | not only ə | by economic
slowdown mass unemployment | but also ə | this givenage | to the internal
conflicts | between classes and nations || the turnaround in germany ə |
where fragile democracy of the weimar republic broke down ə | and power was
seized by the militant nationalist country | er party rather led by hitler
| made it even worse || nationalism has seized | the entire | continent ||
one of the demonstrations | ended up with the police | shooting into the
protesters | close to a duchcov viaduct | where | people from my village
died | my father | owned a small business ə | he lost a lot of employees
and our family ə | suddenly became poor | also the co-existence between |
czechs and germans got worse || they both had to | bear the brunt of the
crisis but were also under the sway of goebbels' propaganda that was ə |
raising anti-czech feelings | but we need to add | that a lot of german |
citizens or german czechs particularly social democrats ə | were against
nazism and were supporting their czech friends || in the fall of nineteen
thirty-six || i | studied in dijon | but went back for the summer break |
and i was experiencing the vicissitudes | and the flaring up conflicts that
existed | democratic czechoslovakia ə || lived right next to authoritarian
regimes | and countries || beneš | took over from masaryk | in nineteen
thirty-five becoming the second czechoslovak president and | he was
suffering more and more attacks | particularly by hitler | the sudeten
german question became a major issue | to become | an international
conflict and was later used to break up czechoslovakia || our country could
not remain in splendid iso- isolation | it could not rely | on the

community of nations which was weakened as it was in the thirties | both
masaryk and beneš knew | that without friends and without allies | we could
not make it | and it was very difficult | to | find those allies | in the
conflict-ridden | europe | we were able | to | enter into a small alliance
|| which ə | prevented | the reinstatement of habsburgs on the czech throne
| however | we were | attaching perhaps greater hopes ə | to our | alliance
with france | and later in nineteen thirty-five with the soviet union | as
things unfolded it turned out | that pacts that are entered into | under
the auspices of the community of nations in peace | don't always hold up |
when the times change || with the dictatorships cropping up in ə | italy |
france | and germany || these alliances | are weakened and democracy ə | is
often sacrificed | although in democratic countries progressive movements
started developing || those | sometimes did not | have | what it takes | to
stand up | to the expansionist germany || though | france and the uk who
created the versailles system | in fact | eventually resorted to
appeasement | trying to appease || in the name of the peace | hitler to
prevent war || linked to that | is the unwillingness of the western |
powers | to | make use of the military potential of the soviet union who
was willing | to join | the countries that were fighting fascism || as a
result | hitler ə | started looking eastward | annexed austria | against
no protest whatsoever | and then | czechoslovakia | was sacrificed |
through the munich agreement | in nineteen thirty-eight | the betrayal | of
a militarily strong | ally | was symptomatic | of | the worsening of
international relations | and was a sign of capitulation in front of a
powerful enemy | as we're discussing | the seventieth anniversary of the
munich dictate in our country | a question often comes up | whether | we
should have defended ourselves | though we were in | alone in a hopeless
situation | should we have fought | for our country | should we perhaps
lose | in terms of ə | the war but ə | but retain our moral high ground |
should we have fought | when | the country and the nation was willing to
die || those that are perhaps more realistic and sober || do not want to
judge those who made the decision not to fight ə | as || cowards | despite
the wounds that it had perhaps inflicted on the czech psyché || as the
history unfolded | and as the politicians acted || we see | that ə | the
truth | regardless how hard that was || will eventually prevail

CZ1 (T2):

i'll try to be brief | perhaps not as brief as | richard || when we | think
about the years that end with an eight | perhaps we could use this
opportunity | to break down some myths | when you look at nineteen forty-
eight | we often | or thirty-eight | we often say | how we were the victim
| sorry | it was eighteen forty-eight i apologize | how the habsburgs |
have chewed us up for ə | years to come | well | now we know | that
habsburgs | would have been willing | to negotiate | so were the catholics
|| they were willing to negotiate ə | the possibility to maintain ə | the
religious status quo | and we know that the protestants | particularly |
from sachsenlands | started | complaining | about the damage that was being
done | to | their fatherland | and ə | they wanted to have things arranged
| more to ə the habsburg tune || kowanski actually wrongly ə || accused the
chancellor || and later issued an apology | eighteen forty-eight || we were
talking about what it meant for europe | but we often forget | that | this
particular generation | was | very powerful in pursuing the abolitionist
agenda ə | that they | were very well represented in the civil war in the
us and it's quite surprising how many people fought | with the north | to
pursue abolitionist agendas | so we have already spoken quite a bit about
nineteen eighteen | now nineteen thirty-eight || we don't | we haven't
heard that much about ə | what was called the | plan v | according to plan
v | four members of the british cabinet | agreed ə | that they would | pave
the way for hitler to go eastward | and give up czechoslovakia | the
conservative politician chamberlain who never ə | rode | a ə | drove a car
ə | he was actually using a ə horse-drawn carriage | he ended up flying ||
the real munich was preceded by | what i call the economic | munich | the ə
capital was replaced by german capital and there was also the military
munich ə | after nineteen thirty-six | france | and || france and britain
was decreasing its military presence | in nineteen thirty-eight we only had
one | military representative of france | who wanted to stay here | for the
sokol jamboree | because he liked | the movement || now nineteen forty-
eight | the historian čermák did some research | in ə | archives in moscow
| and he found out | that | the israeli | influence was quite instrumental
| in | establishing the coup d'état in nineteen forty-eight | ə we were
instrumental in breaking the embargo ə | that was ə | imposed on palestine
| and a part of this scenario actually was | the february coup | of course
it wasn't | the only | reason and we should not overestimate its importance
| but | there were two ə | air connections between prague and tel aviv |
and the military aid | was maintained | even after the official line |
toward israel was changed | slánský | wanted to keep the air connection and

he paid | very dearly for it in fact that's what sealed his fate | there were many other things | there were in fact | three countries @ | that | were able | to | mine | uranium | the soviet union was not able to reach all the way to | the congo or canada | but it certainly could reach the deposits of uranium in czechoslovakia and that indeed | was an important factor | now || nineteen fifty-eight || we have just talked about this a little bit @ | there was an exhibition in prague called the brussels dream | and the message of that exhibition was | that ten years | after the coup or the revolution | there was @ | a huge | combination of creative energy | of avant-garde | energy | in the fifties | and | as the exhibition showed very well | this creative energy found its way | into | people's everyday life | the reforms @ | were backed up by this || although the reforms were conceived already by novotný || the soviet perestroika | did not have as much groundwork as | the movement that i was talking about had in our country || flechtheim | the founder of futurology || appreciated very much @ | the book by richter called | the civilization at the crossroads | and he in fact called the book @ | the capital of the twentieth century || an american @ || sociologist whose name i unfortunately missed @ | visited the czech republic | and wrote a very important book | showing | that nineteen sixty-eight @ | was a revolution against the @ | war of the two blocks | and it was an effort to break away | to break free | from this paradigm of two blocks | and | to create the third way | or the hundred and fiftieth way whatever you wanna call it | the point was | to break away and break free | from these | from the system of these two blocks | folski's right in saying that | nineteen sixty-eight | was based was @ || a sign that was be- that was @ | showing that other things would follow | it was a prelude to @ | something more @ | powerful | karel srp | had a very interesting presentation of nineteen @ | nineteen seventy-eight and | the only | point on which i would | beg to differ | is | that laterna magika was a factor in nineteen fifty-eight || and he was saying that there was no paper but then @ || editions of books were in hundreds of thousands | and they were cheaper than today | but | i have to say that the last year ending with an eight namely two thousand and eight is quite interesting to me | @ to me in two thousand and eight we're seeing | that the elites are exhausting themselves || perhaps | our @ | my slovak friends will take no offence when i say that | slovakia is not much better-off than the czech republic | these political elites @ | that we | live with today @ | is || it's really pathetic || czech journalism keeps | up with them | i was actually shocked | that @ | the press spokeswoman @ | for | one of the political parties who now | who now works for | the czech radio believes that marx was russian died in moscow and wrote in russian || and | the same woman thinks that @ |

only conservatives live in london || but anyway || today || oskar's words |
bear out | he said | that there is a generation that | seeks | it's a
generation of seekers that is tired | of e | the current establishment and
this is a great opportunity | the left | has been defensive | and this is a
great opportunity for them to redefine themselves | to re-establish
themselves | and to me | the key with which it should work | to unlock this
opportunity | is human dignity | human dignity is to me | one of the most
important aspects that we need to e | fight for | che guevara was e | born
in nineteen twenty-eight so perhaps it's also a year that ends with an
eight || but where was i i was in nineteen sixty-seven wasn't i || he's not
just a post-modern | icon | as many journalists | say || he is | the symbol
of human dignity | he's someone | who | was at the top of his career and he
left his career to fight for others | that's human dignity

CZ2 (T1):

i was asked by the organizers | to | speak | about the historic milestones
| in the | life of the czech nation | thank you for | giving me this |
honour | and at the same time let me | apologize for not being with you in
person due to health reasons | in any case i do wish you | every success |
in your conference | ladies and gentlemen | the czech state | has a
tradition going back more than one thousand years | and given its location
| in the heart of our continent it was | its destiny was always closely
linked to the | destiny of entire europe | and thus it was in the twentieth
| centuries | after | three hundred years as a part of the habsburg |
monarchy || although the czech | kingdom | still formally existed | the
czech state was formally renewed or restored in nineteen eighteen | as
czechoslovakia | with some national or ethnic minorities | primarily german
and hungarian one | the creation of czechoslovakia was | made possible |
after the first | second world war || the first | world war || the czech |
legionnaires | fought | on the western southern and eastern fronts || the
leading personalities | of the resistance against the habsburg monarchy was
| the | the later president masaryk | beneš and štefánek | and they were
supported by the population at home | the restoration of independence | the
was in itself | the non-violent | and the new democratic republic | was based
on humanitarian and cultural traditions | going back to the middle | ages |
and which found its climax | in the fifteenth | century | and the | czech
culture is also linked to the works of | the jan amos comenius | in the
seventeenth century | and later developed into the so-called national |
revival in the nineteenth century | influenced by the spirit of | liberté
égalité fraternité || the first president of czechoslovakia was | the jan
masaryk | who was a recognized national hero who was widely accepted by the
entire population | his idea | was to | create a country | composed of
several | nationalities | that would be based on democratic values | and
that would be similar | to switzerland | where everybody would co-exist |
in peace and prosperity || masaryk thought that || if we | had a chance to
create | our country in peace for | at least fifty years | we could achieve
that goal | i myself am a child of that masaryk | republic | i was a
student at the time | and | i can say that the climate | and the
environment at the time | formed me for the rest of my | life || the first
ten years | of the existence of the country | meant a rapid development of
the economy culture | although there were obviously some shortcomings in
the life of political parties | in the business area | and in the co-
existence of several nationalities || the democracy | in czechoslovakia of
the time was || the very a very good one | czechoslovakia was part of the

european community || a long-term foreign minister at the time was a later president beneš | who a | for a time was also a chairman of the | community of nations | he was a | diplomat and he thought that diplomacy could be the best possible tool to preserve | peace and stability || the first serious | a milestone in the development of the new country was the depression | at the end of the twenties the beginning of the nineteen thirties | which || started in the united states and later || a devel- evolved also in europe | czechoslovakia was an industrialized country | that was heavily hit by this | crisis | which led to mass unemployment | and also to the | a deepening of the conflict | a between classes and | nationalities | the | a weimar republic in neighbouring germany ended | and | adolf hitler | a adopted a more militant and nationalistic | policies || i remember as a student of a | a grammar school | in the then czechoslovakia | that many were very poor especially in the border | areas which was accompanied by | strikes | by many miners | and | other workers one of such demonstrations || a finished in a bloodshed | and there were many dead | and some of whom i knew from my | home village || my father at the time | also had many economic difficulties | he lost many of his clients | and | as such the co-existence between czechs and germans | a became ever more | difficult | a given the | propaganda by | goebbels from | the other side of the border | the majority or a very important at least part of german citizens | especially social democrats and communists | never | took up the course of nazism | and | supported their czech | copatriots | in nineteen | thirty-six i started to study at the lycée carnot in dijón | but | my | a summer | holidays i spent at home and i could observe the | development | the | democratic czechoslovakia at the time was | almost completely surrounded by authoritarian regimes in neighbouring countries | edvard beneš | who became the second czechoslovak president in nineteen thirty-five | was | a an object of many a attacks || and the main issue of the day became the so-called | sudeten german question which | a later acquired an international dimension and | served | to break up czechoslovakia | as a relatively small country | czechoslovakia could not remain in some sort of splendid isolation | or could not rely on the | community of nations | both masaryk and beneš knew | that | without allies and friends | they could not | survive || and to | attract | allies | a proved to be rather difficult | a there was an alliance with yugoslavia and romania | to preserve the post-war | a settlements in central europe which was mainly | aimed at preventing the habsburgs to a return to the | hungarian | throne | the main | centre | or the main piece in the alliance structure was a treaty with france | and later also with the soviet | union | in practice | these | treaties | conclusive in the times of peace || a very often | a were

subject to the changing circumstances || a later on by | a many
dictatorships in italy | spain germany and other countries | meant that the
idea of collective security was later abandoned | in some democratic
countries a the governments were more | a left of centre | but such
governments did not have enough | power or courage | to | put an end to the
german expansionism || the | position of the authors of the | versailles
system | post post-war versailles system france and | great britain | was
weakened and | these | two | countries decided to pursue a policy of
appeasement | that is reconciliation | in the interest of peace || i should
also a recall the | great political and military potential of the soviet |
union || the result of all this was the | a growing ambitions of nazism |
which led to the annexation of austria to the | hitler's to hitler's
germany and later on it led to the sacrifice | of czechoslovakia | a due to
or as a result of the munich agreement in september nineteen thirty-eight
|| this | as | this led to a moral devastation of international relations |
and | in a way to a capitulation || currently when we | a commemorate the
seventieth anniversary of the dictate from munich | we often discuss the
questions whether we should have | defended our country militarily | defend
our national pride | because that could have enabled us to be the moral |
victors if not military | one | some | say that we should have | fought
because the nation was ready | to die | on the other hand there were |
realistic | a voices | saying that | it is too late to || judge such
decisions in retrospect || as a historian and sociologist | i would say
that | the thinking and decision-making of the time | is a fact | that
cannot be altered || and | we know that the | a historical development led
to | many wounds in the psyché of the nation

CZ2 (T2):

i'll try to be brief || i would say that | these considerations | could help us to | undo some myths | when we talk about nineteen forty-eight many say that || ə sorry about eighteen forty-eight | we often say that we were a victim | to the | habsburg | powers || and we know that the | habsburg | monarchs | were ready to negotiate with other powers of the time || to preserve | the | settlements | that existed in sixteen eighteen and we know that it was | ə the protestant | knights | and protestant princes in germany | who || ə wanted | to | ə go along with the wishes of the habsburgs || and what comenius said | ə was not correct and was unfounded || and he later had to apologize for his statement || and then ə fourteen | ə sorry eighteen forty-eight || ə many talk about what it meant for europe but | people forget | that this generation | later | ə achieved the abolition of slavery in the united states and was very active in the | civil war in america | and many | of | ə this generation fought on the | side of the | union | in the civil war | in nineteen thirty-eight || i think little is said about the | plan z | which was recently uncovered | and whereby ə the foreign | office | wanted | to sacrifice czechoslovakia to hitler | and open ə the way for hitler to | conquer | the east || and | chamberlain even | ə wanted to fly to germany to | demonstrate | that the world peace is in crisis | and we know that | the economic crisis before that | was very severe | that the british and french capital was replaced by the russian capita- ə german capital || we know that the military presence of these two | countries that is of britain and france was | ə gradually reduced in czechoslovakia | there was only a very small contingent | of french soldiers | in czechoslovakia in nineteen thirty-eight || and | obviously we know more about those events today than we | ə people knew at the time | nineteen forty-eight was another | important milestone and | ə few people know the involvement of israel | in the events of nineteen forty-eight we know that czechoslovakia | did not () back the embargo imposed on israel in nineteen forty-eight | and helped | ə israel | arm- its army || obviously | this didn't lead to the | overthrow of the regime in nineteen forty-eight but there was a | ə air link | between czechoslovakia and israel at the time and this remained even after czechoslovakia changed | its policy or soviet union changed its policy rather | and the air link | ə was still in place and this is one of the factors that contributed to events of nineteen forty-eight || another important fact is that only three countries at the time had access to uranium || and the soviet union | ə decided to | ə control the uranium deposits in czechoslovakia because it could not go to | ə to canada or

congo | in nineteen fifty-eight | ə this is another date that has been mentioned | ə in brussels in nineteen fifty-eight an international exhibition was organized | which showed that ten years | after the beginning of the communist regime | there was a big expansion of industry | and of culture | and of other avant-garde | art | and this international exhibition | actually changed something in the everyday life of people || there were four teams who | ə prepared | the | reform movement || that later on led to the | development in the nineteen sixties || and the nineteen sixties | were | unprecedented in its cultural | development | the founder of futurology || valued | the collective books by richter || that were later translated in many languages and he called it | das capital of the twentieth century || immanuel wallerstein | an american sociologist | who | ə visited czechoslovakia | also shows that nineteen sixty-eight was an international revolution | ə which | meant to | ə end the existence of the two blocks | we could understand the events of nineteen sixty-eight as an attempt | to break free | of these two blocks | to find a new way || he also believes || that wallerstein is right when he says that | nineteen sixty-eight was a | precursor of things to | come | his studies are not widely read but | i | believe that we should always remember the international dimension of nineteen sixty-eight | nineteen eighty-eight was mentioned by | karel srp | ə who spoke about the | his personal experience || and i have one || remark | to correct the | or what we heard about the kinoautomat || and its inception || and we know that despite the lack of | ə print paper | ə books were widely published and widely read in communist czechoslovakia || what interests me most is | though is two thousand and eight | i think there is a natural cycle | of | ə changes | ə of elites || i hope the slovak | party will agree with me that the situation in slovakia is not much different and not much worse from the situation in | the czech republic | and i despair | sometimes that the situation today | it is | we could call it a | bifa of the | spirit | or at least many feel that way || the condition of the czech | press | is | very dire as well | one journalist formerly a | ə formerly a political spokeswoman | ə for a long time believed that marx karl marx was russian and died in moscow || in any case || today we | ə can see | that what we heard from oskar || that a new generation | is | coming | which | is perhaps immune to the government propaganda | that | presents us with a big opportunity | and perhaps | the left | which | was on the defensive | could | finally | find itself | and the key idea at least for me | is | human dignity | if we | look | for something that would integrate | the ideas of the french revolution | with today | it is the idea of | human dignity | that's why | che guevara is also part of these historic events || and what needs to be said | is | that

| this persists | even today || and he is a symbol of human dignity | even
today he was a man who at the top of his power | left his country to | e
fight for others elsewhere | that's all from me thank you

CZ3 (T1):

i've been asked | by the organizers | of this meeting to | present my thoughts on the important watersheds in the history of the twentieth century related to | the fortunes of the czech | nation | and | that are mentioned in with regard to this year's anniversary | thank you for giving me this honour and | i'm also sorry | for not being able to be present | with you today | i would like to | ☺ express my friendly greetings to you and i wish you every success in your | deliberations ladies and gentlemen the czech state has had a | tradition of over a thousand years and given its location in the heart of our continent it's always been | ☺ related closely to the fortunes of the entire europe | that was the case also in the twentieth century | when it went through several | ☺ dramatic | and tragic turnarounds | after three hundred years in the habsburg | monarchy as one of its provinces | although formally it | had | a form of kingdom | in nineteen eighteen | ☺ the | ☺ state was renewed in the form of czechoslovakia inhabited by czechs and slovaks | and a couple of nationalities national mino- minorities primarily the germans and the hungarians | the czechoslovakia was born as a result of an agreement by the allies of the world war one | ☺ and the falling apart of the austro-hungarian empire | which was also a result of | ☺ dozens of thousands of czech and slovak legionnaires | ☺ fighting side by side with the armies in france italy and russia | the leaders | of the czech | foreign | ☺ legionnaires were then | ☺ tomáš garrigue masaryk edvard beneš and mister štefánik | supported by the internal | ☺ rebels and | also well the democ- supported by the democratic and socialist | patriots | the | ☺ independence was | ☺ achieved as a result of a peaceful coup and the new country | was ☺ based on | ☺ the ideas of freedom and humanity | ☺ those ideas went as back as the hussite revolution in the fifteenth century | and also | ☺ with regard to the works by jan a komenský in or comenius in the seventeenth century | and | ☺ then further developed in during the national revival period in the nineteenth century | when the europeanism | ☺ under the | ☺ motto liberté égalité fraternité was present in our country | the first president of the country was | ☺ tomáš garrigue masaryk | an ☺ recognized national hero with an extraordinary authority of a thinker and statesman | his idea | shared by the wide strata of our society | was to develop the czechoslovak state | ☺ with | citizens | ☺ by nationa- of nationalities | that want to share a democratic future such as switzerland | ☺ so we could live in a commun- | ☺ in a community | of | ☺ of understanding and cooperation as free and full people and people with full rights | he thought that if we get a chance of | ☺ building the state for at least

fifty years we could achieve that goal | i was a | a child under the
masaryk's republic and i remember the atmosphere full of | hope and | of
the @ of progress | and i think that our generation was formed for their
entire lives | by this | period | the first ten years | @ were marked | by
| @ the universal development of the public life economy and culture
although | @ there were the usual phenomena of competition and disputes
between political parties | strife between business and | trade unions and
| conflicting interests of different | @ nationalities citizens | @
basically | the democratic czechoslovakia | @ became a member of | the
european community | the | @ czechoslovak representative | on the
international level was the minister of foreign affairs edvard beneš who |
played a | role in the | @ then league of nations | @ based in geneva | and
he was also a permanent | @ he was also a temporary president there | he
was a supporter of negotiation and agreements and diplomacy | @ well he
thought that diplomacy was a major tool in | @ resolving problems and
issues of peace and stability | the first major test | for the young
government was the | @ great depression in | the nineteen twenties and
thirties | which was a result of a series of bankruptcies in the capital
system of the usa || and czechoslovakia as a developed industrial country
was badly | affected by the crisis | not only @ by the economic | @ decline
| @ wi- along with mass i- unemployment | but also | @ by the escalation of
internal disputes both on the level of class and nationality | the
situation was further worsened by the turnaround in the neighbouring
germany | where the | @ fragile democracy of the weimar republic | went or
| @ shattered | and the national-ist militants | led by adolf hitler | took
power | @ i remember as a student of the grammar school in duchcov | @ the
| @ growing poverty | in the border area of the krušné hory mountains | @
along with the desperate | strikes by miners and glassmakers | @ one of the
rallies ended in the shooting | by | @ the | @ local police by the
gendarmerie in the | @ into a protest rally the so-called duchcovský
viadukt incident | @ and as a as a result || @ poverty followed | my father
| @ as a young artisan lost business | also | the cohabitation of czech and
german | @ fellow citizens | was @ disturbed | but we need to @ mention |
that the significant part of the german citizens especially social
democrats and communists | did not hide their resistance | @ and repulsion
by niecis- nazism | and stood side by side with their czech com- friends |
@ in the autumn of nineteen thirty-six | i | @ studied | i went to lycée
carnot in dijon in france | but i stayed | in | @ at home | for the
holidays where i saw that the | dramatic | conflicts were escalating | the
democratic | czechoslovak republic was then engulfed by authoritarian
regimes in the neighbouring states | and | a spirit of frost | was blowing

across the country | eduard beneš | became the second czechoslovak president after masaryk in nineteen thirty-five | and he was a subject of the increasingly rough attacks | ə by | ə the hater of | hitler | ə the key topic | then bec- was the so-called sudetogerman issue that later | ə became an international problem and was used as a pretence to break | down czechoslovakia | our country | was a small country and could not remain in | a splendid isolation or | ə rely on the league of nations | ə it was weak in the nineteen thirties anyway masaryk and beneš knew | that we could not do without | allies and friends and to get such allies | was not easy in | ə europe of those days | the so-called little agreement | was negotiated with yugoslavia and romania at that time | successfully | but that was limited only to the protection of the post-war arrangement in central europe and | also to prevent the return of the habsburgs of the on the hungarian throne the key | point in the security of the czechoslovakia was to be | the allied | alliance with | france | that | was also supported by | ə treaty with the soviet union in nineteen thirty-five | later it appeared | that in the times of | peace | ə the mmm | | ə when you | ə enter into treaties they can fail in times of a crisis | ə the dictatorships | appearing in italy spain and germany | the | ə geneva institution was crippled and the | principle of collective security was | left | in the democratic | states also || the | peaceful and | progressive movements developed | and also the so-called popular front governments | but they never became strong enough | ə and also the position of the creators of the so-called versailles system | of france and ə the uk | ə was becoming weaker | ə from there the idea of appeasement came | ə a sort of | ə reconciliation in the interest of | peace | ə and | in fact it was | ə only passivity | towards | the threat of war | you also need to | ə remember | the unwillingness of the western powers to make use of the political and military potential of the soviet union | ə that was willing to join the anti-fascist front | the ə result of all of that was | to | ə clean the way to the ambition of nazism and fascism towards the | east | ə as a result | austria was annexed to hitler's third reich | ə that nobody protested against and that was followed by | the victim by the sacrifice of czechoslovakia | through the munich dic-ta-tor-ship in the september of nineteen thirty-eight | this was | ə not only a sign of the moral devastation of international relations but also voluntary capitulation against or | against an obvious enemy | ə when we talk about the seventieth anniversary of the munich dictate | in our country we often ask | whether in | ə such a hopeless | position we were supposed to | ə launch a military defense | to show ə our national pride and love to our | country and possibly lose militarily but become the moral winners | ə often people | ə

say nicely that | ə this || was that we were supposed to fight | the nation
was ready to | ə die | on the other hand there are | ə realists who say
that | ə today we | cannot | judge | ə the people who took the decisions ə
then | as a historian and sociologist who is independent i think that | the
happenings of | the times past including the way of thinking and acting of
the then representatives | ə are | something that won't change | ə they |
are tragic || ə what they did was tragic | it was a result of || ə the hurt
consciousness and the | after the betrayal of || ə by the allies

CZ3 (T2):

i'll also try to be brief but perhaps not so brief as | my colleague richard | i think when | thinking about the years ending by an eight | e we might | destroy some myths | look at sixteen forty-eight we often say that we've been || e swallowed by | the | e nasty habsburgs | e for a long time | and today | having the documents from the conference of westphalia available to us we know that the habsburgs | were | available to | e keep the tandem omnes article that is the | keep keep the religious agreements from sixteen eighteen and nox not from sixteen twenty-four | we know that it was the protestant | priests | kurfirsts of | saxony and brandenburg | who || supported | the requirements | to arrange the | e matters according to habsburgs' wishes | and the accusation of | e by comenius | of the chancellor of scheny | was | incorrect and when komenský found out | when comenius found out | he later poge- apologized | now look at eighteen forty-eight || often you say talk about what it meant for europe | but | infrequently | you say that | the | e activists of that year were | perhaps very active in the | e abolitionism movement | and look at how many of them there were on the part of the north | supporting | e abolitionism | we've heard of nineteen eighteen here | so let me move on to nineteen thirty-eight || often the plan z | fails to be mentioned | this was discovered in the public record office | four people from the british cabinet in november nineteen thirty-seven agreed | to | e open the | e hi- open hitler the way to the east | sacrifice czechoslovakia | and conservative politicians such as chamberlain who never took the car | who just | e took the the ho- a horse carriage | e actually flew to munich to do that | and | this crisis was preceded by the economic munich so to speak | the french capital was removed from czechoslovakia and the german capital and today we know that | as of nineteen thirty-six | france and england | reduced its military presence in czechoslovakia in nineteen thirty-eight there was only one single | e military representative of france who wanted to e stayed | stay in czechoslovakia for the | e sokol physical exercise show | because he liked them and | e but he was withdrawn anyways | historian čermák | went through the moscow archives | and | also tells us something about nineteen forty-eight | and czechoslovakia was the only state then | that was | useful in breaking the arms embargo towards palestine | so israel played a major role | in that | in in february nineteen forty-eight certainly it wasn't the only reason | but | there was a double | e of air | bridge between prague and tel aviv and the assistants stayed in place | also after the e soviet union turned around on israel | and the country that the person who preserved the air bridge the air lift | actually paid dearly for

that | with his destiny | later on it was rudolf slánský || and also | ə
this was again about | access to the ura- to the uranium | ə soviet union
wa- couldn't reach as far as congo but it could reach as far as
czechoslovakia because | ə czechoslovakia had a major reserve of uranium |
huge deposits | in the nineteen fifty-eight | this is what we talked about
| recently there was a nice exhibition in prague called the dream of
brussels | so ten years after | the | ə february nineteen forty-eight
revolution | there was a huge outburst of creativity | in our country | ə
teige's vanguard conception materialized in the end of nineteen fif- of the
nineteen fifties | and also as a result of this major exhibition | ə this
got reflected in day-to-day people's lives | the reforms of the nineteen
sixties were prepared by four teams || and this already started | under
president novotný || and we can say that the preparation of the soviet
perestroika | was very weak as opposed to | what | had been | ə prepared
for nineteen sixty-eight during the nineteen sixties | ossip karl fregheim
| ə the founder of futurology | very much | appreciated | richta's | ə
collective works | on civiliza- civilization on | at a crossroads | he
called it the capital of the twentieth century | equally | the work by |
immanuel hallstein | an american sociologist | who also visited czechoslo-
| ə czechoslovakia || illustrate the international of dimension of the
nineteen sixty-eight in ə czechoslovakia | he says it was a reverse
revolution | it was against the logic of the power blocks | this was an
attempt to get out of the logic of the of the power blocks | and to create
a third or one hundred and fifty-sixth | if you will way | out of this |
structure of international affairs | of ə of power blocks | i think he's
right | in saying that nineteen sixty-eight | was a harbinger of something
coming up || ə his studies are | not mentioned in any czech literature
anywhere | but | we should | not lose sight of this international dimension
| as regards of nineteen eighty-eight | this was mentioned by karel srp |
in his | very fresh intervention | i've got one single reservation to make
on that | the kinoautomat | happened only in nineteen sixty | seven ə in
nineteen fifty-eight there was laterna magika there | and | with the paper
not being there | it could be very difficult | to justify | the books being
published in editions of one hundred thousands | ə hundreds of thousands |
so and they were also cheaper than today | so what i'm interested in is |
two thousand oh eight in the end | this appears | there appears to be a | ə
natural cycle of the exploitation or of the exhaustion of the elites | the
situation in slovakia | ə is nothing | ə better is no better than in the
czech republic | our slovak | friends will excuse me for saying that | so
the czech political elites | are ab-so-lute-ly | ə desperate | it's the
biafra of | the spirit | well this is how they feel || richard || i think

that | these are supported by czech journalists i was shocked to find out
that the former press spokesman of the oda political party | who called
themselves the elite of the nation | thinks that | marx was | a russian and
died in moscow and wrote in russian || and she actually thought that london
is inhabited only by conservatives | well one of them might be in the
highgate | cemetery i think || well in any case | today | what we are
seeing | is that what oskar said || that is that a generation a is coming |
that is | searching that is immune to the government's | propaganda |
presents a major || opportunity | this is a great opportunity | a for a the
elites to find themselves | the key idea | for me | is | the idea of human
dignity | if we are looking for something that | integrates the three ideas
of the french revolution it is | the human dignity | that's also why | che
guevara | who was born in nineteen twenty-eight so we should mention him |
in this context of years ending by an eight || resists | all the changes of
time | he's not just a post-modern icon | as some writers | seem to think |
but he's a symbol of the human dignity | he's a person | who on the top of
his career || left | and left to fight for the others i think we should
honour him | thank you

EN1 (T1):

i've been invited | by the organizers of this | meeting | to put forwards | my ideas on the | key moments in the history of the twentieth century | related to the fate of the czech nation | and which we recall in this anniversary | thank you for this honour | however i should like to apologize | that i can't be with you personally | because of health reasons || i'd like to greet you in all friendship | and wish you every success | in your meeting | ladies and gentlemen || the czech | state | has a tradition | reaching back more than | a thousand years | it lies in the heart of the continent | and has always been closely linked with the fate of all of europe | that was also true in the twentieth century | when it went through a number of dramatic and tragic | moments and changes || for | three centuries it was part of the habsburg monarchy as one of its | provinces although formally it was called a kingdom | then in nineteen eighteen | it was renewed as | czechoslovakia | populated by czechs and slovaks and a few other | national minorities mainly german and hungarian || this | was possible thanks to the victory | of | the | allies in the | first world war | and the defeat and | a defeat and break-up of | austro-hungary || that was partly due | to | the participation of czech and slovak | legionaries | tens of thousands of them were fighting alongside the | armies of the alliance | in france italy and russia || leading figures of our | resistance abroad were masaryk beneš | štěfánik and they were supported | by the | resistance at home | led | by democratic and socialist nationalists || the renewal of independence | took place peacefully and the new republic at the beginning developed in a spirit of free thinking | and humanitarian | cultural traditions | these reach back to the middle ages | with a culmination during the hussite revolution in the fifteenth century | followed | by | the | spreading of these ideas | in the renaissance period or post-renaissance | particularly in the works of komensky in the seventeenth century | and then in the wave of national | a renaissance movements of the nineteenth century | particularly under the | a slogan | a liberty | equality | fraternity | the first president was masaryk | recognized national hero with | tremendous authority as a thinker and as a | statesman | his ideas were shared by a broad majority of society | and it was to develop a czecho-slovak state | with millions of citizens | of a number | of nations | and to do that | democratically | like | a switzerland | we would live there | a in one society | of understanding and cooperation where all would be free and have equal rights | i | he thought that as long as we could do that for fifty years | we would then succeed in the long term | i | was born | in that time | and | like a | schoolboy and

student i lived that | atmosphere lived through that atmosphere of progress
| and | i believe that || ə my generation | was really formed trained for
its entire life by that | and that helps us to go through good and bad
times || during the first ten years of the republic there was | a
development of public life | on all sides | including economic and
culturally | although | there were of course the normal | frictions between
political parties | between || ə entrepreneurs and trades unions |
different | ə interest groups of citizens of different || ə nationalities
or ethnic groupings || ə czechoslovakia was part of european society | our
| great representative internationally was the long-serving foreign
minister mister beneš | who played a major role | in the league of nations
| with headquarters in geneva | including being its president for some time
| he was convinced that the way ahead is negotiations | getting agreements
| using diplomacy | as the main and effective | instrument for solving
problems achieving peace and stability || the first real problem | was |
the outbreak of the deep economic crisis | at of the turn of the twentieth
twenties and thirties | with a train reac- | chain reaction | following the
| ə crack in | ə the capitalist system in the us | and the the impact it
then had on europe || czechoslovakia | as a highly developed industrial
country | was highly affected by this | economically | with mass
unemployment | but also | with | ə a sharpening | of conflicts both class
conflicts and nationalist conflicts | the situation became worse with
changes in germany | where the | ə fragile democracy of the weimar republic
collapsed | and hitler came to power | the tentacles of the very aggressive
| nazist regime | practically covered all of our | continent | as a student
or schoolboy in duchcov | ə duchscova | i remember | ə growing poverty |
and the | border zone of the northern mountains called the krušňohory in |
ə czechoslovakia and that was | accompanied by desperate strikes by miners
glassworkers unemployed people | one of the demonstrations ended with the
police firing into the crowd | and i can remember people actually dying
there | in the town i came from | my father was a young craftsman lost |
clients | and our family suffered the same | ə economic problems as many
others || and very soon | there was a breakdown in the co-existence of the
czechs and germans in the country | they had the same | ə suffering
following the crisis | but then | the propaganda coming from the nazi
regime led by goebbels propaganda machine | affected them | and there was
anti-czech feeling amongst the germans | we should ə add | that many german
citizens particularly among social democrats and communists | were also
openly against nazism | as of autumn nineteen thirty-six | i was | ə a |
grantholder in dijon | but i spent my holidays at home and i can remember |
growing uncertainty and the threat of conflicts | democratic | ə

czechoslovakia was surrounded by authoritarian regimes || beneš | became the second president after masaryk in nineteen thirty-five | thirty-five | he was attacked more and more | grossly | by hitler | who was full of hate || the | main topic of hitler became | the so-called sudeten german question | which then became an international problem and was used to break up czechoslovakia | as a small country we couldn't ss remain in some kind of splendid isolation nor rely on the league of nations which was too weak in the nineteen thirties anyway | masaryk and beneš both knew that | ə we couldn't survive | without friends and allies | and that was difficult in europe | it was possible to achieve the so-called petite entente with yugoslavia and romania | ə which however was essentially for keeping the status quo of post-war europe | in central europe | and | the prevention of a possible return of the habsburgs on the hungarian throne || the main ə element of the security of czechoslovakia was | an as- || ə a treaty of alliance with france and then one in nineteen thirty-five with | the soviet union || experience showed | that | these pacts ə agreed in times of peace | ə under | the aegis of the league of nations | were subject to the influence of change in | ə the power situation | and | could fail || totalitarian regimes grew up in italy | spain germany and other countries | and the activity of | ə the league of nations was paralyzed | and the idea of collective security abandoned | and in democratic countries | peace and progress movements arose under things such as the | popular front | which however didn't have the strength or courage to oppose | energetically | ə the | extensive hegemonic aims of | germany | and then the creators of the versailles system france and germany also weakened | ə weakened they || ə fell foul of appeasement | in the interest apparently of peace but because of passivity in the face of war | here we should also remember that | the western powers were not prepared to use the political and material | potential of the soviet union | which was prepared to fight against fascism | the result of all this | was | ə opening up the way to the ambitions of nazism and fascism | towards the east | which led to the annexation of austria by the third reich | without there being any appropriate protest against that | and then | the sacrifice of czechoslovakia in a shameful way | at munich in september nineteen thirty-eight | the betrayal of | ə this | ə particularly | useful ally ə including in military terms | ə by the western powers | was | ə an indication of the moral devastation of international relations | but also a voluntary capital- | capitulation | bec- in front of a very clear | enemy || in discussions on the seventieth anniversary of munich in our country the question arose whether we should have tried to fight | even though that would be in vain | and show national | ə pride love of our country | or to win | but to win | at least morally |

there are voices | which unfortunately a bit after the event in historical terms | which say we should have fought the nation was prepared to die | there are others who are more | mm sober realists who reject | a judgement on the actors of that time who had to make fateful decisions as | cowards or those who are at fault | and | still || honour what actually happened at that time | as a neutral historian and sociologist | i believe that | events in the past including thinking and behaviour of those at that time | is just a fact | it's true it's tragic | but | it certainly had a determining influence on | the | consciousness | of our people after | betrayal by our allies and friends || and it also strengthened our belief that we are able to put up with everything and carry on surviving surviving

EN1 (T2):

i too shall try to be brief | not | quite as brief as richard || i think | perhaps we can get rid of some myths by talking about these | eights | sixteen forty-eight ||| we said | how | the | very | bad habsburgs | overran us and dealt with us badly || but at this || conference perhaps we should say | that the habsburgs | and the electoral princes of catholic faith | were | were prepared to see things returned to the state of sixteen eighteen rather than of twenty-four | and the brandenburg and saxon | e princes || were prepared to | go along | with desire to follow the habsburgs here || and i think one can say that the attitude of oxenstiern was inappropriate | and | e komensky actually | e pointed that out to oxenstierna ||| and then || in | eighteen | e forty-eight | one says how important it was for europe but then we think of how important people were | e from that generation for the movement of abolition of slavery and how what an important role they played in the american civil war helping the north || then nineteen thirty-eight || little is said of plan | z which was found in the public record office | there four people in the british | cabinet in | november thirty-seven | agreed to sacrifice the czechoslovakia open up the way to the east for | hitler || e chamberlain was very e conservative and wouldn't even go in a car he always travelled by coach and | despite that he took the plane all the way to munich | and | e that was also in a context of | the | economic munich | i think one would say not just the political munich || and we could talk about a kind of military munich as of nineteen thirty-six || where | there was a gradual withdrawal of the military support in czechoslovakia on the part of france || but nowadays | we know more about these things | than in nineteen forty-eight mister čermák historian e studied in the | moscow | archives | and the israeli card | played a major role in nineteen forty-eight || czechoslovakia helped with the breakthrough | of the | e breaking up of the | e armaments embargo on israel || e czechoslovakia wasn't the only country playing a role here we shouldn't | overstate that but there wa- there were two air bridges between prague and tel aviv || and e this obviously means that there was a change in the attitude in relation to israel and the bridge was kept | so i think it's one of the | factors which comes into play here | and then there are | other things | e such as the fact that we were one of just the three countries which could provide uranium | in those days very important for | e atomic weapons and obviously canada and congo were a bit | beyond the pale | so | e czechoslovakia was within reach | that was important then for getting uranium ore ||| there has been some | e reference to nineteen fifty-eight as well there was a beautiful | e

exhibition here | ə recently | the brussels dream || and one can see the tremendous expansion of creativity the avant-garde || at the end of the nineteen fifties | and i think || the | exhibition showed that this then had an impact on | day-to-day life ||| and then there was the reform movement following after that we know that there were | four groups preparing that || and i think one can say that the preparation of perestroika later in the soviet union was much | weaker than what we did in the nineteen sixties ||| and ə the | ə founder of the discipline of futurology mister richtheim | ə very much | ə appreciated this | ə movement || and immanuel wallstein the ə american sociologist also visited | ə czechoslovakia | and he said what was really important in nineteen sixty-eight was the | ə world dimension of what was going in that year || and one can understand | the events | in czechoslovakia as an effort to get out of one of the | blocks | and to try and | find another way call it the third way if you want it could be fifth sixth it doesn't matter | and to get out of this system of blocks || i think he's right | when he says that in nineteen sixty-eight | this really is || ə an adumbration of something which is going to come later || but i do think it is important that we do remember the international dimension of that || then karel srp has referred to nineteen | eighty-eight it was a very lively presentation || i would just have one reservation about what he said || kinoautomat was in | ə eighty-seven ||| ə prices of books were different in those days and therefore one can understand the | number hundreds of thousands published || i think one can see that there is a natural | cycle | of | the exhaustion of elite classes || and i think if one looks at slovakia one sees that the situation is | ə not better | than | it is | ə here | i think one could call it a kind of biafra of the spirit or of the mind ||| i | was shocked to see that a | former || spokesperson | of a major political | party in our country and now working in a senior position in czech television | said | that marx was russian || ə so one sees also amongst || ə journalists the same kind of intellectual poverty as one finds in the political elite || though now we see a new generation | which is | seeking | something | which is perhaps | ə immune | to the old way of thinking of set ideas and that's a great opportunity || and ə the key | idea | for me | is human | dignity || if you think of the ideals | of the french | revolution the three together give you human | dignity | i think che guevara also fits in the eights theme we have he was born in nineteen twenty-eight | i believe he died in sixty-seven || and he is | not just a post-modern | icon | but he is | ə above and beyond | the values of time | measure of time | and he stands really for human | dignity | that's all thank you

EN2 (T1):

i'm here to | tell you about | some of the most important events in the
twentieth century as they affected the | ə czech people | events || the |
anniversaries of which were | commemorated this year | i'd like to thank
you for this opportunity | and also to apologize for the fact | that | i am
unable to be present for health reasons however | i wish your | ə meeting |
well || ladies and gentlemen || the czech state goes back more than a
thousand years | and it's been | ə its location in the heart of europe has
meant | it has been at the heart of european events | this was also the
case during the dramatic | and tragic | events | ə in the twentieth century
| as a habsburg | province | for | three hundred years | albeit with its
own | ə king | the | ə state of | czechoslovakia | was declared in nineteen
| eighteen | ə as a state of czechs and slovak with | minorities including
the german and hungarian minorities || it was the | ə victory of the
entente powers in the first world war and the defeat and | fragmentation of
austria | ə hungary | that made the | birth of czechoslovakia possible | it
was also thanks to the efforts of tens of thousands of czech and | slovak |
ə legionnaires | who | served alongside | the | ə entente armies | in
france italy and especially | russia | masaryk | beneš and štefánik were |
ə key | ə members of our foreign | resistance | supported by | the | ə
domestic resistance | at home || the birth of the republic was a | ə
peaceful | event | built on | ə humanist and cultural | traditions | going
back to the period of the hussite revolution in the fifteenth | century |
further | ə developed | at the time of comenius in the seventeenth |
century | then during the national revival in the nineteenth | century |
against the backdrop of the | european process built around the principles
of | ə freedom equality and fraternity | masaryk was the first president of
the republic a | national | ə hero | and statesman | he | as did many
people believed | in | the development of the czechoslovak state || along a
democratic | path | like as was the case in switzerland | to enable people
to | ə live in a state of understanding | cooperation as | free | people ||
he thought that it would take | fifty years to build such a democratic |
free state | i myself am a child of masaryk's republic | as a | ə schoolboy
and student i remember the atmosphere the | ə sense of progress | and i
think that my generation | bears the hallmarks of | that | era | and that
has helped us get through | good times and bad times | in the first | ten |
years public life economic | life and culture developed | obviously there
was a degree of | competition and squabbling between political parties |
there were disputes between | employers and trade unions | and there were |
conflicts arising from | ə the different interests of different | ə ethnic

groups || basically though the democratic czechoslovak | republic | was | maturing as a member of the european community | our chief international representative was the longstanding foreign minister edvard beneš || who | for a period | chaired | the league of nations in geneva | he believed in diplomacy | and | conflict resolution || as a means of conflict resolution | ☺ to achieve peace and stability || the deep economic crisis | at the end of the twenties and the beginning of the thirties | which | began | with the | ☺ collapse of | capitalism in the usa | and subsequently struck | europe | was the first major turning point | as a major developed industrialized country | the czechoslovak republic was hit hard by the crisis | the economy declined there was mass unemployment and there were | ☺ class conflicts and ethnic conflicts | in neighbouring germany | where the | ☺ fragile democratic weimar republic collapsed || ☺ and | the militant nationalist party led by adolf | hitler | came to power | further worsened the | situation || i remember the poverty in | the mountain regions of the n- north-west with striking miners | ☺ glass-works ☺ workers and large numbers of unemployed | at one of the demonstrations | the | gendarmes fired on | a | group of demonstrators near | the so-called duchcov viaduct | there were | fatalities | my | father as a young | tradesman lost customers | this || ☺ meant that we descended into poverty as did so many others || there were al- there also started to be problems between czech and german | ☺ fellow citizens of the country | goebbels' propaganda came from outside | some people succumbed to it | but it should be noted that a number of social democrats and communists in particular among | ethnic german citizens were opposed to nazism and stood | shoulder to shoulder with their czech comrades || from the autumn of nineteen thirty-six onwards i | spent most of the year in | dijon | at | a school | there but i spent holidays at home | i remember | how | ☺ the czechoslovak republic was increasingly surrounded by authoritarian states | from which | ice-cold | winds | blowed | edvard beneš became the second | czechoslovak president in nineteen thirty-five after masaryk | and he | was | increasingly | ☺ under | ☺ attack | from hitler and his hateful acolytes | the | main issue of | beneš' presidency was the so-called sudeten german | question which turned into an international | ☺ conflict and led to the break-up of the czechoslovak republic || splendid isolation wasn't an option | nor could the | weak league of nations be called upon to help | masaryk and beneš knew that without allies and friends | we could not survive || in the diversity of | ☺ europe that wasn't easy | trying to || ☺ achieve ☺ little entente with yugoslavia and | romania ||| was about all that | could be achieved || the | main | effort was put into | the | ☺ agreement with | france | and | from nineteen thirty-five a similar

agreement with the soviet union || practice has shown | that | a peace time pacts under the aegis of the league of nations | were in danger of collapse at time of crisis | as the dictatorial regimes appeared in italy spain germany | and elsewhere | the league of nations was increasingly paralyzed | and the idea of collective security increasingly dropped || although peaceful and progressive | movements | a arose and developed and flourished in democratic countries | so-called people's | fronts | were unable to stand up to || a the growth of nazism || france and | britain from where the versailles system stemmed weakened | and the idea of appeasement was born | the idea of making concessions in the interest of | peace | in practice | this was a fall a lapse into passivity | faced with war || at the same time the soviet union | at the same time || a the western powers were unwilling to use the political and military potential | of the | ussr | the result was | carte blanche to nazism and fascism towards the east | this led to the annexation of austria to hitler's third reich | without a squeak of protest | and then the sacrifice of the czechs- of czechoslovakia | a by means of the disgraceful munich dictate in september nineteen thirty | eight || this was the moral bankruptcy of international | relations and willing capitulation | to the enemy | in contemporary discussion || on the occasion of the seventieth anniversary of the munich dictate in our country | we | increasingly hear the question put whether we should have | a defended ourselves militarily | in order | to | a suffer defeat | but win a moral victory | we hear that | we should have | fought | the nation was willing to | die | others however | a who claim to be | a realists || refuse to | a take to court those responsible for the then | decisions || as a historian and sociologist i believe || that what happened then | i- cannot be changed it's irreversible | it | is a | truth | albeit a tragic one ||| as a result of | a those events the nation suffered from the hand of its allies

EN2 (T2):

i'll try to be brief albeit not as brief as richard | i think | that | we
could dispel a number of myths | about these years ending | in eight | when
people talk about nineteen forty-eight we | ə hear | how | it's all the |
it's all the fault of the bad | ə habsburgs || and yet now | that we have
the documents about the westphalian peace | we can | ə see | that || it was
the brandenburg and saxon protestant princes | ə who | were | responsible
|| for | arranging things the way habsburgs wanted | and | what | comeni-
comenius' allegations were | unjustified and when comenius | hi- himself |
ə realized this he apologized | eighteen forty-eight is another |
significant year || we hear about what it meant for | europe ||| we | ə
hear about | ə abolitionism and the | role of those | who fought in favour
of abolitionist game | ə goals || ə on | the northern side in the american
civil | war || we very rarely hear about plan | z | in the context of
nineteen thirty-eight | plan z was a british foreign office | plan to
sacrifice czechoslovakia | to hitler | a conservative politician like
chamberlain | who | ə always- who who | who ə never used cars only horse-
drawn carriages took a plane to | germany || there was also an economic |
munich | british and french | capital was | withdrawn replaced by german
capital and there was also military | munich | from nineteen thirty-six
onwards france | and britain reduced their | military presence in
czechoslovakia | in june nineteen thirty-eight there was only one military
representative of france | in the country | ə who | ə wanted to | ə stay |
ə but | he was eventually withdrawn | then nineteen forty-eight || the
historian čermák has done research in moscow's archives and found that |
february nineteen forty-eight was largely brought about | by | the israel |
issue | czechoslovakia was the only | ə state to break | the | arms embargo
on palestine | and | part of that scenario was february | it's not the only
reason it shouldn't be overestimated but it is a fact | that | there was a
| twin air-bridge between | par- prague | and | tel aviv | and this |
remained | even after the change in the relationship between the soviet
union | and israel | it was one | of | the | ə one factor to be born in
mind | there were only three countries at that time that had access to |
uranium | ə don't forget the importance of that for nuclear weapons ||
congo and canada were | out of reach to the soviet union but
czechoslovakia's uranium ə was very accessible | in nineteen || fifty |
eight | as we've heard we recently had a | ə fine exhibition in prague
entitled | the dream of brussels | ten years on from the february
revolution || ə there was a | huge explosion of creativity and | ə avant-
gardism here at the end of the nineteen fifties | and what is most

important this exhibition | ə didn't end with an exhibition | but became part of daily life | there were four teams that prepared the | nineteen-sixty-eight reform | movement | ə this started at the time | of novotný | and | it has to be said that our | preparations in the nineteen sixties were much more elaborate than those | of the soviet union || ossip karl | flechtheim || the founder of futurology || was | ə a great fan | of | the book of the time entitled civilization at a crossroads | immanuel wolfstein | the american sociologist whose visit to the czech republic | is also important | shows the international dimension | of the events of nineteen sixty-eight | he says it was a global revolution | which | countered the | idea of a world of two opposed blocks | it was a way of escaping | the block | scenario by creating | a third fourth fifth hundred and fifty-sixth way | a way of overcoming the | division of the world into two | blocks | i think wolfstein is right when he said that | the year nineteen sixty-eight || augured something that was yet to come | i'm not surprised that in our country he is completely ignored | but i think it | was useful to hear about that international dimension | and on nineteen | eighty-eight karel | srp has mentioned that in his | very interesting contribution | and i would | just quibble with one thing | and that is || and that is | ə that i don't quite | agree with him | ə about the | cinema ||| and on the question of books | obviously books were | ə cheaper | back then ||| and now || coming to the contemporary | period | the czech elite and my slovak friends will forgive me to say that the situation is no better in slovakia | the so-called political | elites | ə are a | are a | disaster sort of | biafra of the soul || they || i can tell you richard || that | czech journalism isn't much better-off | a former | civic-democratic alliance spokeswoman | ə who now | runs czech radio | thought that marx was a russian who who died in moscow and wrote in | russian | and she | thinks | that | in | ə london everyone was a conservative | and one key conservative is obviously buried in highgate cemetery | so what we're seeing | today is | as oskar said we're seeing the arrival of | a generation which is | searching | which is to some extent immune to government propaganda | i think this is a great opportunity | a great opportunity for the left | which has been | ə suffering which has been on the defensive for some time | to find itself | the key | value the key ideal for me | is human dignity || the three ideals of the french revolution are bound together by human | dignity | therefore che guevara | who was born in nineteen twenty-eight another year ending in eight || on eighth of october nineteen sixty-seven || survives not just as a post-modern | icon | as some here think | but as a symbol of human dignity | a person who | at the pinnacle of his career | ə went off to | fight in the interest of others i think he deserves our respect

EN3 (T1):

ladies and gentlemen | the czech state has a tradition going back more than
a thousand years | and | because it's in the heart of our continent | its
history's always been closely connected with that of the rest of europe |
and this was true of the twentieth century | during which | the czechs went
through many dramatic and tragic | changes || three hundred years | the
czechs were part of the habsburg | monarchy | they were a province of that
monarchy | although | they're still formally a czech kingdom | and then in
nineteen eighteen | czechoslovakia was created | with | czechs and slovaks
and several | ethnic minorities in particular | germans and hungarians |
this was possible | thanks to the victory of the allied powers in the first
| world war | and thanks to the defeat and | collapse of | austria-hungary
| and a contribution to this was made | by | tens of thousands of czech and
slovak | legionaries | fighting with the allied armies in france italy and
| above all russia | the leading personalities | of our foreign | struggle
| were | t g masaryk | edvard beneš | and m r | štefánik | supported by |
the | domestic | resistance of democratic and socialist patriots || the
renewal of | our independence took place | peacefully | there was a
peaceful regime change | and the new republic | flourished | in
humanitarian | and humanistic and | cultural and free-thinking | spirit |
and this goes back to | the middle ages | this goes back to | the hussite
revolution of the fifteenth century | and || the | rise of the new learning
| linked with the works of | comenius in the seventeenth century | and |
there was also the national renewal of the nineteenth century || which took
place against the background of the slogans of liberté égalité fraternité |
the first president of the republic was | masaryk | a recognized | national
hero with exceptional | authority as a thinker and a statesman | his
thinking | was shared by | broad | sectors of our society | his thinking
was to | create a czechoslovak state | with millions of | citizens of
several | ethnic origins | in a democratic way || the model was that of
switzerland | where various societies | lived together | and cooperated
together | as free | people with full rights | he thought | that we would |
that it would be possible to | build this state in peaceful conditions for
at least fifty years | and that this aim would therefore be achieved | i am
a child of the | masaryk republic | i experienced it as | a pupil and a
student | in the atmosphere of | optimism || in a belief in progress | and
i think that || this marked my entire generation for its entire life | and
helped us to go through | a good and worse times | for the first ten years
our country || flourished | the economy and culture flourished | although |
there was also | a competition and squabbling among political parties | and

there were disputes between | employer and unions | and | various lobbies | various ethnic | groups | came to the fore | basically though | democratic | czechoslovakia | became | a useful member of european society | our | diplomatic representative for many years was | foreign minister | edvard beneš | who played an important part in the league of | nations and | ə was | at times the | president | he was | a convinced believer in agreements and in diplomacy | and this he regarded as a useful instrument to create peace and stability || the first || ə serious obstacle | to the development of this young state was the | breaking out of the | ə economic depression of the twenties and the thirties or the late twenties and early thirties | caused by the | depression in the usa and | which then reached europe || czechoslovakia was an advanced | industrial country and was | severely affected by the crisis | not just because of the economic recession | and mass unemployment | but also because internal disputes became more acute both class disputes and | ethnic disputes | the situation was exacerbated by the | regime change in neighbouring germany | where | ə the fragile democracy of the so-called weimar republic | collapsed | and | militant nationalism under | adolf hitler | ə came to power | the tentacles of that militant nazism | ə engulfed | just about the whole of europe | in due course | i remember | i was a pupil in | a grammar school in duchovce || there was more and more poverty in our | border region of the krušňohory | there were desperate strikes by miners glassmakers | and the hordes of unemployed people | there was a demonstration which | finished with | ə the police shooting at | ə protest protection | sorry procession at the duchovcy viaduct | there were some casualties || including from my village | my | father was a young craftsman and lost | ə customers | and we were | became very poor like many others || and | there were worse relations between | czech and | german citizens || and this worsened by goebbels' propaganda | from across the border | it has to be said that | social democrats and communists among the german | ə minority | ə continued to oppose nazism and stood | ə alongside their czech | ə comrades || from the autumn of nineteen thirty-six | i went to the lycée carnot dijón | but i spent the holidays at home || and there was more and more | uncertainty and | ə threatening | conflicts | democratic czechoslovakia | was surrounded by | authoritarian regimes in neighbouring states | and | from these states | very icy winds | blew over | edvard beneš | became the second | czechoslovak president in nineteen thirty-five after | masaryk | he was | attacked more and more | and | ə hitler who was full of hatred excelled at these attacks | the main theme | was the so-called | sudeten | ə question || this became international problem | and contributed to the collapse of | czechoslovakia | as a young country | our republic could not remain in some kind of

splendid isolation | or rely on the league of nations | which by the
nineteen thirties | was | excessively weakened | masaryk and beneš knew |
that they could not cope | without their allies and friends | it wasn't
easy | in | this divided | europe to find allies and friends | it was
possible to agree with | yugoslavia and romania in the so-called little
entente | but this was | restricted to | protect the post-war order in
central europe | and | this was restricted also to | preventing the return
of the habsburgs to the hungarian throne | the main emphasis | in security
terms was on the alliance with | france | and from nineteen thirty-five
onwards | there was also a treaty signed with the soviet union | but in
practice | it turned out | that | pacts concluded | at times of peace and
under the aegis of the league of nations | were subject to the | influence
of | the changing | great power interests | and | were therefore |
threatened by | failure | dictatorship | came to italy spain germany and
other countries | and so the activity of | the league of nations was |
paralyzed | and the whole principle of collective security was abandoned |
admittedly in democratic states | peace movement | ə flourished | and there
were | ə popular front governments | but they were not | strong and
determined enough to | ə face up to | ə nazi | ə expansionism || the
creators of the so-called versailles system | france and | britain | became
weaker | hence the idea even | of appeasement | the idea of making
concessions | theoretically in the interest of peace | but in fact | ə this
led to a passive attitude in the face of the danger of war || and it is
necessary | in this connection to || emphasize | that the western powers
were not prepared to | use the political and military potential of the
soviet union which was prepared to join anti-fascist front | the result of
all that | was that | nazism and fascism were able to move eastwards |
leading to the annexation of | ə austria | without there being | the
necessary | protests | and then | czechoslovakia was | sacrificed in the
shameful munich dictate of | ə september nineteen thirty-eight || the
betrayal of | ə our | major ally | was || an example of the moral
devastation of | international relations | and it was also voluntary
capitulation | in the face of the enemy || now | in connection with the
seventieth anniversary of the munich dictate | the question arose in our
country || whether we should | have | defended ourselves | and shown | ə
pride and | love to our country | even | if we if we were going to lose |
all sorts of | voices | were raised || saying that we should have fought |
and that the nation should have been prepared to die | others though |
sober realists || do not regard | the decision taken at the time as
cowardly | as || a kind of | moral defeat | now | as an unprejudiced
historian and sociologist | observing | ə the history | observing || these

acts | i have to say || that this was | a tragic event | which | led to |
deep wounds because of the betrayal of our friends

EN3 (T2):

i should like to | speak quickly but not as quickly as richard || on these
| years ending in eight | could i say that we need to | destroy some myths
||| we | keep talking about the | evil | habsburgs || of sixteen eighteen |
but | i think that | documents | have | shown || that || documents || a
shown | that || that | in fact the | habsburgs were not | responsible for
everything that happened | that it was | saxons and | other protestants |||
and ||| now | about eighteen forty-eight we can say | the following ||| and
| there were a lot of people in this movement of eighteen forty-eight who |
fought on the side of the || a against | segregation and slavery in the
united nation- a states || there was also | mister | z of public record
office ||| and in nineteen thirty-eight | there were the british ideas
about sacrificing czechoslovakia to hitler | there were | conservative
politicians like | chamberlain || who | a flew to | a germany || and the
economic crisis | took place before the | a political crisis ||| from
thirty-eight ||| there was only one | a military representative of france |
a france and britain | reduced their military presence in czechoslovakia |
in the | period going up to nineteen thirty-eight || so we know more about
these things now | about forty-eight || now | what we see from the archives
|| the | a israel charter played a | great role in february nineteen forty-
eight || i refer to the embargo against palestine ||| and it's not the | a
only cause we shouldn't | exaggerate this ||| soviet union changed its
position towards israel | and kept this air lift ||| and there are various
other things too || only three countries had access to uranium || a for the
use of atomi- | atomic | bomb ||| a nineteen fifty-eight | was already
mentioned | there was this fine exhibition in | brussels | so | ten years
come by | ten years since the february coup d'état || there was a great
expansion of creativity | a lot of | avant-garde esthetic movements | in
the | the late fifties || and this had an impact on the everyday life of |
ordinary people || there were four teams which || a prepared reforms ||| a
i | have to say that | perestroika | was | very weak compared with | what
|| happened in nineteen seventies | in our country ||| i can refer to the
book the capital of the | twentieth century ||| immanuel wallerstein an
american sociologist | went to czechoslovakia | and talked about the | a
national dimension | of what happened ||| i think that events in
czechoslovakia can be regarded as a way of trying to get away from the
logic of | blocks ||| the idea was to || get rid of the | a division to
blocks || nineteen sixty-eight | is a precursor of what happened later |||
and i think it's important to | remember the international dimension too ||
nineteen eighty-eight || was mentioned by | karel | srp in his | a very |

interesting contribution || just one point about this ||| the magic lantern
was | in nineteen fifty-eight ||| and || ə could i just say this || two
thousand and eight || i think that | there's a certain cycle of |
exhaustion of elites || our slovak friends will not be angry | if i say
this || the situation in slovakia is no better than | here || ə the || ə
the elites are in a desperate state this is like biafra || this is how they
feel ||| ə there's a former spokesman of the oda who thinks that | marx was
a russian || and that in london | there're only conservatives || i don't
know whether he's ever been to the cemetery in highgate || so what we see
today || bears out what oskar's saying || a generation is coming to the
fore | which is rather immune to government propoganda | and that's a great
opportunity || the left was on the defensive for a long time and | can play
a greater role now || the key idea || is human dignity || this is what |
brings together the three ideals of the french revolution | that's human
dignity || che guevara ||| can be mentioned in this connection || and |
he's not just a post-modern icon | as some people think || this is really a
symbol he is really a symbol of human dignity || he | gave up his career
and went to | fight on behalf of others | that's all

Legenda:

- ə hezitační zvuk
- | krátká pauza (doba trvání do 2 sekund)
- || středně dlouhá pauza (doba trvání 2-8 sekund)
- ||| dlouhá pauza (doba trvání nad 8 sekund)